

โครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา
สาขา
สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม
โดยได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจาก สกว.

รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3



เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
และ
สถาบันไทศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระ อินพันทัง
อาจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ตำนกิตติกุล
อาจารย์ มาณพ อิศรเดช

②

8

สถาบันไทยศึกษา

รับวันที่ 20 ธ.ค. 41

เวลา 9.00 น. เลขที่ 208

โครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา
สาขา
สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม
โดยได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจาก สกว.

รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
และ
สถาบันไทศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย
ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระ อินพันทัง
อาจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล
อาจารย์ มาณพ อิศรเดช

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 คณะผู้ดำเนินการ	2
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.5 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ	5
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา	6

บทที่ 2 การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการ ถึงปัจจุบัน (มิถุนายน 2540 – มีนาคม 2541)

2.1 สรุปผลการดำเนินงานของคณะผู้วิจัย	8
2.2 การแบ่งหมวดหมู่ข้อมูลของเอกสารในแต่ละสาขา	9

บทที่ 3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่สืบค้นได้

3.1 การจัดทำตารางข้อมูลพื้นฐานในแต่ละสาขา	14
3.2 การประเมินคุณค่าจากตารางข้อมูลพื้นฐานของแต่ละสาขา	17

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในแต่ละสาขา

4.1 สาขาเมืองและชุมชน	19
4.2 สาขาสถาปัตยกรรม	99
4.3 สาขาศิลปกรรม	142
4.4 สาขาทัศนกรรม	172

บทที่ 5 แผนการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป

บรรณานุกรม	191
	193

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

สืบเนื่องจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การวิจัยเอกสารเกี่ยวกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได” จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย (ส.กว.) โดยความร่วมมือของสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ศึกษารายละเอียดของนักวิชาการสาขาภาษาศาสตร์ ซึ่งได้ใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์เปรียบเทียบและศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ คือกลุ่มไท-กะได, กลุ่มจีน-ทิเบต, กลุ่มมอญ-เขมร หรือม้ง-เมี่ยน หรือมอญ-เขมร และนอกจากนี้การศึกษาโดยใช้เกณฑ์ทางภาษาศาสตร์ยังทำให้สามารถแบ่งกลุ่มคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับคนไทยได้ประมาณ 70 กลุ่มย่อย ซึ่งตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในบริเวณต่างๆ ได้แก่ ในประเทศไทย ลาว รัฐชาน ในประเทศพม่า รัฐอัสสัม ในประเทศอินเดีย ภาคเหนือของประเทศเวียดนาม ทางตอนใต้ของประเทศจีนในหลายมณฑล เช่น ยูนนาน กวางสี กวางตุ้ง กุ้ยโจว ฮุนนาน และไหหลำ และคนไทยกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวแล้วมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยด้วย

ในการศึกษารายละเอียดทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทย ควรศึกษาให้ครอบคลุมศาสตร์หลายสาขามีใช่เฉพาะแต่เรื่องราวทางภาษาศาสตร์เท่านั้น เนื่องจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้นมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์จึงควรเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ

นอกจากนั้นในปัจจุบันถึงแม้จะมีนักวิชาการมากมายที่สนใจค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับคนไทย แต่ก็ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการสืบค้นและการรวบรวมเอกสาร โดยเฉพาะข้อมูลเอกสารนอกประเทศ และเอกสารท้องถิ่นเฉพาะภูมิภาคในประเทศ ปัจจุบันนักวิชาการที่สนใจศึกษาในเรื่องราวดังกล่าว ศึกษาตามความสนใจใฝ่รู้เฉพาะตัวเป็นส่วนใหญ่ และยังไม่มีแหล่งข้อมูลที่สามารถสืบค้นได้ต้องแท้งว่ามีนักวิชาการใดศึกษาเรื่องราวใดเอาไว้แล้วบ้าง และยังขาดการศึกษาค้นคว้าในแง่มุมใดอีกซึ่งคาดว่าจะเอื้ออำนวยต่อการค้นคว้าต่อเนื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เรื่องราวของไทยศึกษาในด้าน ศิลปกรรม ทัศนกรรม และสถาปัตยกรรมก็พบปัญหาเช่นเดียวกัน ปัจจุบันมีนักวิชาการหลายกลุ่มที่สนใจค้นคว้าวิจัย แต่ส่วนใหญ่ข้อมูลเอกสารจะเก็บอยู่เฉพาะในท้องถิ่น นักวิชาการที่สนใจยังอยู่ในวงแคบรวมทั้งหาแหล่งทุนสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในเรื่องราวดังกล่าวได้ยาก โอกาสพิมพ์เผยแพร่แทบไม่มีความเป็นไปได้เลย ทำให้เอกสารวิชาการอยู่ในวงจำกัด ดังนั้นหากดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ถึงผลงานการศึกษาที่มีผู้ดำเนินการทั้งในและนอกประเทศ จะทำให้ทราบได้ว่ายังขาดการศึกษาในด้านใดของแหล่งใดจะเป็นการกระตุ้นให้นักวิชา

การที่สนใจจะทำการวิจัย ได้มีความมั่นใจในการสร้างสรรค์และการศึกษาส่วนใหญ่ เพื่อแลกเปลี่ยน และเพิ่มพูนความรู้ซึ่งกันและกัน และยังเชื่อมโยงไปยังสาขาวิทยาการที่เกี่ยวข้องด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลของไทยศึกษาทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรมของ นักวิชาการของไทยและต่างประเทศ
- 1.2.2 เพื่อทราบความสัมพันธ์ของไทยศึกษาในประเทศ และนอกประเทศ
- 1.2.3 เพื่อสรุปเสนอแนะกลุ่มการศึกษาที่ยังขาดอยู่และสมควรดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมทั้ง งานวิจัยภาคสนามและเอกสาร
- 1.2.4 เพื่อให้ นักวิชาการด้านไทยศึกษาได้เข้าใจถึงการวิจัยต่างสาขาและอาจนำไปสู่การ ดำเนินการไทยศึกษาในลักษณะสหวิทยาการต่อไปในอนาคต

1.3 คณะผู้ดำเนินการศึกษา

1.3.1 ที่ปรึกษาโครงการ

13.1.1 รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรฒ ศรีสุโร

อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมกลุ่มไท-ลาว

1.3.1.2 ศาสตราจารย์ ดร.ชลธิรา สัตยวัฒนา

ผู้อำนวยการโครงการไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต
ผู้เชี่ยวชาญด้านหัตถกรรมและสิ่งทอ กลุ่มไท-จีน

1.3.2 หัวหน้าโครงการ

1.3.2.1 ชื่อ นางอรศิริ ปาณินท์

(Mrs. Omsiri Panin)

ตำแหน่ง ศาสตราจารย์ ระดับ 10 ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

คุณวุฒิ ศบ. (สถาปัตยกรรมไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร

Ms. (Tropical Architecture) Pratt Institute, N.Y. USA.

โทรศัพท์ 2215877, 2218837

ประสบการณ์ในงานวิจัย มีความชำนาญงานด้านสถาปัตยกรรม และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม
ผลงานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ (ดูภาคผนวก)

1.3.3 ผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยวิจัย

13.3.1 ผู้ร่วมวิจัย

1. นายวีระ อินพันทัง

(Mr. Veera Inpuntung)

ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8 ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คุณวุฒิ สดบ. (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ 2215877, 2218837

ประสบการณ์ในงานวิจัย มีความชำนาญทางด้านสถาปัตยกรรม

งานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ (ดูภาคผนวก)

2. ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล

(Dr. Chaiyasit Dankittikul)

ตำแหน่ง อาจารย์ระดับ 6 ภาควิชาการการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คุณวุฒิ สดบ. มหาวิทยาลัยศิลปากร

M.Arch & Urban Design

M.L.A

D.of Environmental Design จาก Texas A & M, MU.

โทรศัพท์ 2215877, 2218837

ประสบการณ์ในงานวิจัย มีความชำนาญงานด้าน การออกแบบและวางผังชุมชนเมือง และ
ภูมิสถาปัตยกรรม

งานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ (ดูภาคผนวก)

3. นายมานพ อิศรเดช

(Mr. Manop Isaradej)

ตำแหน่ง อาจารย์ระดับ 6 ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

คุณวุฒิ คบ.(ศิลปศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศศม. (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศศม. (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประสบการณ์ในงานวิจัย : มีความชำนาญงานด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และ
ประณีตศิลป์

ผลงานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ (ดูภาคผนวก)

3.3.3.2 ผู้ช่วยวิจัย

1. ผู้ช่วยวิจัยระดับปริญญาโท

- ชื่อ นายอนันต์ ปาณินท์

คุณวุฒิ ศบ.(จิตรกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประกาศนียบัตรชั้นสูง สาขาภาพพิมพ์ จาก Atelier Heyter, Paris.

(ทุนรัฐบาลฝรั่งเศส)

ประสบการณ์ในการวิจัย : สรรพากรสำหรับเยาวชน เล่ม 13 หัวข้อ จิตรกรรมไทย

หน้าที่ในการช่วยวิจัย : ตรวจสอบข้อมูลที่เป็นภาษาฝรั่งเศส

- นายสมคิด จิระทัศนกุล

คุณวุฒิ สดบ.มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศศม. (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) ม.ศิลปากร

M.Arch. (Architectural Conservation) Catholic University USA.

ประสบการณ์ในการวิจัย มีความชำนาญงานด้านประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

ผลงานที่พิมพ์เผยแพร่ (ดูภาคผนวก)

2. ผู้ช่วยวิจัยระดับปริญญาตรี

- ชื่อ นางสาวนิลบล รุ่งเรืองผล

คุณวุฒิ ศบ.(มัณฑนศิลป์) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประสบการณ์ในการช่วยวิจัย : การศึกษาเพื่ออนุรักษ์เมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยว
เนื่อง

: เรือนพื้นดิน ไทย-มอญ

หน้าที่ในการช่วยวิจัย : ตรวจสอบข้อมูลท้องถิ่นภาคอีสานและภาคกลาง

- ชื่อ นางสาวเก็ชมนันท์ น่วมบุญดี

คุณวุฒิ สดบ. มหาวิทยาลัยศิลปากร

- ชื่อ นายอรรถกฤษณ์ ศาสตรระจุ

คุณวุฒิ วทบ. (มหาวิทยาลัยมหิดล) ในโครงการนานาชาติ กำลังศึกษาปริญญาโทที่
ศินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้าที่ในการช่วยวิจัย ตรวจสอบข้อมูลที่เป็นภาษาอังกฤษ

3.3.3.4 เจ้าหน้าที่การเงิน

นางสาวณัฏฐา ไทยนิยม

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารการเงินและบัญชี ระดับ 6 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มศก.

3.3.3.5 เลขานุการโครงการ

นายสมศักดิ์ ชาน้ำเพชร

ตำแหน่ง นักวิชาการโสตทัศนศึกษาระดับ 5 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มศก.

1.4. ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 สัมภาษณ์ภาพทศศึกษาทางด้านการสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม ที่ข้อมูลครอบคลุมที่เป็นคนไทย และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับคนไทย จากหลักฐานเอกสารจากแหล่งข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และเอกสารที่จะสำรวจตีความจะเป็นเอกสารภาษาไทย อังกฤษ และฝรั่งเศสเท่านั้น

1.4.2 เสนอแนะหัวข้อการศึกษาและแนวทางการศึกษา (TOR) ที่ยังขาดอยู่ทั้งในขอบเขตของการศึกษาเฉพาะสาขา (สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม) และการผสมผสานในลักษณะของสหวิทยาการในกลุ่มของ 3 สาขา ทั้งนี้อาจเสนอให้นักวิชาการในท้องถิ่นที่ทำการศึกษามาก่อนเพื่อให้มีการศึกษาที่ต่อเนื่องกัน หรือเสนอเฉพาะหัวข้อเพื่อเปิดให้มีการเพิ่มพูนนักวิจัยใหม่ หรือเสนอทั้งสองวิธีก็ได้

1.5. ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

1.5.1 ขั้นตอนและวิธีการในการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมองค์ความรู้จากเอกสารของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศทางด้านทศศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสาขาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรมจะได้รวบรวมจากเอกสารดังนี้

1.5.1.1 งานวิจัย

1.5.1.2 หนังสือหรือตำรา

1.5.1.3 บทความวิจัยและบทความทางวิชาการที่เสนอในการประชุมทั้งระดับ
ท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

1.5.1.4 วิทยานิพนธ์ และสารนิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา

1.5.1.5 บทความวิจัยและ/หรือบทความทางวิชาการที่เสนอข้อคิดอันทรงคุณค่า
ต่อการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวเนื่อง ทั้งนี้อยู่ในดุลพินิจของคณะผู้วิจัย

1.5.2 ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลในการสำรวจสถานภาพไทยศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และ
หัตถกรรมนี้ มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1.5.2.1 จัดกลุ่ม ลำดับเนื้อหาสรุปที่เป็นข้อเท็จจริงของเอกสารวิชาการ โดยจะรวมเอกสาร
กลุ่มนี้ไว้ในภาคผนวก

1.5.2.2 วิเคราะห์ถึงภาพรวมของการศึกษาในแต่ละสาขา ปัญหาและอุปสรรค

1.5.2.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม

1.5.3 วิธีการสังเคราะห์และสรุป

1.5.3.1 สังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารในแต่ละกลุ่ม โดยยึดความสัมพันธ์ระหว่าง
กลุ่มชาติพันธุ์ไททั้งในและนอกประเทศ

1.5.3.2 สรุปผลที่ได้จากการศึกษาเฉพาะกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของการ
ศึกษา

1.5.3.3 เสนอแนะโครงการศึกษา (TOR) ที่ยังขาด และศึกษาถึงกลุ่มนักวิชาการในแต่ละ
ท้องถิ่นที่เป็นแหล่งที่ตั้งของการศึกษาภาคสนามที่ยังขาด เพื่อให้การศึกษาใน
อนาคตมีความต่อเนื่อง และกระจายการปฏิบัติงานวิชาการและวิจัยไท
ศึกษาสู่ท้องถิ่น

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1.6.1 คาดว่าจะได้คำตอบของคำถามต่างๆ ที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา อัน
ประกอบด้วย

1.6.1.1 ข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับไทยศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และ
หัตถกรรมมีมากน้อยเพียงใด?

1.6.1.2 นักวิชาการในภูมิภาคใด กลุ่มใด ที่ทำการศึกษาดังกล่าว?

1.6.1.3 การศึกษาในแต่ละสาขานั้นหนักในเนื้อหาประเภทใด เพราะเหตุใด?

1.6.1.4 ความสัมพันธ์ในการศึกษาในแต่ละสาขา ระหว่างกลุ่มไทยในประเทศและนอก
ประเทศมีหรือไม่ เพราะเหตุใด?

- 1.6.1.5 ความสัมพันธ์ทางวิชาการเกี่ยวเนื่องระหว่างสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรมเท่าที่พบจากการศึกษามีหรือไม่ และเกี่ยวเนื่องในลักษณะใด?
- 1.6.2 คาดว่าจะสามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่ยังไม่มีผู้ทำการศึกษา และเสนอแนะความเป็นไปได้ในการศึกษาเกี่ยวเนื่องเพิ่มเติม ทั้งการศึกษาภาคสนามและภาคเอกสาร
- 1.6.3 คาดว่าจะมีความเข้าใจร่วมกันในวิชาการต่างสาขา เพื่อนำไปสู่การวิจัยด้านไทศึกษา ซึ่งเป็นลักษณะสหวิชาการในอนาคต

บทที่ 2 การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการ (20 มิถุนายน 2540) จนถึงปัจจุบัน (มีนาคม 2541)

2.1 สรุปผลการดำเนินงานของคณะผู้วิจัย

2.1.1 การวางแผนการดำเนินการ

คณะผู้ดำเนินงานโครงการ อันประกอบด้วย นักวิจัยในโครงการ 4 คน ผู้ช่วยวิจัย เจ้าหน้าที่การเงิน และเลขานุการโครงการ ได้ดำเนินการประชุมเพื่อจัดการโครงการและพิจารณาความก้าวหน้าในการดำเนินการทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง

ในการดำเนินการที่ผ่านมา ได้มอบหมายคณะผู้ดำเนินการวิจัยในการรับผิดชอบการศึกษา ดังนี้

- ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์ หัวหน้าโครงการรับผิดชอบข้อมูลด้านเมืองและชุมชน พร้อมทำการวิเคราะห์ผลงานทุกสาขา
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระ อินพันทัง รับผิดชอบข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม
- ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล รับผิดชอบข้อมูลด้านศิลปกรรม
- อาจารย์ มาณพ อิศรเดช รับผิดชอบข้อมูลด้านหัตถกรรม

2.1.2 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่จะดำเนินการค้นคว้าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- แหล่งข้อมูลจากกรุงเทพฯ คือจากห้องสมุดต่างๆ ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร
- แหล่งข้อมูลส่วนภูมิภาค เน้น 2 แหล่ง คือ ภาคเหนือ และภาคอีสาน
- แหล่งข้อมูลต่างประเทศ โดยการประสานงานกับสถาบันการศึกษาที่มีการศึกษา (เฉพาะข้อมูลภาษาไทย อังกฤษ และฝรั่งเศส)

2.1.3 ระยะเวลาการสืบค้นข้อมูลและวิเคราะห์

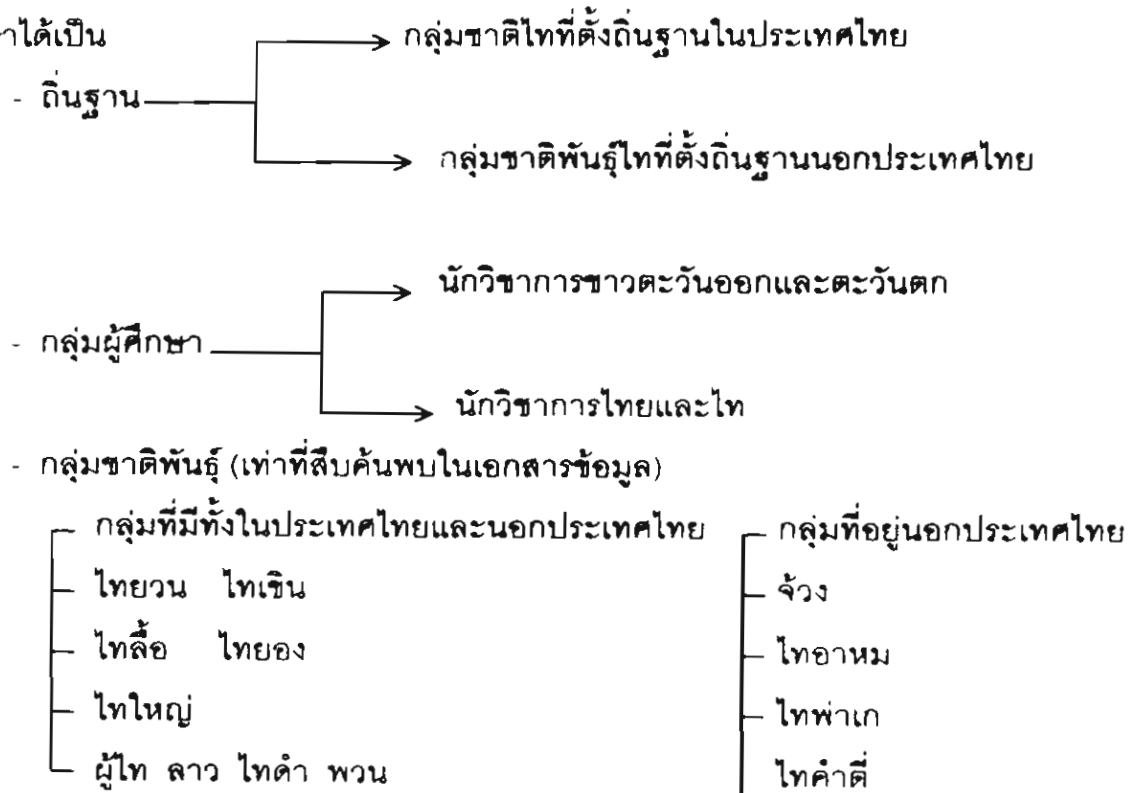
ได้จำกัดช่วงเวลาของการสืบค้นข้อมูลออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ

- มิถุนายน - สิงหาคม - สรุปปริมาณและแยกกลุ่มข้อมูลโดยสังเขป
- กันยายน - ตุลาคม - สรุปปริมาณ และแยกกลุ่มข้อมูลครั้งที่ 2 ซึ่งรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลส่วนภูมิภาคแล้ว
- พฤศจิกายน - สรุปปริมาณและแยกกลุ่มข้อมูลครั้งสุดท้ายเพื่อทำการวิเคราะห์สรุป
- ธันวาคม - กุมภาพันธ์
 - วิเคราะห์ และแยกข้อมูลของเอกสารวิชาการในแต่ละสาขา
 - ประเมินความเชื่อถือได้ของข้อมูลในแต่ละสาขา
 - วิเคราะห์กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษา

- สรุปผลการวิเคราะห์
- เสนอแนะในการดำเนินงานต่อเนื่อง

2.2 การแบ่งหมวดหมู่ข้อมูลของเอกสารการศึกษาในแต่ละสาขา

ตามประเด็นหลักที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ (บทที่ 1:1.2) สามารถจำแนกประเด็นในการศึกษาได้เป็น



จากการแยกกลุ่มและหมวดหมู่เอกสารตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ได้นำไปสู่ประเด็นที่กำหนดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินดังนี้

2.2.1 ประเด็นที่กำหนดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของสาขาเมืองและชุมชน

2.2.1.1 งานที่ศึกษาประกอบด้วย เรื่องราวของ

- เมือง
- ชุมชนเมือง
- ชุมชนชนบทหรือหมู่บ้าน

2.2.1.2 เนื้อหาหลักของการศึกษา แยกได้ดังนี้

- ประวัติการสร้างและการตั้งถิ่นฐาน
- ระบบนิเวศน์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชน
- ลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบ
- อิทธิพลของความเชื่อต่อลักษณะทางกายภาพ

- พัฒนาการของเมืองและชุมชน
 - โลกทัศน์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
 - วัฒนธรรมท้องถิ่นกับเมือง และชุมชน
 - การอนุรักษ์เมืองและชุมชน
- รายละเอียดของงานที่ทำการศึกษา
- เมือง - การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่มทางกายภาพที่มีองค์ประกอบที่ครบถ้วน ทั้งการอยู่อาศัย การเมือง การปกครอง สังคม และเศรษฐกิจ
- ชุมชนเมือง - การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนที่มีกลไกของสังคมที่เกี่ยวข้องกับเมือง แต่มีการแบ่งย่อยเฉพาะตัวมีความเป็นศูนย์กลางของกลุ่มย่อย
- ชุมชนชนบท - การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่มีความสำคัญน้อยกว่าชุมชนเมืองในแง่ของความเป็นศูนย์กลาง เป็นชุมชนรอบนอกของชุมชนเมือง
- รายละเอียดของเนื้อหาหลักที่ทำการศึกษา
- ประวัติการสร้างและการตั้งถิ่นฐาน - เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของการสร้างเมือง ชุมชนเมือง และชุมชนชนบทกับลักษณะของความเหมาะสมตามภูมิภาค และยุคสมัยของการตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่
- ระบบนิเวศน์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชน - การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งผลต่อระบบนิเวศน์ ซึ่งมีมาแต่โบราณและยังทรงคุณค่ายิ่งปัจจุบัน
- ลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบ - เป็นการศึกษาถึงผังกายภาพของเมือง ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทว่ามีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง และองค์ประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
- อิทธิพลของความเชื่อต่อลักษณะทางกายภาพ - การศึกษาถึงความเชื่อที่มีต่อการกำหนดตำแหน่งขององค์ประกอบต่างๆ ของเมือง
- พัฒนาการของเมืองและชุมชน - การศึกษาของพัฒนาการตั้งแต่อดีตของเมืองและชุมชนต่างๆ

โลกทัศน์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ - การศึกษาสภาพแวดล้อมทั้ง
 ธรรมชาติและมนุษย์สร้างที่เกี่ยวข้องกับระบบการดำรงชีวิตใน
 เมือง ชุมชนเมือง และชุมชนชนบท
 วัฒนธรรมท้องถิ่นกับเมืองและชุมชน - ความสัมพันธ์ของผังกายภาพของ
 เมืองและชุมชนที่มีต่อวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น
 การอนุรักษ์เมืองและชุมชน - การศึกษารายละเอียดและประเมินคุณค่าของ
 เมืองและชุมชนเพื่อการอนุรักษ์

- เนื้อหาเกี่ยวกับเมืองและชุมชนเท่าที่ค้นคว้าได้

เนื้อหาจากเอกสารที่นักวิชาการทั้งไทย ไทย และต่างประเทศได้ศึกษาเท่าที่ค้นพบจาก
 เอกสารจำนวน 153 รายการ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังนี้

- | | |
|-----------------|-------------------|
| - ไทยวน ไทยเขิน | ในและนอกประเทศไทย |
| - ไทลื้อ ไทยอง | ในและนอกประเทศไทย |
| - ไทใหญ่ | ในและนอกประเทศไทย |
| - ผู้ไท | ในประเทศไทย |
| - ลาว | นอกประเทศไทย |
| - ไทดำ | ในและนอกประเทศไทย |
| - พวน | ในประเทศไทย |
| - จ้วง | นอกประเทศไทย |
| - ไทอาหม | นอกประเทศไทย |
| - ไทพ่าเก | นอกประเทศไทย |
| - ไทคำดี | นอกประเทศไทย |

2.2.2 ประเด็นที่กำหนดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของสาขาสถาปัตยกรรม

2.2.2.1 งานที่ศึกษาประกอบด้วย

- ศาสนสถาน - งานสถาปัตยกรรมประเภทวัด และสถาปัตยกรรมที่จัดสร้างขึ้นเพื่อ
 ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทุกประเภทของกลุ่มไท
- บ้าน - อาคารอันเป็นที่อยู่อาศัย รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่องค์ประกอบของ
 บ้าน เช่น ศาลา รั้ว ประตูฯ
- อาคารเบ็ดเตล็ด - อาคารประเภทอื่นนอกเหนือจากศาสนสถานและบ้าน เช่น
 ร้านค้า ยุ้งฉาง เถียงนา เป็นต้น รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างตามคติ

ความเชื่อ เช่น เสาหลักบ้าน ศาลพระภูมิ ศาลผี หรือศาลบูชา
เทพเจ้าต่างๆ เป็นต้น

2.2.2.2 เนื้อหาสาระ

การศึกษางานสถาปัตยกรรมประเภทต่างๆ ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม - การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเน้นเนื้อหาสาระ
ในการกำหนดแบบอย่างงานสถาปัตยกรรมตามสมัยที่งาน
สถาปัตยกรรมได้สร้างขึ้น

ปรัชญา ความเชื่อ คตินิยม - การศึกษาเพื่อสืบค้นที่มาทางความคิดในการสร้าง
สรรค์งานสถาปัตยกรรม

รูปแบบงานสถาปัตยกรรม - การศึกษาการออกแบบงานสถาปัตยกรรมซึ่งครอบ
คลุมเรื่องการวางผัง การจัดประโยชน์ใช้สอย ปริภูมิและรูปทรง
องค์ประกอบ โครงสร้าง วัสดุ และวิธีการก่อสร้างและการประดับ
ตกแต่ง

การอนุรักษ์ - การศึกษารายละเอียดของเนื้อหาด้านต่างๆ ของงานสถาปัตย
กรรม รวมถึงการประเมินคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและสภาพ
ของอาคาร เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์

การประยุกต์รูปแบบ - การศึกษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นความรู้พื้น
ฐานในการนำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่
สร้างขึ้นใหม่ หรือการศึกษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่แปร
เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิม

2.2.3 ประเด็นที่กำหนดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของสาขาศิลปกรรม

2.2.3.1 งานที่ศึกษาประกอบด้วย

- ภาพเขียน - เป็นงานเขียนภาพลงบนสื่อวัสดุต่างๆ
- จิตรกรรม - เป็นงานเขียนภาพลงบนผนังอาคารโดยเฉพาะอาคารทางศาสนา
- ประติมากรรม - เป็นงานเกี่ยวข้องกับงานฝีมือซึ่งมีลักษณะเป็น 3 มิติ

2.2.3.2 เนื้อหาหลักของการศึกษา ในประเภทของงานทั้ง 3 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้ การ
ศึกษางานศิลปกรรมครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของงานศิลปกรรม
- ปรัชญาความเชื่อ คตินิยม การศึกษาถึงอิทธิพลที่มีต่อการสร้างงานศิลปกรรม

- รูปแบบงานศิลปกรรม เป็นการศึกษาถึงรูปแบบงานศิลปกรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะ
- การอนุรักษ์งานศิลปกรรม ศึกษารายละเอียดและประเมินคุณค่าของงานศิลปกรรมเพื่อการอนุรักษ์
- ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมกับองค์ประกอบอื่นๆ ศึกษาถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างงานศิลปกรรมกับสภาพแวดล้อมของงานศิลปกรรมนั้นๆ

2.2.4 ประเด็นที่กำหนดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของสาขาหัตถกรรม

2.2.4.1 งานที่ศึกษาประกอบด้วย

- เครื่องปั้นดินเผา
- เครื่องโลหะ ได้แก่ เงิน ทอง ทองเหลือง สัมริด ฯลฯ
- เครื่องจักสาน
- เครื่องไม้
- ผ้าและหัตถกรรมอื่นเกี่ยวเนื่องกับผ้า

2.2.4.2 เนื้อหาหลักของการศึกษาแยกกลุ่มได้ดังนี้

- หัตถกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต ซึ่งแยกประเภทย่อยได้ 2 ประเภท
- หัตถกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
- หัตถกรรมที่เกี่ยวกับการทำอาชีพ จะได้แต่หัตถกรรมในการทำอาชีพหลัก อาชีพรอง อันรวมไปถึงเครื่องมือที่จำแนกตามเพศด้วย
- หัตถกรรมที่เกี่ยวกับเครื่องแต่งกาย
- หัตถกรรมอันเกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อ อันได้แก่หัตถกรรมอันเกี่ยวกับ

ประเพณีการกิน การแต่งงาน การตาย ตลอดจนความไปถึงหัตถกรรมอันเกี่ยวกับความเชื่อดังเดิมด้วย

บทที่ 3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่สืบค้นได้

ข้อมูลเบื้องต้นที่สืบค้นได้นอกจากจะแบ่งกลุ่มตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของแต่ละสาขาแล้ว ยังจำเป็นต้องแบ่งกลุ่มข้อมูลอื่นๆและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มข้อมูลแต่ละกลุ่ม เพื่อประเมินความเชื่อถือได้ของเอกสารวิชาการต่างๆที่สืบค้นด้วย และนำมาประกอบเป็นตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านต่างๆ คือ เมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและหัตถกรรม

3.1 จัดทำตารางข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการในแต่ละสาขา

ในตารางข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพรวมของข้อมูลในแต่ละกลุ่มประกอบด้วย กลุ่มข้อมูลดังนี้ คือ

3.1.1 เอกสารวิชาการกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ที่แยกบรรจุลงในตารางข้อมูลนี้ประกอบด้วย

- ไทยวน ไทยเขิน
- ไทลื้อ ไทยวน
- ไทใหญ่
- ผู้ไท ลาว ไทดำ พวน
- จ้วง
- ไทอาหม
- ไทพ่าเก
- ไทคำตี้

3.1.2 กลุ่มนักวิชาการ

กลุ่มนักวิชาการจะแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ที่สามารถประเมินให้เห็นลักษณะของความสนใจของนักวิชาการตามภูมิภาคได้เป็น 4 กลุ่ม

- ไทย คือ กลุ่มนักวิชาการในประเทศไทย
- ไท หมายถึงกลุ่มนักวิชาการกลุ่มชาติพันธุ์ไทนอกประเทศทั้งหมด
- ตะวันออก คือ นักวิชาการกลุ่มเอเชีย และปาซิฟิก
- ตะวันตก คือ นักวิชาการกลุ่มยุโรปและสหรัฐอเมริกา

3.1.3 ประเภทของเอกสาร

เอกสารวิชาการที่สืบค้นมามีหลายลักษณะ ดังนั้นจึงแบ่งประเภทของเอกสาร เพื่อให้สื่อความหมายถึงคุณค่าและนำนักทางวิชาการออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

- หนังสือ หมายถึงเอกสารที่เป็นหนังสือต่อเนื่องกันตลอดทั้งเล่มในเนื้อหาที่ต้องการสืบค้น
- งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งสองประเภทจัดในกลุ่มเดียวกัน เพราะมีระเบียบวิธีดำเนินงานในลักษณะเดียวกัน สามารถระบุวัตถุประสงค์ชัดเจน และผลสรุปที่เป็นรูปธรรม
- บทของหนังสือ พบหนังสือที่มีได้มีบทต่างๆต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน อาจมีหลายเนื้อหาสาระ หรือหลายนักวิชาการที่เขียนแต่ละบทกัน
- บทความในวารสาร หมายถึงวารสารวิชาการหรือกึ่งวิชาการที่มีนักวิชาการที่มีผลงานที่เชื่อถือได้ มีการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิง
- เอกสารสัมมนา หมายถึงเอกสารที่ผลิตเพื่อการประชุมหรือการสัมมนาทางวิชาการทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ อาจจัดอยู่ในรูปของการวิจัยสรุป หรือเอกสารที่เสนอข้อมูลหรือแนวทางการพัฒนาความรู้ก็ได้

3.1.4 ลักษณะของผลงาน

- งานข้อมูลทั่วไป หมายถึงเอกสารที่เสนอข้อมูลพื้นฐานของการศึกษาลักษณะงานดังกล่าว อาจจะออกมาในรูปของหนังสือ บทของหนังสือ บทความวิชาการจากวารสาร หรือเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาก็ได้ หรืออื่นๆก็ได้ยกเว้นงานวิจัยและวิทยานิพนธ์
- งานพัฒนาความรู้ หมายถึงเอกสารทุกประเภทที่เสนอแนวคิดเพื่อกระตุ้นให้มีการค้นคว้าศึกษาต่อเนื่องไป หรือเสนอแนวคิดเฉพาะตัวของผู้เขียน ลักษณะงานประเภทนี้อาจเห็นได้ในเอกสารทุกประเภท แม้แต่งานวิจัยและวิทยานิพนธ์
- งานศึกษาวิเคราะห์ หมายถึงเอกสารวิชาการที่มีบทวิเคราะห์สรุปในตนเอง เอกสารดังกล่าวอาจเป็นได้ทุกประเภทของงานไม่ว่าจะเป็นหนังสือ งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ บทของหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารสัมมนา หรืออื่นๆไม่จำกัดความยาวหรือสั้น ซึ่งลักษณะงานดังกล่าวที่นักวิจัยที่ค้นคว้าจะต้องทำความเข้าใจให้ต้องแท้ เพราะผลงานประเภทหลังนี้ถือว่ามีคุณค่าต่อการประเมินสูงสุดใน 3 ประเภท แต่อย่างไรก็ดีผลงานประเภทงานพัฒนาความรู้บางชิ้นอาจได้รับการประเมินให้มีคุณค่าอย่างสูงได้เช่นกันหากเป็นผลงานที่เป็นเอกสารนำร่องที่กระตุ้นให้นักวิชาการอื่นๆ ทั้งในสาขาวิชาเดียวกันและต่างสาขาวิชาได้มีการศึกษาต่อเนื่อง

3.1.5 เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระของเอกสารในแต่ละสาขาจะจำแนกออกตามรายละเอียดของศาสตร์ที่ใช้ในการประเมิน ตามที่ระบุในบทที่ 2 (2.3.1-2.3.4)

3.1.5.1 เนื้อหาสาระของเอกสารด้านชุมชนและเมือง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- ประเภทของงาน ได้แก่การแยกประเภทของการเน้นในการศึกษาในเรื่องของ
 - เมือง
 - ชุมชนเมือง
 - ชุมชนชนบท
- ประเด็นของเนื้อหา แยกประเภทออกเป็น
 - ประวัติการตั้งถิ่นฐาน
 - ระบบนิเวศน์
 - ลักษณะทางกายภาพ
 - ความเชื่อต่อกายภาพ
 - การพัฒนา
 - โลกทัศน์ และสภาพแวดล้อม
 - วัฒนธรรมท้องถิ่น และ
 - การอนุรักษ์ฯ

3.1.5.2 เนื้อหาสาระของเอกสารวิชาการด้านสถาปัตยกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- ประเภทของงาน ได้แก่
 - ศาสนสถาน
 - บ้าน
 - อาคารเบ็ดเตล็ด
 - ฯลฯ
- ประเด็นของเนื้อหา แยกประเภทออกเป็น
 - ประวัติศาสตร์
 - ปรัชญา ความเชื่อ คตินิยม
 - รูปแบบ (การจัดผัง ประโยชน์ใช้สอย ที่ว่าง รูปทรง โครงสร้าง วัสดุและวิธีการก่อสร้าง)
 - การอนุรักษ์
 - การประยุกต์และพัฒนาารูปแบบ

3.1.5.3 เนื้อหาสาระของเอกสารวิชาการด้านศิลปกรรม แบ่งออกเป็น

- ประเภทของงาน ได้แก่
 - ภาพเขียน
 - งานจิตรกรรม
 - งานประติมากรรม
- ประเด็นของเนื้อหา แยกเป็น
 - ประวัติศาสตร์
 - ปรัชญา ความเชื่อ คตินิยม
 - รูปแบบงานศิลปกรรม
 - โลกทัศน์และสภาพแวดล้อม
 - ความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปกรรมกับองค์ประกอบอื่นๆ

3.1.5.4 เนื้อหาสาระของเอกสารวิชาการด้านหัตถกรรม แบ่งออกเป็น

- ประเภทของงาน ได้แก่
 - เครื่องไม้
 - เครื่องปั้นดินเผา
 - เครื่องโลหะ
 - เครื่องจักสาร
 - ผ้าและหัตถกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับผ้า
- ประเด็นของเนื้อหา แยกเป็น
 - หัตถกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต
 - หัตถกรรมอันเกี่ยวกับการแต่งกาย
 - หัตถกรรมอันเกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อ

3.2 การประเมินคุณค่าจากตารางข้อมูลพื้นฐานของแต่ละสาขา

3.2.1 คุณค่าของเอกสารแต่ละรายการ

เนื่องจากการประเมินคุณค่าของเอกสารวิชาการเหล่านี้เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ จึงต้องศึกษาจากรายละเอียดและเนื้อหาของเอกสาร การพิจารณาเปรียบเทียบจากตารางข้อมูล จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การพิจารณามีความเที่ยงตรงและมีความเชื่อถือได้มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องราวลักษณะของงานและเนื้อหาสาระดังจะเห็นได้ว่า หากลักษณะของงานวิชาการอยู่ระดับสูงกว่าการเสนอข้อมูลทั่วไปมาถึงการพัฒนาความรู้และการวิเคราะห์ อีกทั้งมีเนื้อหาครบถ้วนตามศาสตร์ที่เสนอในการประเมิน เอกสารนั้นๆถือว่ามีคุณค่ามากพอที่จะยกมาศึกษาวิเคราะห์ในชั้น

ต่อไป แต่ในอีกแง่หนึ่งหากเอกสารมีลักษณะของงานเป็นข้อมูลทั่วไป แต่มีรายละเอียดของเนื้อหาสาระครบถ้วน สามารถใช้เป็นเอกสารเพื่อการค้นคว้าต่อเรื่องได้ ก็นับว่าเอกสารดังกล่าวมีคุณค่ามากพอที่จะยกมาศึกษาวิเคราะห์ต่อไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาลงลึกในรายละเอียดของเอกสารทุกรายการอย่างถ่องแท้ก่อนบรรจุลงในตารางข้อมูลในแต่ละสาขา

3.2.2 กลุ่มของเอกสารวิชาการและชาติพันธุ์

การจัดหมวดหมู่เอกสารวิชาการแต่ละสาขาแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์บรรจุลงในตารางข้อมูล ทำให้เราสามารถเรียงลำดับการศึกษาก่อนหลังในงานวิชาการแต่ละกลุ่มได้สะดวก และยังอาจทราบได้ว่าเอกสารนี้เป็นเอกสารนำร่องในการศึกษาค้นคว้าในแต่ละชาติพันธุ์

2.2.3 กลุ่มนักวิชาการ

จากตารางข้อมูลพื้นฐานจะบ่งบอกได้ชัดเจนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดที่เป็นที่สนใจในการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการจากภูมิภาคใด มีการค้นคว้าร่วมกันด้วยหรือไม่ หรือมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามช่วงเวลาเพิ่มขึ้นหรือไม่

2.2.4 ประเภทของเอกสาร

เพื่อพิจารณาในตารางข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการเกี่ยวเนื่องกับแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จะทราบได้ทันทีว่าน้ำหนักของเอกสารในแต่ละกลุ่มเป็นประเภทใด ซึ่งส่งผลถึงความเชื่อถือได้ในกลุ่มข้อมูลนั้นๆ

3.2.5 ลักษณะของเอกสาร

จะช่วยตอกย้ำความแม่นยำและความเชื่อถือได้ของเอกสารให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2.6 เนื้อหาสาระ

กลุ่มเนื้อหาสาระซึ่งแยกเป็น ประเภทของงานและประเด็นของเนื้อหา จะสามารถทราบจากตารางข้อมูลได้ทันทีว่า ปริมาณความสนใจของนักวิชาการมุ่งเน้นไปที่จุดใดในเนื้อหา และท้ายสุดสามารถวิเคราะห์ได้ว่ายังขาดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในแต่ละสาขา

4.1 สาขาเมืองและชุมชน

เอกสารวิชาการไทยศึกษาในสาขาเมืองและชุมชนเท่าที่สืบค้นได้มีปรากฏ 153 รายการ โดยสามารถแยกเป็นเอกสารที่ศึกษาถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยต่างๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศไทยดังนี้

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ไทยจีน	51	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ ไทยอง	30	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ไทอาหม	25	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ซึ่งรวม ผู้ไทย ลาว ไทดำ พวน	38	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์จ้วง	9	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทพ่าเก	1	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทคำตี้	1	รายการ

เมื่อได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารทั้งหมดแล้ว ได้นำมาจัดกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยอาศัยตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ระบุไว้ข้างต้น ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆดังนี้คือ

- กลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการ
- ลักษณะงาน
- เนื้อหาสาระ
 - ประเภทงาน
 - ประเด็นของเนื้อหา

จากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการของเมืองและชุมชนซึ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผลสรุปสุดท้ายจะได้จัดทำตารางแสดงสถานภาพไทยศึกษาในสาขาเมืองและชุมชน โดยการสรุปตารางข้อมูลพื้นฐานทั้งหมดเข้าด้วยกัน ซึ่งจะสามารถเห็นภาพรวมของสถานภาพไทยศึกษาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และยังสามารถสรุปการศึกษารวมทั้งหมดของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขานี้ ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพไทยศึกษาของสาขาเมืองและชุมชนได้อย่างชัดเจน และยังสามารถทราบถึงการเน้นหนักในการศึกษาตามประเด็นของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน และไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
		ชน	ญ	บชญวช	บชชญวช	อื่นๆ	ชุมชนไทยวน/ไทเขิน	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	ประเด็นของเนื้อหา																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
																		ประเภทงาน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน	งานเขียน

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ													
		อนง	นง	บธอญวช	บศทญวช	อยุธยา	รัตนโกสินทร์/อยุธยา	อยุธยาตอนต้น	อยุธยาตอนกลาง	กรุงธนบุรี/รัตนโกสินทร์	กรุงธนบุรี	กรุงธนบุรี/รัตนโกสินทร์	รัตนโกสินทร์	รัตนโกสินทร์	รัตนโกสินทร์	ประเด็นของเนื้อหา								ประเภทงาน	เอกสาร	เอกสาร		
9	"ตลาดพื้นบ้านบ้านนา" (อรศิริ ปาณินท์, 2526)	•																										
10	คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพ ประเภทวัด เล่มที่ 2 : วัดในภาคเหนือ (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2528)	•	•																									
11	"เที่ยวเมืองล้านนา" (ไมเคิล ไรท์, 2529)				•																							
12	"ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของการสร้างบ้านแปง เมืองเรียงในของพระเจ้ามังราย" (วิวัฒน์ เดมิยพันธ์, 2530)	•																										
13	ชาวนาน (ศิลปากร กรม, 2530)	•																										
14	The House in South-East Asia (Dumaray, Jacques, 1987)										•																	
15	The Spirit Culis and Superstition in Thai Habitation (Santi Chantavilaswong, 1987)	•																										
16	"Comment on the History and Culture of Haripunchai" (Maul Robert Bruce, 1990)																											

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ							
		นุ	อนุ	บชญวช	บอชญวช	บทญวช	อญญท	รทญญวช/รชญญวช	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท	อญญท
17	"Where and What was Yonok (Hill Ronald c., 1990)																					
18	"36 พันนาของเมืองพะเยา" (พระเทพวิสุทธิเวที (แปด), 2534)																					
19	"การศึกษาวิจัยชุมชนเมืองพะเยาโบราณ" (วราวุฒ ศิริโสภาค, 2534)																					
20	"เชียงใหม่เมื่อวันวาน"(บุญเสริม ศาสตราภักดิ์, 2535)																					
21	"เชียงใหม่ 700 ปี ภูมิธรรมพื้นบ้านจากท้องถิ่น" (สมิทธิ อังสฤต, 2537)																					
22	"กำเนิดเมืองเชียงใหม่ไทยทั้งดินทั้งฟ้าหรือ" (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2537)																					
23	"หมู่บ้านส่วะ แลละดูบ" (อรศิริ ปาณินท์, 2537)																					
24	"Nation Identity and Village in Rural Development" (Vandergaest Peter, 1993.																					

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน และไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
		ชน	ญ	บชญ	บชชญ	อชญ	อชชญ	อชชญ	อชชญ	อชชญ	อชชญ	อชชญ	อชชญ	อชชญ	ประเด็นของเนื้อหา																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
															ประเภทงาน	ประเภทงาน	ประเภทงาน																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
25	"The Village in Context" (Richie Mark A. 1993)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					</

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			ประเภทงาน		เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	
		อน	น	บ	บ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ	อ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ							
		บทนำ/สรุป	บทที่ ๑-๓	บทที่ ๔-๖	บทที่ ๗-๘	บทที่ ๙-๑๐	บทที่ ๑๑-๑๒	บทที่ ๑๓-๑๔	บทที่ ๑๕-๑๖	บทที่ ๑๗-๑๘	บทที่ ๑๙-๒๐	บทที่ ๒๑-๒๒	บทที่ ๒๓-๒๔	บทที่ ๒๕-๒๖	บทที่ ๒๗-๒๘	บทที่ ๒๙-๓๐	บทที่ ๓๑-๓๒	บทที่ ๓๓-๓๔	บทที่ ๓๕-๓๖	บทที่ ๓๗-๓๘	บทที่ ๓๙-๔๐	บทที่ ๔๑-๔๒
40	"ปาปัสตี : ความสัมพันธ์ไทยวนของไทลื้อ" (ประเพณี พิธีกรรม และ วิถี พหุวัฒนธรรม, 2539)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
41	"Northern Thai Vernacular Architecture" (Samart Sirivechapanan, 1997)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
42	"โลกทัศน์ล้านนา" (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
43	"Guidehies on Conservation of Northern Thai Vernacular Houses" (Prasong Eiam Anant, 1997)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
44	"เมืองเชียงตุง อดีตและปัจจุบัน" (ทวี สว่างปัญญางกูร, 2534)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
45	"เล่าเรื่องเมืองเชียงตุง เมืองพะเยาและเมืองเด่น" (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2537)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
46	"เรื่องเมืองเชียงตุง จากข้อมูลไทเขิน" (พระอิทธิกร อานนท์ อาทิตราชมโน และคณะ, 2537)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

[illegible]

- กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย : 1 - 43 ไทยวน, 44 - 51 ไทจีน

○ กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

สถานภาพการศึกษา

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไทเขิน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขิน ตามข้อเท็จจริงคือกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันหรือที่เราเรียกกันคุ้นหูว่ากลุ่มล้านนานั้นเอง เมื่อกล่าวถึงกลุ่มล้านนาในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย คนทั่วไปมักจะนึกถึงชาวเชียงใหม่ เชียงราย แต่แท้จริงแล้ว กลุ่มล้านนาตามความเข้าใจแบบไทยๆ รวมไทใหญ่ ไทยเขิน และไทลื้อ เข้าไว้ด้วยเพราะมีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดแถบภาคเหนือตอนบนเช่นเดียวกัน ในการศึกษาเพื่อประเมินสถานภาพการศึกษา ด้านสถาปัตยกรรม เมืองและชุมชนนี้จะไม่กล่าวถึงกลุ่มล้านนา แต่จะแยกศึกษาเป็นกลุ่มไทยวน หรือกลุ่มโยนกเชียงแสน ซึ่งมีศูนย์กลางที่เชียงใหม่ และกลุ่มไทยเขิน ซึ่งตามความจริงมีกระจายตัวทั้งในและนอกประเทศ แต่ตามที่เสนอแต่ต้นว่า เรามักเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือตอนบนเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งรวมไทเขินเอาไว้ด้วย ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจง่ายถึงเมืองและชุมชนของกลุ่มนี้ จะได้จำแนกเรื่องราวของกลุ่มไทยวน คือกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ และกลุ่มไทเขินจะเน้นกลุ่มไทเขินนอกประเทศโดยเฉพาะที่เชียงตุง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

เอกสารวิชาการที่จัดเป็นเอกสารนำร่องในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทในประเทศไทย คือ “ไทยวน คนเมือง” (สงวน โชติสุวรัตน์, 2512) ซึ่งเป็นเอกสารที่ชี้แจงว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทนอกประเทศที่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยนั้นกลุ่มไหนปักหลักตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่ใด เช่น ไทยองจากเมืองยองมาอยู่ที่ลำพูน ในหลายๆตำบล เช่น เวียงยอง ประตูป่า ป่าซาง บ้านโฮ้ง และลี้ (——— : 163) กลุ่มไทเขินจากเชียงตุง มาอยู่ที่บ้านวัวลาย และบ้านนันทาราม เชียงใหม่ ไทลื้อจากสิบสองพันนามาอยู่ที่อำเภอเชียงคำ อำเภอปง อำเภอเทิง อำเภอเชียงของ และอำเภอเชียงแสน ไทใหญ่จากรัฐฉานมาอยู่ที่แม่ฮ่องสอนเป็นส่วนใหญ่ และกระจายตัวอยู่ในอำเภอฝาง บ้านกาด สันป่าตอง ในจังหวัดเชียงใหม่ (——— : 165) เอกสารนี้ได้เสนอเรื่องราวของการตั้งถิ่นฐานของไทยวนอธิบายถึงชุมชนชนบทว่าการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนปลูกเป็นหมู่ๆ ตามพื้นที่ราบใกล้แม่น้ำ ลำห้วย ลำเหมือง รอบๆหมู่บ้านเป็นนา ไร่ และมีป่าละเมาะหรือป่าโปร่งที่เรียกว่า “ป่าแพะ” บริเวณหมู่บ้านจะสังเกตเห็นได้จากระยะไกล เพราะมีทิวไม้เขียวชอุ่มล้อมรอบหมู่บ้าน บางหมู่บ้านมีทางเกวียนขนานไปกับลำเหมืองที่มีน้ำสะอาดไหลรินตลอดปี บ้านเรือนในหมู่บ้านปลูกเป็นระเบียบภายในบริเวณบ้านมีช่วงบ้านที่เจ้าของจะรักษาความสะอาดเสมอ ในพื้นที่บริเวณบ้านปลูกไม้ผลยืนต้นและพืชผักสวนครัว รั้วบ้านมี 3 ลักษณะ คือรั้วตาแสง รั้วสลาบ และ รั้วคั่ว บางบ้านนิยมปลูกเพิงเล็กๆไว้ติดกับประตูทางเข้าบ้านทำเป็นร้านขายของจำเป็นต่างๆ เรียกว่า “ตูปกาด” ที่ตูปกาดจะมีร้านน้ำสำหรับเอื้อเพื่อแก่ผู้สัญจรผ่านไปมาด้วย (——— : 20) บริเวณบ้านนอกจากปลูกผักผลไม้ ยังมีการปลูก “ผามวัวผามควาย” ผามนี้บางที่เรียกว่า “แหล่ง” หรือคอกนั่นเอง ใกล้ผามวัวผามควายจะมี “ก้างเฟือง” ที่เก็บฟางปลูกไว้เป็นโรงโม่ มุงใบตองตึง (——— : 203) บ้านที่มี

ฐานะดี มักจะมีเกวียนเทียบวัดคู่ "ล้อจัว" เพื่อใช้ขนข้าวเปลือกมาใส่ยุ้งฉาง (เยี่ยข้าว) และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ บ่อน้ำบาดาล ซึ่งมักจะมีหลังคาคลุมเพื่อรักษาความสะอาดด้วย บริเวณใกล้ๆบ้านมักจะสร้างห้องอาบน้ำ "ต้อมน้ำ" ไว้ใกล้บริเวณสวนครัว

ในหมู่บ้านมีช่วงบ้าน เสาหลักบ้าน และเสื่อบ้านหรือเทวดาบ้าน ซึ่งมักสร้างศาลได้ต้นไม้ใหญ่.....จากรายละเอียดของ "ไทยวน คนเมือง" (สงวน โชติสุวรรณ์, 2512) จะพบว่าเราสามารถเข้าใจจินตนาการถึงสภาพทางกายภาพของหมู่บ้านไทยวนได้อย่างละเอียด มองเห็นความร่มรื่น อุดมสมบูรณ์ สะอาด และอยู่เย็นเป็นสุขของชาวบ้าน

เอกสารในช่วงเวลาเดียวกัน "ประเพณีไทยในภาคเหนือ" (สงวน โชติสุวรรณ์, 2512) บรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของไทยวนในภาคเหนือแต่แฝงไว้ถึงลักษณะของบ้าน และหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับประเพณีนั้นๆด้วย ทำให้มองเห็นภาพหมู่บ้าน และชุมชนไทยวนได้พอประมาณในลักษณะของข้อมูลทั่วไป เอกสาร 2 ฉบับของสงวน โชติสุวรรณ์นี้ นับเป็นเอกสารนำร่องให้นักวิชาการรุ่นหลังได้ใช้เป็นพื้นฐานในการค้นคว้าต่อเนื่อง โดยเฉพาะหนังสือ "เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน" (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2512) ซึ่งเป็นหนังสือที่แสดงข้อมูลทั่วไป แนวการพัฒนาความรู้ และการศึกษาวิเคราะห์เบ็ดเสร็จในเล่มเดียว และสืบเนื่องจากเอกสารนี้มีเอกสารสืบเนื่อง คือ "โลกทัศน์ล้านนา และเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมกายภาพของแหล่งพำนักอาศัยและเรือนล้านนา" (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540) ซึ่งนับเป็นเอกสารวิชาการที่ศึกษาถึงเมือง ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท ระบบนิเวศน์ โลกทัศน์กับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สมบูรณ์ มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อกับพื้นที่ใช้สอยในหมู่บ้าน ในบ้าน กล่าวถึงระบบนิเวศน์ของไทยวนที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความสร้างสรรค์สูงมาก เป็นการศึกษาาระบบนิเวศน์ที่มีความสำคัญต่อชีวิต..... ระบบการขุดหนองน้ำลำเหมืองภายในชุมชนต่างๆที่เมืองและหมู่บ้านนั้นเป็นโครงข่ายทางระบบนิเวศน์ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างมากด้วย.....(วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2512 : 59) และท้ายบทยังแสดงความสนใจต่อการอนุรักษ์ชุมชน ป่าไม้และสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย นับเป็นเอกสารที่วิเคราะห์ถึงเมือง ชุมชนเมือง ชุมชนชนบทของไทยวนในประเทศไทยที่มีคุณค่ายิ่ง

"Ban Mae Mai A Northern Thai Village : A Socio Agricultural Case Study" (Haagensen Hans, 1976) และ "Lampang Notes on Architecture and Town Plan" (Thomson Jorgen Rahbek, 1976) เป็นเอกสารที่นักวิชาการตะวันตกศึกษาถึงชุมชนเมือง และชุมชนชนบทของไทยวน เน้นความสำคัญที่จังหวัดลำปาง เอกสารดังกล่าวเป็นข้อมูลทั่วไป และข้อ

คิดเห็นกว้างๆของนักวิชาการต่อสภาพทางกายภาพของเมืองและชุมชน และนักวิชาการชุดเดียวกันได้ศึกษาและสำรวจบ้านและหมู่บ้านในเอเชีย ผลิตเอกสาร "Two House in Thailand" (Tomson Jagen Rahbek, 1982) และ "A Socio Architectural Case Study of North Thailand" (Haagensen Hans, 1982) เอกสารนี้ต่างไปจากเอกสารปี ค.ศ. 1976 เนื่องจากมีการศึกษาลงลึกในรายละเอียดมากขึ้น กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของเมือง ชุมชน และการพัฒนาที่เน้นการคงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

เอกสารที่ศึกษาเมือง และชุมชน จากประวัติศาสตร์ "ประวัติความเป็นมาของล้านนาไทย" (ฮันท์ เพนธ์, 2526) และ "เที่ยวเมืองล้านนา" (ไมเคิลไรท์, 2529) เป็นเอกสารที่กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์เกี่ยวเนื่องให้เห็นภาพชุมชนได้อย่างสังเขป "ตลาดพื้นบ้านล้านนา" (อรศิริ ปาณินท์, 2526) และ คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 2 : วัดในภาคเหนือ" (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2528) เป็นเอกสารที่ศึกษาเชื่อมโยงระหว่างผังกายภาพของชุมชน ตลาด และวัดเพื่อเสนอแนะการพัฒนาในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาและวิเคราะห์มีครบถ้วนตั้งแต่เมือง ชุมชนเมือง และชุมชนชนบท รวมทั้งสภาพทางกายภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการศึกษาเป็นกลุ่มไทยวนในภาคเหนือตอนบน

"The Spirit Cults and Superstition in Thai Habitation : A Case Study in Northern Region" (Santi Chantavilaseong, 1987) เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา เป็นเอกสารที่เน้นการศึกษาด้านวัฒนธรรม แต่สะท้อนให้เห็นภาพของกลุ่มชน หมู่บ้าน และชุมชนที่ผูกพันกับประเพณีและความเชื่อของชาวไทยวนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 4 ณ เมืองคุนหมิง ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และครั้งที่ 5 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ปรากฏเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชนหลายรายการ อาทิเช่น "Comment on the History and Culture of Hari punchai" (Maul Robert Bruce, 1990), "Where and What was Yonok" (Hill Ronald c, 1990) และ "The Village in Context : Arenas of Social Action and Historical Change in Northern Thai Peasant Classes" (Ritchie Mark A., 1993) เอกสารทั้ง 3 รายการเน้นความสำคัญของชุมชนเมือง และชุมชนชนบทของกลุ่มไทยวน ภาคเหนือตอนบน และได้เสนอแนวความพัฒนาความรู้ในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาเอาไว้ด้วยพอสังเขป "บ้านไทยวน ที่ดอยสะเก็ด" (อรศิริ ปาณินท์, 2538) ได้เสนอรายละเอียดของหมู่บ้าน และบ้านของกลุ่มไทยวน เน้นพื้นที่ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่ยัง

มีหมู่บ้านไถยวนที่บ่งบอกถึงสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่หลายหมู่บ้าน เอกสารได้เสนอลักษณะทางกายภาพที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ และความเชื่อที่ส่งผลมายังพื้นที่ในหมู่บ้าน โลกทัศน์และสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับการอยู่อย่างร่มเย็นของชาวไถยวนให้เห็นภาพที่เป็นชีวิตของหมู่บ้านชนบทของไทยอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และมานุษยวิทยาที่ผนวกเอาเนื้อหาของเมืองและชุมชนเข้าไว้อย่างแจ่มชัด ปรากฏหลายรายการ เช่น “พื้นเมื่อน่านอนบับวัดพระเกิด” (สรวิศ อ่องสกุล, 2539), “ชุมชนโบราณในแอ่งเชียงใหม่ ลำพูน” (สรวิศ อ่องสกุล, 2539), “ประวัติศาสตร์ล้านนา ช่วงหลวง ช่วงเมือง” (สมโชติ อ่องสกุล, 2539) “วันสร้างเมืองเชียงใหม่” (ล้อม เพ็งแก้ว, 2539), “ตามรอย ปิแอร์ โอรต์ สู่นิคมเชียงใหม่สมัยพระพุทธเจ้าหลวง” (พิชญ์ จันทวิทัน, 2539) เป็นเอกสารทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สามารถศึกษาถึงสภาพทางกายภาพของเมืองและชุมชนได้อย่างดี และมีแนวคิดที่เสนอไว้เพื่อให้ผู้สนใจวิเคราะห์และศึกษาต่อเนื่อง

ในการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 ณ จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏเอกสารวิชาการหลายรายการที่มีคุณค่าต่อวิชาการด้านเมืองและชุมชน อาทิเช่น “ผังเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต” (สมโชติ อ่องสกุล, 2539), “นครประวัติศาสตร์ : อนุรักษ์และพัฒนาเชียงใหม่” (ปรานอม ต้นสุขนันท์, 2539), “ป่าไปสึฟู : ความสัมพันธ์โยนรัฐ มองโกล. (ประพจน์ สุภรัตนเมธี และ วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2539) เอกสารเหล่านี้เน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์กับการตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะเอกสาร “ผังเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต” (สมโชติ อ่องสกุล, 2539) เป็นเอกสารที่มีคุณค่ามาก เพราะได้ศึกษาผังเมืองเชียงใหม่ในแง่คิดของนักประวัติศาสตร์ ที่ทำให้เกิดจินตภาพทางกายภาพได้อย่างเด่นชัดและเห็นภาพรวมของเมืองตั้งแต่ประวัติศาสตร์ ปัจจุบัน และคาดการณ์ในอนาคตไว้อย่างครบถ้วน อันได้แก่ ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานได้อ้างอิงประวัติการสร้างทั้งแง่การเมือง การปกครอง และระบบนิเวศน์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งคติความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเชื่อที่มีผลต่อการกำหนดตำแหน่งของพื้นที่ต่างๆในเมือง เช่น ช่วงเมือง เสาอินทรีล หอคำ กลุ่มบ้านราชฎาร วัด ถิ่นฐานของช่างประณีตศิลป์ต่างๆในเมือง รวมทั้งกล่าวถึงพื้นที่นอกกำแพงเมืองโดยรอบด้วย และให้ความเห็นว่า.....โครงสร้างทางกายภาพโดยสังเขปของผังเมืองเชียงใหม่ในอดีตสะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่เป็นระบบศักดินาอย่างชัดเจนมาก โดยแบ่งกลุ่มทางกายภาพออกเป็นระบบศูนย์กลางและกระจายออกโดยรอบ ศูนย์กลางเมืองคือศูนย์กลางการปกครองและศาสนา ล้อมรอบด้วยเจ้านายและปิดล้อมรอบนอกด้วยไพร่พลเมืองหลายชั้นวรรณะ รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนต่างเผ่าพันธุ์ซึ่งเข้ามามีผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของเมือง เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มก้อนด้วย..... นอกจากกล่าว

ถึงอดีตแล้ว เอกสารนี้ยังวิเคราะห์ต่อเนื่องถึงอนาคตด้วย โดยเริ่มแต่จุดหักเหของการพัฒนาทาง
วัตถุของเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ว่าการพัฒนาสวนทางกับการอนุรักษ์ พร้อมเสนอแนะข้อ
คิดในการฟื้นฟูจิตสำนึกต่อธรรมชาติ ควรรื้อฟื้นแหล่งน้ำธรรมชาติที่เป็นชัยมงคลของเมืองให้กลับ
คืนสู่เชียงใหม่ พร้อมเสนอแนะให้รื้อฟื้นช่วงหลวง ช่วงเมือง ที่สูญสลายไปแล้วให้กลับคืนมา

เอกสารวิชาการของสมโชติ อ๋องสกุล (2540) นี้ เป็นเอกสารที่แสดงข้อมูล แนวคิด
และการวิเคราะห์แนวคิดที่มีต่อเมืองและชุมชนเมืองของเชียงใหม่ครบถ้วนตามศาสตร์ที่ได้เสนอ
แนะให้ศึกษาของการประเมินสถานภาพไทยศึกษาสาขา ชุมชน และเมือง ตั้งแต่ประวัติการตั้งถิ่น
ฐาน จนถึงข้อเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์

"Northern Thai Vernacular Architecture" (Samart Sirivechapunt, 1997) และ
"Guidelines on Conservation of Northern Thai Vernacular Houses" (Prasong Eiam-Anant,
1997) เป็นเอกสารในการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
(The International Conference on Conservation and Revitalization of Vernacular
Architecture. Bangkok (13-18 May), 1997) ซึ่งกล่าวถึงเนื้อหาของชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และ
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยเน้นน้ำหนักไปที่การอนุรักษ์ให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีอายุยืนยาวต่อไป
โดยอาศัยความเข้าใจและความร่วมมือของคนในชุมชนนั้นๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน

เอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขินเท่าที่สืบค้นได้เน้นนำ
นักการศึกษาไปที่เมืองเชียงตุงเป็นส่วนใหญ่ และเนื่องจากเมืองเชียงตุงเป็นเมืองปิดที่เข้าไป
ศึกษาค้นคว้าได้ยาก จึงปรากฏเอกสารที่เกี่ยวข้องมีปริมาณน้อยมาก

"เมืองเชียงตุง อดีตและปัจจุบัน" (ทวี สว่างปัญญากร, 2534) เป็นเอกสารที่ศึกษาถึง
สภาพเมืองและชุมชน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขินที่เชียงตุงได้อย่างชัดเจน โดยเน้นประวัติความเป็น
มาของเมือง ซึ่งเป็นแหล่งพำนักของชาวไทเขิน หรือไตจีน ในอดีตเชียงตุงเป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักร
ล้านนา และเคยขึ้นกับประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกว่า "สหรัฐไทยเดิม" เมือง
เชียงตุงพื้นที่ไม่กว้างขวางแต่เต็มไปด้วยวัดวาอารามที่ตั้งอยู่ติดๆกัน ตัวเวียงเชียงตุงมีภูเขาและ
เนินเขาล้อมรอบ มีหนองตุงอยู่ในเวียง ตามที่บรรยายมาจะเห็นได้ว่าเวียงเชียงตุงมีตำแหน่งของ
การตั้งถิ่นฐานที่อุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศน์ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการอยู่อาศัย เวียง
เชียงตุงมี 12 ประตู่ แต่ปัจจุบันเหลือร่องรอยให้เห็นเพียง 2 ประตู่ คือประตู่ป่าแดง และประตู่หนอง

ผา ในเวียงเป็นที่ตั้งของ “หอคำ” เป็นที่พำนักของเจ้าเหนือหัวที่สร้างบนเนินเขาข้างๆหนองตุง และรายล้อมด้วยหอข่อยาหลายหลัง วัดต่างๆที่มีอยู่หนาแน่นในเวียงเป็นหลักฐานความเจริญทางอารยธรรมของชาวไทเงินในอดีต

เอกสารนี้แสดงให้เห็นภาพของเวียงเด่นชัดมาก และยังรวมพูดถึงการอนุรักษ์ในบางประเด็นด้วยทั้งในแง่บวกและลบ เสนอให้เห็นจุดด้อยของการสร้างอาคารใหม่ที่ทับโบราณสถาน และเสนอแนะให้อนุรักษสิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่ที่แสดงวัฒนธรรมไทเงินได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์

“เล่าเรื่องเมืองเชียงตุง เมืองพะยาก และเมืองเลน” (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2537) กล่าวถึงรูปพรรณสัณฐานของเวียงเชียงตุงว่ามีลักษณะเกือบกลมคล้ายเวียงเจ็ดลินที่เชียงใหม่ มีไข้ผังสี่เหลี่ยมแบบของเมืองเชียงใหม่ และบรรยายถึงประตูเมือง หนองน้ำ และความเชื่อที่มากับตำแหน่งของที่ตั้งของประตูเมือง.....เมืองพะยากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กที่ไม่มีกำแพงและคูเมือง ไม่มีหอเจ้าฟ้า มีแต่หมู่บ้านราษฎร ร้านค้าเล็กๆ มีวัดประจำหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นวัดพื้นบ้าน พร้อมกล่าวถึงหอเสื้อวัด หรือ เสื้อพระธาตุ ที่เป็นศูนย์รวมกำลังใจของชาวบ้าน.... เมืองเลน เป็นหมู่บ้านชนบทเหมือนสิบสองพันนาแห่งที่สอง เป็นหมู่บ้านไทเงิน ผสมไทลื้อ และไทใหญ่ มีกำแพงเก่าของเมืองเลน พร้อมคูน้ำคันดิน มีวัดประจำหมู่บ้าน และเน้นบ่อน้ำของวัดที่เป็นบ่อสาธารณะด้วย เอกสารนี้ได้เน้นถึงข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์หมู่บ้านและวัด เพราะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสร้างใหม่ แบบวัดในกรุงเทพฯบ้างแล้วหลายแห่ง ซึ่งน่าเสียดายว่าหากไม่ศึกษาวัดตามท้องถิ่นให้ถ่องแท้ อีกไม่นานคงไม่มีโอกาสเห็น หมู่บ้านและเรือนพื้นบ้านของไทเงินอีก

“ประเพณีสักการะบูชาอารักษ์บ้าน อารักษ์เมืองเชียงตุง” (รัตนพร เศรษฐกุล, 2537) “ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง” (รัตนพร เศรษฐกุล, 2537), “ตลาดนัดเมืองเชียงตุง” (ประจัน รักพงษ์, 2537), “เมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทเงิน” (พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2537) และ “Chiangtung : Important Place Names and Terms” (Lisec Albert, 1994) เป็นบทความที่แสดงการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชนของเวียงเชียงตุงในแง่มุมต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของหมู่บ้าน บ้าน และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลมายังสภาพทางกายภาพของเมืองและชุมชน

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษ

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องราวของเมืองและชุมชนของไทยวนและไทเงินนี้ แยกชัดเจนเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มนักวิชาการไทยและนักวิชาการตะวันตก คิดเป็นสัดส่วนประมาณ

80 : 20 นักวิชาการไทยส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรม ส่วนนักวิชาการตะวันตกซึ่งกลุ่มหนึ่งเสนอเอกสารในการประชุมวิชาการ อีกส่วนหนึ่งเขียนหนังสือซึ่งสรุปจากการสำรวจค้นคว้าภาคสนาม ก็เป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีเอกสารที่สืบค้นได้นี้หลายรายการแสดงให้เห็นรายละเอียดทางกายภาพของเมืองและชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลมายังผังกายภาพได้ชัดเจน

สรุปผลการประเมินสถานภาพการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขิน

จากการพิจารณาสถานภาพของการศึกษาสาขาเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไทเขินตามสถานภาพการศึกษาข้างต้น พบว่า เมื่อพิจารณาลักษณะของงานซึ่งแยกประเภทเป็นงานข้อมูลทั่วไป งานพัฒนาความรู้ และงานศึกษาวิเคราะห์นั้น น้าหนักของสถานภาพการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มงานพัฒนาความรู้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากประเภทของเอกสารตามตารางจะเห็นว่า เป็นเอกสารที่จัดอยู่ในประเภทงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์เพียง 2 รายการ เอกสารปริมาณมากเป็นบทความในวารสาร และเอกสารในการประชุมและสัมมนาทางวิชาการ แต่อย่างไรก็ตามเอกสารและบทความเหล่านี้เมื่อวิเคราะห์ถึงเนื้อหาสาระของงานแล้วพบว่า มีเอกสารที่ตามรถประเมินความเชื่อถือได้ของงานในระดับสูงอยู่หลายรายการ อาทิเช่น “ผังเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต” (สมโชติ อ๋องสกุล, 2539) “โลกทัศน์ล้านนา” (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540)

“ผังเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต” (สมโชติ อ๋องสกุล, 2539)

- เป็นบทความวิจัยที่มีกรอบของความคิดที่เน้นการศึกษาเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคต โดยวางทิศทางการศึกษาไว้ในด้านการอนุรักษ์ทั้งในด้านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ระบบนิเวศน์ ลักษณะทางกายภาพของเมือง วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อสภาพทางกายภาพ ความสัมพันธ์กับผังเมืองรวมปัจจุบัน รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูผังเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิตอยู่ และชีวิตจะต้องดำเนินต่อไปอย่างเหมาะสมและถูกทาง

- ประเด็นคำถามหลักของเอกสารนี้ คือ ความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ผังเมืองเชียงใหม่ ถึงแม้ว่าจะไม่เสนอความคิดเห็นที่ลึกในการพิจารณาปัญหาวิชาการการด้านผังเมืองโดยตรง แต่เป็นการแผ่ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้ง ประสานกับลักษณะของผังเมืองในปัจจุบัน และอนาคต

- บทวิเคราะห์และเสนอแนะข้อคิดเห็นของเอกสารนี้มีความน่าเชื่อถือได้สูงและ ข้อเสนอแนะต่างๆ มีศักยภาพในการดำเนินการได้หากนโยบายของรัฐบาลเน้นและสนใจการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์อย่างจริงจัง

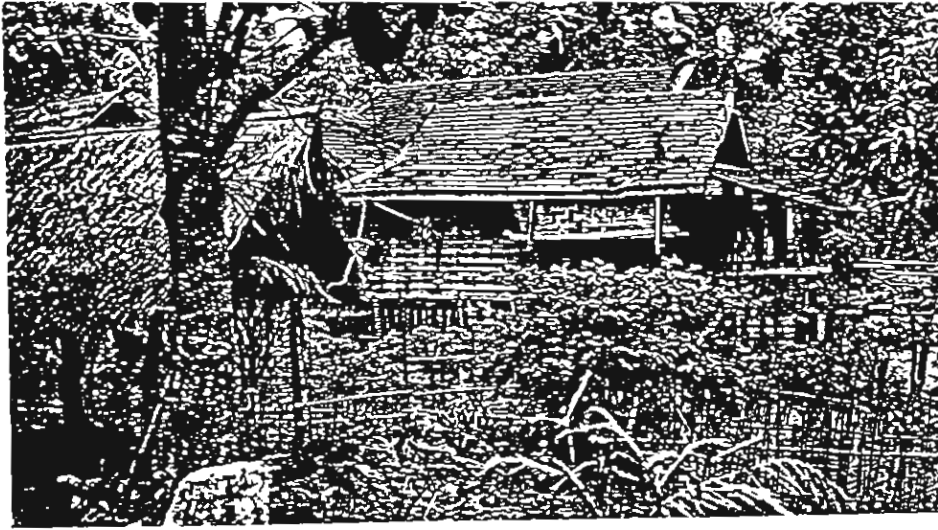
“โลกทัศน์ล้านนา” (วิวัฒน์ เคมียพันธ์, 2540)

- เป็นบทความขนาดยาวที่เน้นกรอบของความคิดในการอนุรักษ์ทั้งระบบนิเวศน์ ฝักรายภาพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น

- ทิศทางของการศึกษา จับตั้งแต่เรื่องราวการวิเคราะห์สภาพของสภาพแวดล้อมของแหล่งพำนักอาศัยของชุมชนล้านนาในอดีต ที่สัมพันธ์กับการเมืองการปกครอง ระบบนิเวศวิทยาท้องถิ่น ที่ผนวกแนบแน่นกับวัฒนธรรมและประเพณี และยังลงลึกไปถึงสภาพทางกายภาพของ ชุมชน เมือง และหมู่บ้าน อย่างละเอียด เน้นให้เห็นความสัมพันธ์อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชีวิตและสภาพแวดล้อมของชาวล้านนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน

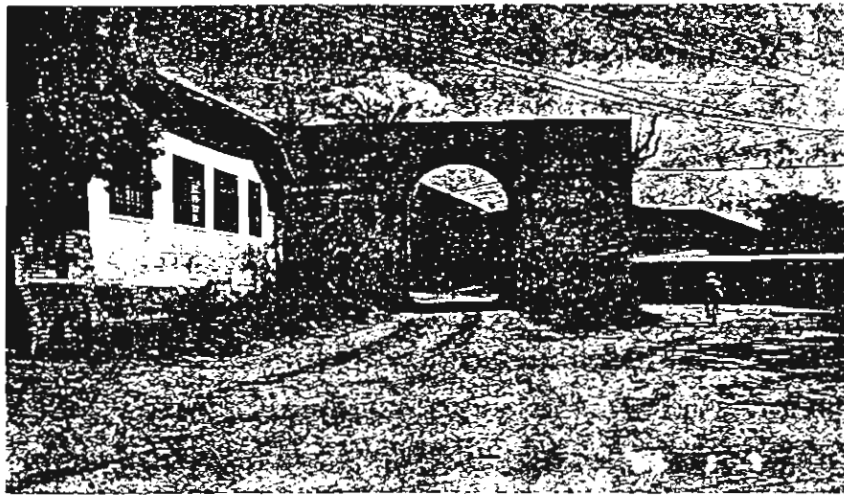
- เอกสารนี้เสนอแนวคิดทั้งทางกว้างและทางลึก สาระสำคัญที่พบจากการศึกษา คือ สภาพแวดล้อมของแหล่งพำนักอาศัยท้องถิ่นของล้านนา ผนวกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจะเป็นตัวกำหนดลักษณะทางกายภาพของ เมือง ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และสถาปัตยกรรม

- ประเด็นคำถามต่างๆ ในบทความนี้ ส่วนใหญ่นำมาจากการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมท้องถิ่น ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการศึกษาเกี่ยวเนื่องในหลายๆสาขาวิชาการทั้งด้าน เมือง สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ทัศนกรรม สังคมวิทยา มานุษยวิทยา นับว่าเป็นเอกสารที่มีความเชื่อถือได้ของงานในระดับสูง



บนและล่าง หมู่บ้านไทยวนในภาคเหนือของไทย

ที่มา : โลกทัศน์ล้านนาฯ (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540 : 43)



บน ใจบ้านเมืองพะยาก

กลาง , ประตูป่าแดง

ล่าง ไทเขิน

ที่มา "เล่าเรื่องเมืองเชียงตุง เมืองพะยาก และเมืองเลน" (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2537 : 18, 6, 2)

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อ และไทยของ	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ							
		นักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ							
		ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
1	ไทยสืบต่องานโบราณ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2498)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
2	ไทยสืบต่องานโบราณ 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2498)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
3	งานสืบต่องานโบราณ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2510)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
4	Where The Dai People Live (An Chungyang, 1985)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
5	"ความเป็นมาของคนไทในสิบสองพันนา" (ส่วน 1 ถึง 5229)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
6	"เสียงร่ำไห้จากเวียงผาขวาง" (เจีย แยมอง 2532)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
7	"วัฒนธรรมสิบสองพันนา" (ศรีศิริกร วัลลโภดม 2532)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
8	"เงาอดีตสิบสองพันนา" (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย และ ศุภรา ตูจฉายา 2532)	ไทย	จีน	ญวณ	ญวณ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							
															เนื้อหาสาระ							

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยเชื้อ และไทยอง	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา						
						การเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	การนำเสนอข้อมูล	การตีความข้อมูล	การสรุปผล	การประเมินผล	การนำผลไปใช้
9	"ถิ่นฐานของชาวไทในสิบสองพันนา" (ทองแถม นากจ่าง, 2532)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
10	"กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาก็สักครั้ง" (อรศิริ ปาณินท์, 2533)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
11	The Dai of China (Berlie, Jean, 1990)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
12	"Agricultural Sacrifice and Village Culture of the Dai People" (Zhang Gongin and Ngampit Jagacinski, 1990)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
13	"On the Rice and Bamboo of the Dai Culture" (He Sigiang, 1990)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
14	"Aesthetic Standards and Life Custom of the Dai People" (Dao Guodong, 1990)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
15	"ท้องถิ่นสิบสองพันนา" (น. ณ ปากน้ำ, 2534)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							
16	"การค้นคว้าคำไท" (ทองแถม นากจ่าง, 2534)		ไทย เกษตรกรรม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม	การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปผล การประเมินผล การนำผลไปใช้	การเก็บข้อมูล							

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทลื้อ และไทของ	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา						
						การศึกษาค้นคว้า	การเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	การนำเสนอ	การตีพิมพ์	การเผยแพร่	การอนุรักษ์
17	"The Dai or the Tai and Their Architecture And Custom in South China" (Zhu Liangwen, 1992)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
18	การศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปาง (ประจักษ์ รักพงษ์, 2535)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
19	"Native Village in Power" (Kato Kumiko, 1993)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
20	"The Ritual of Guardian Spirit of the Tai-Lue" (Baba Yuki, 1993)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
21	"บ้านไคลื้อ สืบสองพันนา" (อรศิริ ปาณินท์, 2537)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
22	"บ้านไคลื้อ ที่บ้านปางสา" (อรศิริ ปาณินท์, 2537)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
23	สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทลื้อ สืบสองพันนา (จุลติง เทวัน และงามพรรณ เวชชาชีวะ, 2538)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า
24	"พัฒนาการของรัฐไทลื้อในข้อมูลประวัติศาสตร์ไทลื้อ" (รัตนพร เศรษฐกิจ และจำนรรักษ์, 2538)	บศทลวช	เอกสารวิชาการ	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า	การศึกษาค้นคว้า

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยเชื้อ และไทยของ	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน		เนื้อหาสาระ							
		ไทย	ไท	มอญ	มลายู	มอญ	มลายู	มอญ	มลายู	มอญ	มลายู	มอญ	มลายู	ประเภทงาน							
														นักเขียน	นักแปล	นักเรียบเรียง	นักแปล	นักเรียบเรียง	นักแปล	นักเรียบเรียง	นักแปล
25	"การศึกษาวัฒนธรรมบ้านไทลื้อในภาคเหนือ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" (ประจันต์ รักพงษ์ 2539)	○												○							
26	"ระบบการปกครองของสิบสองพันนา" (เจีย แยบจง และ รัตนพร เศรษฐกุล, 2540)	○		○										○							
27	การศึกษานบ้านไทลื้อในจังหวัดลำปาง (ประจันต์ รักพงษ์ และ คณะฯ, มปป.)	○												○							
28	ศาสตร์การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของชาว ของในเมืองลำพูน (แสง มาละแถม, 2538)	●												●							
29	"คนยอง : คนไทยในแอ่งห้วยเชียงใหม่ ลำพูน" (แสง มาละแถม, 2539)	●												●							
30	คนยองย้ายแผ่นดิน (แสง มาละแถม, 2540)	●												●							

● กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย 1 - 27 ไทลื้อ, 28 - 30 ไทของ

○ กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

เมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนอกประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนอกประเทศไทยตามข้อเท็จจริง มีหลายแห่งทั้งที่สิบสองปันนามณฑลยูนนาน ในรัฐฉานของเมียนมาร์ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และพื้นที่ใกล้เคียง แต่เท่าที่พบการศึกษาจากเอกสารวิชาการต่างๆ พบว่ากลุ่มที่มีการศึกษามากที่สุดคือกลุ่ม ไทลื้อในสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน และเนื่องจากสาขาวิชาสถาปัตยกรรม ซึ่งรวมทั้งเมืองและชุมชนด้วยนี้เป็นสาขาเฉพาะที่ลงลึกแตกต่างไปจากวิทยาการอื่นๆ ค่อนข้างมาก ดังนั้นเอกสารที่เจาะจงศึกษาเกี่ยวกับเมืองและชุมชนจะมีปริมาณจำกัดอย่างมาก แต่ในการศึกษานี้พิจารณาแล้วเห็นว่า การศึกษาลักษณะทางกายภาพของเมืองกิติ ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และความเกี่ยวเนื่องระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพทางกายภาพของเมืองกิติ อาจศึกษาได้จากเอกสารซึ่งมีเรื่องราวของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชนได้เช่นกัน

เอกสารวิชาการที่กล่าวถึงเมืองและชุมชนไทลื้อในสิบสองปันนาที่เป็นรุ่นบุกเบิก ให้ นักวิชาการรุ่นหลังมีแนวทางการศึกษาเกี่ยวเนื่อง คือ "ไทยสิบสองปันนา" เล่ม 1 และเล่ม 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498) เป็นเอกสารที่จุดประกายความคิดให้เฝ้ารู้และศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องราวของคนไทยในสิบสองปันนาในหลายๆวิทยาการ เอกสารนี้ถึงแม้จะเป็นเชิงเล่าเรื่องราวต่างๆเป็นเรื่องๆ แต่สามารถจินตนาการได้ถึงลักษณะของเมือง ชุมชนเมือง และชุมชนชนบทของไทลื้อในสิบสองปันนาได้เป็นอย่างดี มีรายละเอียดมากมายแม้กระทั่งตำแหน่งของป่าช้าในหมู่บ้าน และลักษณะทางกายภาพของป่าช้า (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2598 : 426)

เอกสารการศึกษาเกี่ยวกับเมืองและชุมชนชาตช่วงจาก พ.ศ. 2498 มาจนถึงเริ่มมีผู้สนใจศึกษาอีกใน พ.ศ. 2528 ซึ่งทั้งช่วงระยะเวลาห่างกันกว่า 10 ปี มีเอกสารภาษาอังกฤษชื่อ "Where the Dai People Live" (An Chungyang, 1958) และ "ความเป็นมาของคนไทในสิบสองปันนา" (ด้วน สีเชิง, 2529) ซึ่งบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับเมือง ชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ซึ่งมีรายละเอียดการศึกษาอย่างกว้างๆ ถึงลักษณะทางกายภาพของเมืองเชียงรุ่ง หมู่บ้านในชนบทหลายหมู่บ้าน แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านและไร่นา พื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำกับหมู่บ้าน และความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อผังกายภาพของหมู่บ้าน โดยเฉพาะความสำคัญของ "บ่อน้ำ" ประจำหมู่บ้าน (An Chungyang, 1985 : 37) รวมทั้งมีภาพประกอบให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทในสิบสองปันนาอย่างชัดเจน สำหรับเอกสาร "ความ

เป็นมาของคนไทยในสิบสองพันนา" (ต่วน ลีเซิง, 2529) เป็นเอกสารที่แสดงประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน ที่แสดงถึงจินตภาพทางกายภาพเพียงเล็กน้อย

จาก พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา เมื่อเริ่มมีความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยและจีนก็มีเอกสารต่างๆ ที่ศึกษาเรื่องราวของเมืองและชุมชนในสิบสองพันนามากขึ้นและมีการศึกษาต่อเนื่องกันมา ได้แก่ "เสียงร่ำไห้จากเวียงผาคราง" (เจีย แยนจง, 2532) เป็นบทความแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติการสร้างและพื้นที่ชุมชนเมืองในครั้งเก่าก่อนที่เป็นที่ตั้งของหอคำ แต่ปัจจุบันได้เสื่อมสลายไปหมดแล้ว "วัฒนธรรมสิบสองพันนา" (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532) เป็นเอกสารที่แสดงรายละเอียดและข้อคิดเห็นมากมายเกี่ยวกับเรื่องราวของไทยสิบสองพันนา เริ่มแต่การวิเคราะห์การเคลื่อนย้ายของการตั้งถิ่นฐาน การศึกษาเรื่องราวจากตำนานจนถึงวิเคราะห์สภาพทางภูมิศาสตร์ของแหล่งที่ตั้ง ความสัมพันธ์ของเมืองเชียงรุ่งและเชียงตุงและเมืองม่าว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ไท จนลงลึกถึงตัวเมือง ชุมชนเมืองเชียงรุ่ง และชุมชนชนบท รวมทั้งบรรยายลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่สัมพันธ์กับการอยู่อย่างละเอียด เช่น การตั้งหมู่บ้าน ไร่นา วัด ตลาด และความเชื่อที่มาแต่ดั้งเดิมและส่งผลต่อการกำหนดแหล่งที่ตั้งทางกายภาพ เช่น ตำแหน่งเสาหลักบ้าน และศาลประจำหมู่บ้าน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532 : 40-41) ส่วน "เงาอดีตที่สิบสองพันนา" (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย และ สุธารา สุธงษา, 2532) บรรยายถึงรายละเอียดของหมู่บ้าน และความเกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมและความเชื่อในเชิงสารคดีเพื่อการท่องเที่ยว ในช่วงเวลาเดียวกันนี้มีเอกสาร "ถิ่นฐานของชาวไตในสิบสองพันนา" (ทองแถม นาถจำนง, 2532) กล่าวถึงรายละเอียดของเมือง และการปกครองอย่างละเอียดตลอดจนตำนานของเมืองต่างๆ แต่แสดงให้เห็นลักษณะของเมือง และชุมชนเมืองทางกายภาพได้พอสมควร

ใน พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการประชุมนานาชาติไทยครั้งที่ 4 ณ เมืองคุนมิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชนของไทยสิบสองพันนาผลิตออกมาหลายรายการ เช่น "กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาอีกครั้ง" (อรศิริ ปาณินท์, 2533) เป็นเอกสารที่เรียบเรียงจากการสำรวจผนวกกับอ้างอิง "วัฒนธรรมสิบสองพันนา" (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532) ศึกษารายละเอียดของหมู่บ้านและวัดบ้านถิ่นเมืองเชียงล้าน สิบสองพันนา และได้แสดงลักษณะกายภาพของหมู่บ้านหลายประเภทที่สำรวจผ่านมา ซึ่งแสดงตำแหน่งของกลุ่มบ้าน ไร่นา และวัดประจำหมู่บ้าน (อรศิริ ปาณินท์, 2533 : 42-44) ส่วนเอกสารที่เสนอในการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 4 ที่เกี่ยวกับเมืองและชุมชน ประกอบด้วย "The Dai of China" (Berlie, Jean, 1990) "Agricultural Sacrifice and Village Culture of the Dai People" (Zhang Gongin and Ngampit Jagacinski, 1990), "On The rice and Bamboo of the Dai

Culture" (He Sigiang, 1990), Aesthetic Standards and Life Custom of the Dai People" (Dao Guodong, 1990) เอกสาร 4 ชิ้นข้างต้นเป็นเอกสารที่เสนอในการประชุมนานาชาติไทยศึกษาที่กล่าวถึงเมือง ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ไม่ลงลึกในรายละเอียดมากนักทางกายภาพ แต่สามารถทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนและเมืองของไทยลื้อสิบสองพันนาได้พอสมควร

"ท่องแดนสิบสองพันนา" (น. ณ ปากน้ำ, 2534) เป็นเอกสารบรรยายสภาพทางกายภาพของเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นความต่างระหว่างอาคารเก่าและอาคารใหม่ที่สร้างในเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งเป็นผลต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยลื้อในอนาคต "การค้นคว้าคำว่าไท" (ทองแถม นาถจำนง, 2534) แสดงถึงประวัติการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไท รวมทั้งไทลื้อ เอกสารนี้บรรยายให้ทราบถึงลักษณะของเมืองต่างๆในเชิงประวัติศาสตร์อย่างสังเขป

"The Dai or The Tai and Their Architecture and Custom in South China" (Zhu Liang Wen, 1992) เป็นหนังสือที่กล่าวถึงรายละเอียดของหมู่บ้าน บ้านและประเพณีความเชื่อของชาวไทลื้อในสิบสองพันนา ซึ่งเป็นเอกสารชุดต้นๆ ของ จู เหลียง เหวิน ซึ่งแสดงรายละเอียดของเมือง ชุมชน และหมู่บ้าน ของไทลื้อสิบสองพันนาอย่างชัดเจน และเอกสารดังกล่าวได้แปลเป็นภาษาไทยในชื่อ "ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา" (จู เหลียง เหวิน และ งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล), 2537) ซึ่งเป็นเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมือง และสถาปัตยกรรมไทลื้อสิบสองพันนาที่มีเนื้อหาวิชาการที่ละเอียดมาก กล่าวถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะกายภาพของเมือง ชุมชนเมือง หมู่บ้าน ความเชื่อที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน การรวมกลุ่มบ้าน ไร่ นา ประตุมู่บ้าน เสาหลักบ้าน เสือบ้าน และยังมีรายละเอียดการแบ่งประเภทหมู่บ้านที่มีผังเปรียบเทียบชัดเจน (——— : 19-23) แสดงทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับสังคมเกษตรกรรม ตำแหน่งของวัดประจำหมู่บ้าน ขวงบ้าน เป็นเอกสารที่เกี่ยวกับบ้านและหมู่บ้านไทลื้อที่ครบถ้วนที่สุดเท่าที่ค้นพบในปัจจุบัน

พ.ศ. 2526 มีการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 5 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ มีเอกสารเกี่ยวกับเมืองและชุมชน 2 รายการ คือ "Native Village in Power" (Kato Kumiko, 1993) และ "The Ritual of Gardian Spirit of the Tai-Lue" (Babo Yuki, 1993) เป็นเอกสารที่แสดงภาพรวมของชุมชนโดยสังเขป ฉบับแรกเน้นการพัฒนา ฉบับหลังเน้นความเชื่อที่ส่งผลต่อหมู่บ้าน และบ้าน

“บ้านไถลื้อ สิบสองพันนา” (อรศิริ ปาณินท์, 2537) เน้นให้เห็นลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านไถลื้อในเมืองเชียงรุ่ง และเมืองฮาย และกล่าวถึงระบบนิเวศน์ที่ส่งผลมายังผังกายภาพของหมู่บ้าน พื้นที่ที่มาจากปัจจัยของความเชื่อ เช่น เสาลักบ้าน เลื้อบ้าน พื้นที่กลางของหมู่บ้าน บ่อน้ำของหมู่บ้าน ของวัด โดยแสดงรายละเอียดต่างๆ เช่น ผังและภาพลายเส้นที่ค่อนข้างละเอียด

พ.ศ. 2539 มีการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 ที่จังหวัดเชียงใหม่มีเอกสารหลายชิ้นที่เสนอในการประชุมวิชาการ เช่น “พัฒนาการของรัฐไทในข้อมูลประวัติศาสตร์ของไถลื้อ” (รัตนพร เศรษฐกุล และ เจ้ามหาชนธวงศ์, 2539) เอกสารนี้เป็นเรื่องราวการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการในเชิงประวัติศาสตร์ แต่สะท้อนให้เห็นสภาพทางกายภาพของเมืองและชุมชนไถลื้อในสิบสองพันนาได้อย่างสังเขป

เอกสารเกี่ยวกับเมืองและชุมชนไถลื้อนอกประเทศไทยเท่าที่สืบค้นได้นอกจากไถลื้อในสิบสองพันนาแล้ว ในการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 ที่จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏเอกสารของไถลื้อในประเทศลาว คือ “การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไถลื้อภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” (ประชัน รักพงษ์, 2539) เป็นเอกสารนำร่องของการศึกษาชุมชนไถลื้อในลาว ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้น้อยมาก แต่เป็นเรื่องราวที่เน้นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีเรื่องราวถึง ชุมชนและเมืองได้พอสมควร

เมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไถลื้อในประเทศไทย

เอกสารวิชาการที่กล่าวถึงเมืองและชุมชนที่สืบค้นได้เริ่มจากเอกสารรวบรวมบทความทางวิชาการ “ไถลื้อ : เชียงคำ” ของชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา ซึ่งมีบทความ “ชาวไถลื้อในล้านนา : ข้อสังเกตเบื้องต้น” (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2529) อธิบายถึงการตั้งถิ่นฐานของไถลื้อในประเทศไทยว่ากระจายตัวอยู่ในหลายๆหมู่บ้าน หมู่บ้านหลายแห่งยังคงลักษณะวัฒนธรรมดั้งเดิมของไถลื้อบรรพบุรุษจากสิบสองพันนา แต่หลายแห่งได้เปลี่ยนแปลงไปมากบ้างน้อยบ้าง นับว่าเป็นเอกสารที่ปูพื้นฐานข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลของหมู่บ้านไถลื้อในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งในระยะต่อมามีเอกสาร “การศึกษาหมู่บ้านไถลื้อในจังหวัดลำปาง” (ประชัน รักพงษ์, 2535) กล่าวถึงรายละเอียดของกลุ่มไถลื้อในจังหวัดลำปาง ตั้งแต่ประวัติการตั้งถิ่นฐานลักษณะของหมู่บ้าน ระบบชีวิตและการดำรงชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีผลต่อหมู่บ้าน “บ้านไถลื้อ ที่บ้านปางสา” (อรศิริ ปาณินท์, 2537) เป็นเอกสารที่เสนอเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านไถลื้อที่บ้านปางสา จังหวัดน่านกับบ้านไถลื้อสิบสองพันนา ในหลายแง่มุม ตั้งแต่ลักษณะการวางผังหมู่บ้าน รายละเอียดทางกายภาพของหมู่บ้าน ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลต่อหมู่บ้าน

บ้าน รวมทั้งตัวบ้านด้วย ซึ่งสรุปว่าในภาพรวมระดับใหญ่ มีความคล้ายกันทุกประการ ต่างกันแต่ขนาดของหมู่บ้าน และขนาดของบ้านเท่านั้น

เมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอง

.....สำหรับเผ่าไทลื้อและไทยองนั้นก็ได้แยกออกจากกันเป็นคนละเผ่าแต่ประการใด คงถือว่าเป็นไทลื้อทั้งสิ้น ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยพระเจ้ากาวิละ ได้มีบัญชาให้อุปราชบุญผะยงค์ยกกำลังขึ้นไปกวาดต้อนเผ่าไทในเขตสิบสองพันนาเพื่อจะนำมาอยู่ที่เชียงใหม่และลำพูน.....ในขณะเดียวกันชาวไทยองที่มีเมืองยองเป็นเมืองใหญ่.....ชาวไทยองได้ยอมสวามิภักดิ์ต่อกองทัพเชียงใหม่ ได้อพยพพลมาตั้งเมืองลำพูนขึ้นใหม่ และตัวพระยาของก็ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเวียงยองที่ลำพูน.....ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวยองในจังหวัดลำพูนจึงแสดงตัวออกมาว่ากลุ่มคนไม่ใช่ไทลื้อ และเรียกตัวเองว่า “ยอง” ตั้งแต่นั้นมา..... ข้อความที่คัดมาเป็นคำนำหนังสือ “ไทลื้อ : เชียงคำ” ของไกรศรี นิมมานเหมินท์ ประธานชมรมล้านนาคดี (2 ตุลาคม 2529) ซึ่งอธิบายชัดเจนว่า “ไทลื้อ” และ “ไทยอง” คือกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

เอกสารวิชาการสำคัญที่ศึกษาเกี่ยวกับไทยอง คือ “ศาสตร์การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของชาวยองในเมืองลำพูน” (แสง มาละแซม, 2538) ซึ่งบรรยายและวิเคราะห์รายละเอียดการตั้งถิ่นฐาน และการอพยพโยกย้ายถิ่นของชาวไทยองจากเมืองยอง มาตั้งถิ่นฐานยังลำพูน ณ เวียงยองและป่าซาง รวมทั้งกระจายตัวอยู่อีกหลายพื้นที่ในจังหวัดลำพูน และยังมีเอกสารอีก 2 ชิ้น คือ “คนยอง : คนไทยในแอ่งที่ราบเชียงใหม่ ลำพูน” (แสง มาละแซม, 2539) ซึ่งเป็นเอกสารที่เสนอในการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 ที่จังหวัดเชียงใหม่ กับเอกสารล่าสุด คือ หนังสือ “คนยองย้ายแผ่นดิน” (แสง มาละแซม, 2540) ที่สรุปวิทยานิพนธ์ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่นมาเป็นหนังสือที่กระชับรัด วิเคราะห์ถึงคนไทยองที่เมืองยอง และคนไทยองที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ลำพูน หนังสือนี้มีได้วิเคราะห์เฉพาะไทยองเท่านั้นแต่แสดงความสัมพันธ์แนบแน่นของเมืองหลายเมืองในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นเอกสารวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ที่สามารถสร้างจินตนาการให้เห็นสภาพทางกายภาพของเมือง ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และหมู่บ้านตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นในหมู่บ้านได้อย่างแจ่มชัด

จากการศึกษาเอกสารวิชาการเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อและไทยองทั้งในประเทศไทย และนอกประเทศไทย ซึ่งเป็นเอกสารวิชาการหลายรูปแบบ ทั้งข้อมูลทั่วไป การพัฒนาความรู้ และการวิเคราะห์ในแง่มุมด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา และสถาปัตยกรรม ได้พบว่าในภาพรวมของการตั้งถิ่นฐานจากการค้นคว้า ส่วนใหญ่จะ

กล่าวถึงชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ซึ่งสรุปให้เห็นภาพทางกายภาพได้ว่า “หมู่บ้านไทลื้อ ไทยอง มีการตั้งถิ่นฐานกลุ่มใหญ่ๆ 2 ลักษณะคือ ตั้งบนที่ราบริมแหล่งน้ำ และตั้งบนเนินเขาที่ไม่สูง มีที่ราบในหุบเขาที่สามารถใช้ในการเกษตรกรรมได้ หมู่บ้านจะประกอบด้วยบ้านรวมตัวกันอย่างหนาแน่น ในหมู่บ้านมีพื้นที่กลางคือชว่งบ้าน มี เสาหลักบ้าน หอเสื่อบ้าน หรือหอเทวดา มีวัดประจำหมู่บ้าน และมีบ่อน้ำประจำวัด ประจำหมู่บ้าน และประจำบ้าน รอบๆหมู่บ้านจะปลูกต้นไม้ใหญ่เป็นแนวล้อมรอบ และต่อเนื่องกับไร่นา บ้านใดที่มากไกลบ้านมากก็จะสร้างห้างเผ่านาหรือเถียงนาไว้เพื่อปกป้องผลิตผลของตนเอง มีการใช้ระบบชลประทานนำน้ำเข้าสู่นาของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การค้าขายแลกเปลี่ยนใช้ตลาดชั่วคราว ซึ่งคิดเป็นเวลาชาวบ้านนำผลิตผลมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ไม่นิยมมีตลาดถาวร ทำให้ตลาดนัดเป็นแหล่งชุมนุมของผู้คนหลายกลุ่มทั้งในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียง ทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่กว้างขวาง (ศรี ศักร วัลลิโภดม, 2532 : 37)

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษา

ในจำนวนเอกสารวิชาการที่สืบค้นในกลุ่มไทลื้อ และไทยองทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศไทยนี้ ประมาณ 31 รายการ ปรากฏว่าส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการไทย มีนักวิชาการกลุ่มไทเพียง 2 คน และนักวิชาการตะวันออกซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการจีน 5 คน และเป็นนักวิชาการกลุ่มชาติตะวันตกเพียงคนเดียว

กลุ่มนักวิชาการไทยที่ผลิตเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชนส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยา ส่วนนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมที่สนใจเรื่องราวนี้มีเพียง 2 รายการ เป็นนักวิชาการไทย 1 คน และนักวิชาการจีน 1 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเอกสารที่ลงลึกถึงเมือง ชุมชนเมือง และชุมชนชนบทที่แสดงรายละเอียดทางวิชาการด้านสถาปัตยกรรม มีเพียงส่วนน้อย การทำความเข้าใจถึงเมืองและชุมชน จะต้องให้ความสนใจในแง่มุมของประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา ให้ถ่ายทอดมาเป็นจินตนาการถึงลักษณะกายภาพของเมืองและชุมชน ซึ่งนักประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาบางท่านสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปผลการประเมินสถานภาพไทศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อและไทยอง

สถานภาพไทศึกษาสาขาเมือง และชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อและไทยองตามตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนพบว่า นอกจากจะประเมินความเชื่อถือได้ของเอกสารจากประเภทของเอกสาร ลักษณะงาน และเนื้อหาสาระแล้วมีเอกสารบางกลุ่มที่แม้ว่าจะมีประเด็นของเนื้อหาไม่ครบถ้วนตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินในสาขาวิชาการนี้ แต่พบว่าเป็นเอกสารที่เป็นต้นตอการจุดประกายความคิดในการศึกษาเกี่ยวกับหมู่บ้านไทลื้อและไทยองทั้งในประเทศและนอกประเทศ คือ ไทยสิบสองพันนาเล่ม 1 และ เล่ม 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498)

เอกสารของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อไทยองนี้ ปรากฏเอกสารประเภทบทความเชิงวิเคราะห์ที่มีคุณค่าของสถานภาพการศึกษาสูง มีประเด็นการศึกษาครอบคลุมเนื้อหาตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินค่อนข้างครบถ้วน ได้แก่ "วัฒนธรรมสิบสองพันนา" (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532) Where The Dai People Live (An Chungyang, 1985) "บ้านไตลื้อ สิบสองพันนา" (อรศิริ ปาณินท์, 2537) "บ้านไตลื้อ ที่บ้านปางสา" (อรศิริ ปาณินท์, 2537) สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา(จู เหลียง เหวิน และงามพรรณ เวชชาชีวะ, 2538) และคนยองย้ายแผ่นดิน (แสง มาละแซม, 2540)

เอกสารที่ยกมาข้างต้น มีลักษณะต่างๆกันทั้ง บทความ หนังสือ และงานวิจัย ซึ่งมีเนื้อหาสาระครอบคลุมประเด็นในการศึกษาต่างๆ ครบถ้วน หรือเกือบครบถ้วน

ไทยสิบสองพันนา เล่ม 1 และ 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498)

- หากพิจารณาผิวเผินจะดูเหมือนเป็นหนังสือสารคดีเชิงเล่าเรื่องเกี่ยวกับคนไทยในสิบสองพันนา แต่เมื่ออ่านในรายละเอียดจะพบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นต้นตำรับที่จุดประกายการคิดค้น และการศึกษาหลายๆสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับคนไทยในสิบสองพันนา เป็นหนังสือที่นักวิชาการสำคัญในสาขาประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยา ผังเมือง และสถาปัตยกรรม จะอ้างอิงถึง

- เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเมือง และชุมชน ถึงแม้จะไม่กล่าวถึงสภาพทางกายภาพโดยตรง แต่รายละเอียดของการศึกษา แสดงให้เห็นจินตภาพของชุมชนเมือง ชุมชนชนบท ผ่านวัฒนธรรมและประเพณีได้อย่างชัดเจน

“วัฒนธรรม สิบสองพันนา” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532)

- เป็นบทความวิชาการที่มีกรอบความคิด และทฤษฎีที่วิเคราะห์ถึงการตั้งถิ่นฐานของไทลื้อสิบสองพันน่ายานประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ และระบบนิเวศน์ท้องถิ่น ตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นฐาน โดยวิเคราะห์ผ่านประเด็นต่างๆ ทั้งด้านภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติและเผ่าพันธุ์

- สารที่เสนอในการศึกษา ทำให้เห็นจินตภาพของหมู่บ้านได้อย่างชัดเจนทั้งยังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผังกายภาพของหมู่บ้านกับความเชื่อและประเพณีของท้องถิ่นอย่างแจ่มชัด

- ข้อมูลที่เสนอแม้จะไม่ได้เสนอในของงานวิจัย แต่เป็นบทความที่มีการวิเคราะห์อยู่ในตัวเองแทบทุกหัวข้อที่เสนอ และหากพิจารณาตามศาสตร์และเนื้อหาสาระของประเด็นที่ทำการศึกษาจะพบว่า ครบถ้วน และมีความน่าเชื่อถือได้ระดับสูง

Where The Dai People Live (An Chungyang, 1985 และ สถาปัตยกรรม และ ชนบทธรรมนิยมประเพณีไทในสิบสองพันนา (จุฬาลักษณ์ เหวิน และ งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2538)

ทั้งสองเล่มเป็นหนังสือที่เขียนโดยนักวิชาการจีน เล่มแรกเป็นหนังสือเสนอในเชิงสารคดี แต่จะทำให้มองเห็นภาพของเมือง ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทชัดเจน เล่มหลังเป็นหนังสือที่นักวิชาการจีน คือ จุฬาลักษณ์ เหวิน ซึ่งเป็นทั้งสถาปนิกและนักวิชาการสำคัญของจีน ได้เสนอประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเมือง ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และสถาปัตยกรรมของไทลื้อในสิบสองพันนาที่มีขอบเขตความกว้างและความลึกชัดเจนที่สุดเท่าที่ได้สืบค้นมา

- แนวทางการศึกษา เสนอในขอบเขตกว้างลงมาแถบ คือเสนอเรื่องราวของเมือง หมู่บ้าน จนถึงบ้าน ผนวกกับระบบนิเวศน์ ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเสนอลักษณะทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมเปรียบเทียบระหว่าง หมู่บ้าน และชุมชนต่างๆ ด้วย

- สารข้อค้นพบสำคัญในหนังสือเล่มนี้ คือการเน้นลักษณะสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศน์ผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งผลมายังผังกายภาพของหมู่บ้าน

- เอกสารชิ้นนี้มีคุณค่าของความเชื่อถือได้สูงสุดในบรรดาเอกสารที่สืบค้นได้ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ อันเกี่ยวเนื่องกับสาขาสมาคมและเมือง

“บ้านไคลื้อ สิบสองพันนา” (อรศิริ ปาณินท์, 2537) และ “บ้านไคลื้อ ที่บ้านปางสา (อรศิริ ปาณินท์, 2537)

เป็นบทความวิชาการที่เน้นเรื่องราวของหมู่บ้านและบ้านพื้นถิ่นของไทลื้อ เปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านไทลื้อที่ละแวกเมืองเชียงรุ่งและหมู่บ้านไทลื้อที่บ้านปางสา ทำวงผา จังหวัดน่าน

- กรอบความคิดของบทความ เสนอเรื่องราวที่ต้องการเน้นถึงระบบนิเวศน์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลมายังผังหมู่บ้าน

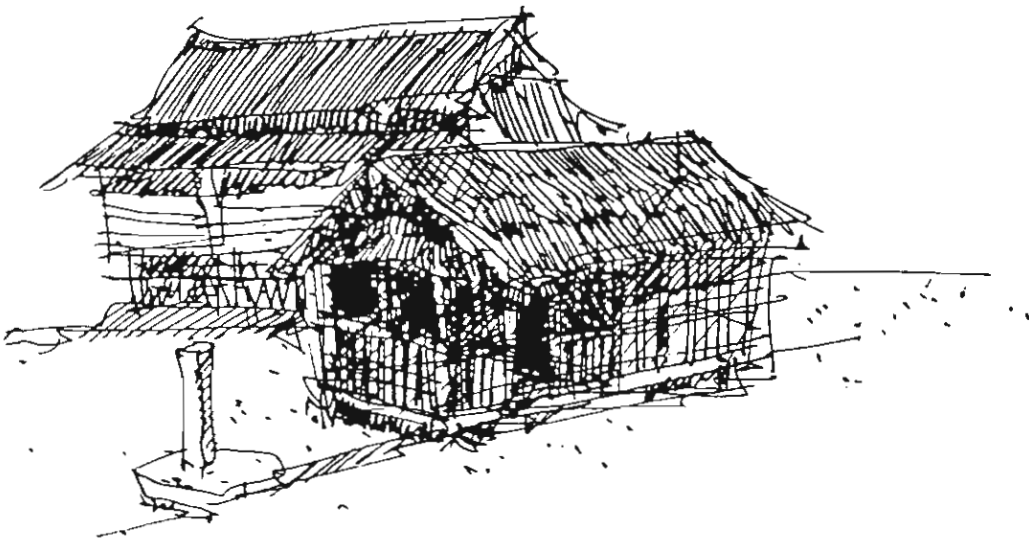
- ประเด็นคำถามหลักของเอกสาร คือ ความต่างของหมู่บ้านไทลื้อนอกประเทศไทย และในประเทศไทย ซึ่งสรุปว่าไทลื้อสิบสองพันนามีลักษณะเฉพาะที่เด่นชัดกว่าไทลื้อที่บ้านปางสา

คนของย้ายแผ่นดิน (แสง มาละแซม, 2540)

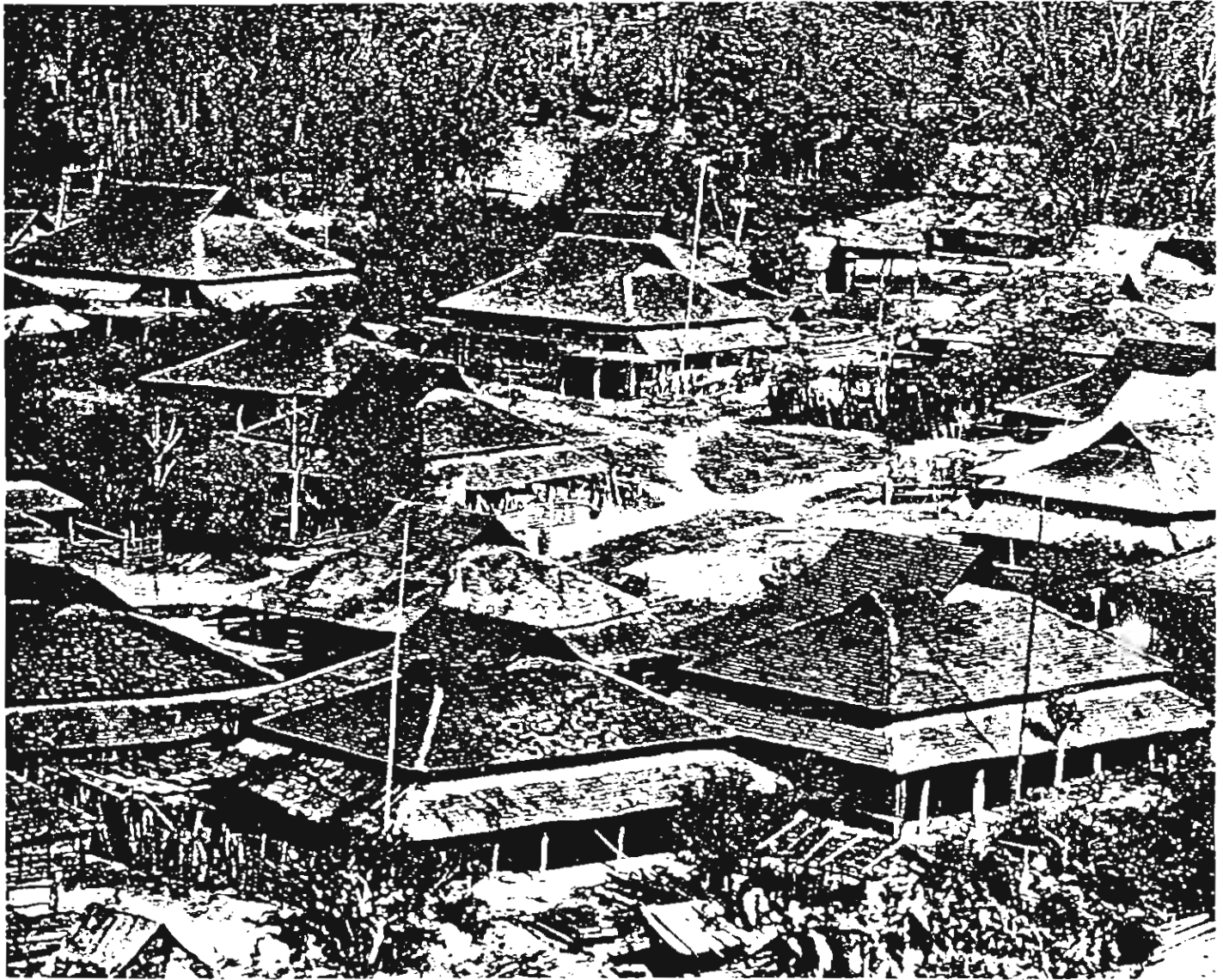
เป็นหนังสือที่สรุปมาจากวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของ แสง มาละแซม ที่เสนอกรอบความคิด และทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับคนยongที่ย้ายถิ่นฐานจากเมืองยongมาตั้งถิ่นฐานที่ลำพูน

- ขอบเขต และความลึกของการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชนสามารถศึกษาเนื้อหาสาระตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของสาขาเมือง และชุมชน ได้เกือบครบถ้วนยกเว้นเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาและการอนุรักษ์

- สาระสำคัญที่ค้นพบในเอกสารนี้ คือ ระบบนิเวศน์ ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงมายังผังกายภาพของเมืองและหมู่บ้าน

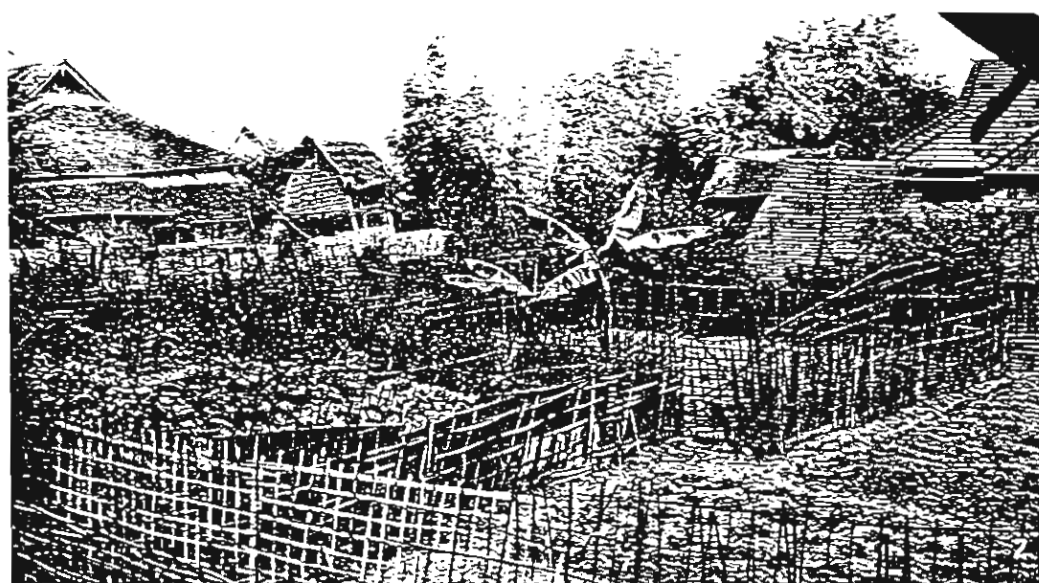
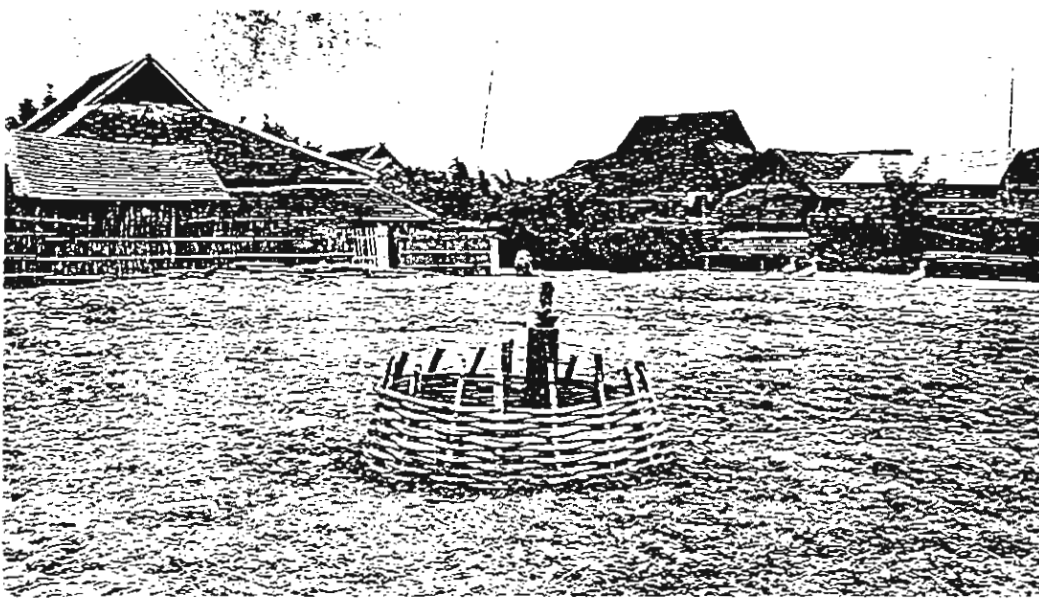


บน เสือบ้าน บ้านโหล่ ท่าวังผา จังหวัดน่าน
 ล่าง ใจบ้าน บ้านโหล่ ท่าวังผา จังหวัดน่าน
 ที่มา บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น (อรศิริ ปาณินท์, 2539 : 68)



ลานไ้บ้านโนนหมู่บ้านโ้ลือที่เมืองฮาย

ทิมา สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไดโนสืบสองพันนา (จุ เนลียง เหวิน, 2538 17)



บน เสาหลักในหมู่บ้านไทลื้อ สิบสองพันนา
 กลาง ศาลเจ้าฟ้ามังรายที่บ้านม่อ
 ล่าง บ้านกับสวนครัวไทลื้อ สิบสองพันนา
 ที่มา : วัฒนธรรมสิบสองพันนา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532 : 40-41)



บน ตลาดนัดยามเช้าที่เมืองยอง
 ล่าง เมืองยองเมื่อมีงานปอยหลวง
 ที่มา คนของข้าแผ่นดิน (แสง มาละแรม, 2540 : 179) 176)

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ									
		นพ.	อน.	น.	บอ.	บศ.	อ.	อ.	อ.	อ.	อ.	อ.	อ.	อ.	ประเด็นของเนื้อหา									
1	"เขียนหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน" (ฤทัย ใจจงรัก, 2520)	●	○												●	○	●	○	●	○	●	○	●	○
2	"เล่าเรื่องประวัติเมืองมว" (เจียง ผิง เหลียน หุน จิ้ง ดาว ทองแถม นากจ๋านง, 2532)	○	○																					
3	"วัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มที่บ้านแม่สามแลบ" (อรศิริ ปาณินท์, 2537)	●																						
4	"หมู่บ้าน และบ้านไต่ ที่บ้านปางหมูง" (อรศิริ ปาณินท์, 2537)	●																						
5	"หมู่บ้านไต่ ที่บ้านเมืองปอน" (อรศิริ ปาณินท์, 2537)	●																						
6	"วัฒนธรรมไต่ : การสืบทอดและการพัฒนา" (ดาว อาน จวี, 2538)				○																			
7	"ครัวไต่กับถิ่นเหนือในยุคนาน" (เจีย แยนจอง, 2538)				○																			
8	"ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับไทไต่" (ดาว เริง หว, 2538)				○																			

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใหญ่	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา						
						นักเทศน์	จารึกเทศน์	จารึก	เทศน์ในชุมชน	เทศน์ในวัด	เทศน์ในโรงเรียน	เทศน์ในมหาวิทยาลัย
9	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใหญ่	บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
10		บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
11	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใหญ่	บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
12		บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
13	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใหญ่	บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
14		บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
15	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใหญ่	บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•
		บชช.๒๕๒๘	เอกสาร	เทศน์ในชุมชน	•	•	•	•	•	•	•	•

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทอาหม	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ							
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา						
						แผนที่	แผนที่	แผนที่	แผนที่	แผนที่	แผนที่	แผนที่
1	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทอาหม	บชก.๖๖๒	เอกสารวิชาการ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ
2		บชก.๖๖๒	เอกสารวิชาการ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ
3		บชก.๖๖๒	เอกสารวิชาการ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ
4		บชก.๖๖๒	เอกสารวิชาการ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ	การศึกษาระดับ

- กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

ไทใหญ่ในประเทศไทย

จากการสืบค้นเอกสารวิชาการเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในประเทศไทยซึ่งกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยกระจายตัวอยู่หลายอำเภอ และยังมีกลุ่มที่กระจายตัวอยู่ในจังหวัดภาคเหนือตอนบนอีกหลายจังหวัด แต่กลุ่มที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เด่นชัดที่สุด คือกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน "เยียมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน" (ฤทัย ใจจงรัก, 2520) เป็นเอกสารที่ศึกษาในเชิงสำรวจหมู่บ้าน และบ้านไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ซึ่งศึกษาถึงหมู่บ้านการรวมตัวเป็นหมู่บ้าน พื้นที่ไร่ นา ที่ล้อมรอบหมู่บ้าน และลงลึกถึงตัวบ้าน เอกสารวิชาการเกี่ยวกับเมืองและชุมชนไทใหญ่ขาดช่วงความต่อเนื่องมากกว่าทศวรรษ จึงเริ่มมีเอกสารใหม่ที่ใช้เอกสารเดิมของ ฤทัย ใจจงรัก, 2520 เป็นแนวทางในการสำรวจค้นคว้า "วัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มที่บ้านแม่สามแลบ" (อรศิริ ปาณินท์, 2537), "หมู่บ้านและบ้านไต่ที่บ้านปางหมู" (อรศิริ ปาณินท์, 2537), "หมู่บ้านไต่ ที่บ้านเมืองปอน" (อรศิริ ปาณินท์, 2537) เป็นเอกสารที่เสนอรายละเอียดของหมู่บ้านและบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ซึ่งเรียกตนเองว่า "ไต่" เอกสารดังกล่าวเน้นเรื่องราวของหมู่บ้าน ระบบนิเวศน์ ลักษณะทางกายภาพ ความเชื่อที่ส่งผลต่อผืนกายภาพของหมู่บ้าน รวมทั้งชี้ให้เห็นลักษณะเด่นของภูมิปัญญาชาวบ้านในการวางแผนหมู่บ้านให้เหมาะสมกับระบบนิเวศน์ และได้ความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต เอกสารเหล่านี้ศึกษาถึงชุมชนไทใหญ่หลายแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่สรุปได้ว่าลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะเลือกตั้งที่ใกล้แหล่งน้ำเป็นประการแรก หากแหล่งน้ำใหญ่ เช่น แม่น้ำ หมู่บ้านจะตั้งอยู่ด้านใดด้านหนึ่งของแม่น้ำ หากแหล่งน้ำเล็ก เช่น ลำธาร ลำห้วย หมู่บ้านจะกระจายตัวอยู่ 2 ฟากและข้ามไปมาด้วยสะพาน ส่วนไร่นาจะอยู่ล้อมรอบหมู่บ้าน ในหมู่บ้านจะมีระบบระบายน้ำฝนด้วยลำเหมืองเล็กๆ จากหมู่บ้านสู่ไร่นาทำให้ไร่นาอุดมสมบูรณ์และน้ำไม่ท่วมในหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีลานกลางหรือช่วงบ้าน มีศาลผีประจำหมู่บ้าน และเสาหลักบ้านเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งมีวัดประจำหมู่บ้าน เอกสารดังกล่าวเป็นผลจากการสำรวจทางกายภาพ และในช่วงเวลาเดียวกันปรากฏเอกสารรายงานวิจัย "การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง" (อรศิริ ปาณินท์ และคณะฯ, 2539) ซึ่งทำการวิจัยสภาพของแหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนทั้งหมด รวมทั้งหมู่บ้านและวัดไทใหญ่ พร้อมเสนอแนะเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา จากบทความและงานวิจัยส่งผลมายังการผลิตหนังสือที่เน้นเรื่องราวเฉพาะ คือ "สถาปัตยกรรมไต่" (อรศิริ ปาณินท์, 2539) ซึ่งเสนอรายละเอียดการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับชุมชนเมือง ชุมชนชนบท สถาปัตยกรรมและอื่นๆ อย่างครบถ้วนทั้งในแง่ภูมิของประวัติการสร้าง ระบบนิเวศน์ ความเชื่อที่ส่งผลต่อกายภาพ การพัฒนาโลกทัศน์และสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีผลต่อชุมชนและเมืองจนถึงข้อ

เสนอแนะในการอนุรักษ์ ในเรื่องราวข้อเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์หมู่บ้านนี้ มีเอกสารที่เสนอต่อการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 ณ จังหวัดเชียงใหม่ คือ "The Study for the Conservation of Tourism Attraction in Mae Hong Son and Its Vicinity (Ornsiri Panin, 1996) ซึ่งเสนอการอนุรักษ์กรณีศึกษาของบ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านไทใหญ่ที่ยังคงความเข้มของวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างมาก ทั้งในแง่ของผังกายภาพของการตั้งถิ่นฐานที่ตั้งกระหนาบลำห้วยแม่ปอน การรวมกลุ่มของหมู่บ้าน ลำเหมืองระบายน้ำเป็นระบบสู่ไร่นา วัดพื้นบ้าน 3 วัด และไร่นาโดยรอบ รวมทั้งสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

"Mae Hong Son 95 : Development and Cultural Ecology" (Bell Berry and Team, 1995) เป็นหนังสือจากการสำรวจของนักวิชาการชาวแคนาดาและคณะนักศึกษาปริญญาโท จาก Carleton University School of Architecture ซึ่งเน้นความสนใจมายังชุมชนเมืองของแม่ฮ่องสอน ซึ่งพบว่ามีลักษณะโดดเด่นของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมสูงกว่าแหล่งอื่นๆในภาคเหนือตอนบน เอกสารนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมกับผังกายภาพของเมืองและชุมชน พร้อมข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนา

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นอกประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นอกประเทศไทยมีกลุ่มหลักที่รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ และเมืองต่างๆใกล้เคียง กระจ่ายตัวไปยังจังหวัดไคคงในสาธารณรัฐประชาชนจีน และรัฐฮัสสัมในประเทศอินเดีย แต่กลุ่มต่างๆจะเรียกชื่อต่างกัน กลุ่มไทใหญ่ในรัฐฉานเรายังรู้จักในนามของไทใหญ่หรือเจียวหรือไต กลุ่มไทใหญ่ในจีนกลายเป็นกลุ่มไทไคคง และไทใหญ่ในอินเดียคือกลุ่มไทอาหม

"เล่าเรื่องประวัติเมืองมว" (เจียง ผิง เหลียน ทุน จิ่ง ดาว และ ทองแถม นาถจำนง, 2532) กล่าวถึงเมืองมวซึ่งเป็นชื่อดั้งเดิมของอำเภออยู่ลี่ในจังหวัดปกครองตนเองของชนชาติคะฉิ่น-ไคคง (เด๋อหง) มณฑลยูนหนาน ตั้งอยู่บนฝั่งปากเหนือของแม่น้ำมวว่า เมืองมวเป็นต้นเค้าแห่งหนึ่งของชุมชนชาติไท ซึ่งตั้งถิ่นฐานแถบไคคงมานานแล้ว และสืบค้นจากตำนานและข้อมูลที่มีจารึกบันทึกไว้พบว่า การรวมตัวเป็นชุมชนและเมืองของชนชาติไทเริ่มต้นที่เมืองมวและพื้นที่ใกล้เคียง

"วัฒนธรรมไคคง : การสืบทอดและการพัฒนา" (ดาว อานจวี, 2538) เสนอรายละเอียดในการศึกษาว่า แคว้นไคคง ซึ่งเป็นอาณาจักรมาวมาแต่โบราณเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของคนท้องถิ่นที่ "ตัดผมสั้นสีกลายบนตัว" ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับวัฒนธรรมของกลุ่มไทและจ้วง

ชุมชนของชนชาติได้คงจะตั้งถิ่นฐานบนที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก เรือนของคนไทได้คงตอนใต้ปลูกแบบยกพื้นสูง (ถานหลาน) มีลานบ้านไว้หน้าบ้าน ส่วนเรือนของได้คงตอนเหนือปลูกแบบ "ซื่อเหื่อย่วน" เป็นแบบเรือนจีนมีห้องต่างๆล้อมลานกลาง แต่สิ่งตกแต่งเรือนเป็นแบบไท ชาวได้คงนับถือพุทธศาสนามีประเพณีต่างๆ ตามเทศกาล

"แคว้นได้คง ถิ่นไทเหนือในยูนนาน" (เจีย แยนจง, 2538) เสนอการศึกษาเรื่องราวของหมู่บ้านคนไทได้คงที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ รวมทั้งลักษณะของบ้าน ลานบ้าน และหมู่บ้านโดยสังเขป และ "ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับไทได้คง" (ดาว เริง หวา, 2538) เสนอการศึกษาที่แสดงรายละเอียดของชุมชนและหมู่บ้านค่อนข้างชัดเจน อาทิเช่น.....ได้คงอยู่ในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน แบ่งการปกครองเป็น 5 อำเภอ และ 1 เมือง พื้นที่ของแคว้นได้คงเป็นท้องกระทะ ประกอบด้วยภูเขาและที่ราบ มีแม่น้ำสายสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำมาวและแม่น้ำหลวง พื้นที่ดินได้คงอุดมสมบูรณ์ มีพืชพันธุ์หลากหลาย รวมทั้งสมุนไพรต่างๆด้วย ต้นไม้ใหญ่ที่สำคัญ คือ "ต้นฮอง" เป็นต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงากว้างและเป็นสัญลักษณ์ของได้คง คนไทได้คงตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง หมู่บ้านจะกระจายตัวตามที่ราบ ทุกหมู่บ้านมีต้นไม้ล้อมรอบและมีต้นฮองอยู่หน้าบ้าน บ้านของคนไทเมืองมาวมีได้ถุน ส่วนในเมืองซอน เมืองหล่า เมืองวู้ เมืองติ สร้างแบบยกพื้นเล็กน้อยหรือติดดิน พื้นที่ไร่นาอยู่รอบๆหมู่บ้าน อาชีพหลักทำนาข้าวเจ้า ปลูกผักและผลไม้

เอกสารหลายรายการที่อ้างถึง แสดงความชัดเจนถึงสภาพกายภาพของหมู่บ้านในแคว้นได้คง นอกจากนั้นมีเอกสารอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของไทใหญ่ ได้แสดงภาพชัดเจนของหมู่บ้าน และชุมชนได้คงเช่นเดียวกัน คือ "สถานภาพการศึกษาไทเหนือ" (จ้าว หง หยิน, 2539), "ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมไต" (สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์, 2540), "พงศาวดารเมืองไท" (เจ้าพญาธรรมเด่ กง ชู เจิ้น หยาง หยง เชน จ้าว หง หยิน และสมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์, 2540), "ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไท" (จ้าว หง หยิน, 2540) เอกสารทั้ง 4 รายการเป็นเอกสารในชุดวิจัยของ "ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไท" ซึ่งทำการศึกษาชุมชนเมืองและหมู่บ้านของคนไทได้คงในแหล่งต่างๆ ซึ่งให้ผลสรุปออกมาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และเมืองของได้คงในลักษณะเดียวกัน คือศูนย์กลางของกลุ่มไทได้คงอยู่ที่เมืองซอน มีเจ้าหอคำปกครองต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน รอบหอคำมีวัด "จอง" 4 หลัง คือ จองแสง จองคำ จองเงิน และจองหอศีล "หมู่บ้าน"ซึ่งชาวไตเรียกว่า "บ้าน" มีขนาดใหญ่ 200-700 หลังคาเรือน มีวัดประจำหมู่บ้าน เมืองซอนมิใช่เป็นศูนย์กลางการปกครองเท่านั้นแต่ยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับชนชาติไต (ไทใหญ่) ด้วย บ้านเรือนในเมืองซอนที่

เรียก “เฮือนไต” เป็นเรือนแบบจีนในยุคนานฉางเป็นอิฐดิบ แต่บ้านในเมืองมาว เป็นเรือนสองชั้น มุงสังกะสี ใต้ไม้ไผ่สานเป็นฝาเรือน มีบันไดขึ้นทางด้านหน้า รั้วบ้านเป็นรั้วไม้ไผ่หรือรั้วต้นไม้ วัดจะเป็นแบบยกพื้นสูงแบบวัดไทใหญ่ในเมืองไทย

เอกสารชุดนี้เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นเมือง และชุมชน รวมทั้งสถาปัตยกรรมเด่นชัด

“Lak-Chang : An Ethnography of Tai Village in Daikong” (Yos Santasombat, 1997) เอกสารนี้อยู่ในชุดเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว แต่ให้ข้อคิดที่แตกต่างออกไป คือ.....ไทใหญ่ในรัฐฉาน มีลักษณะเฉพาะคือนับถือศาสนาพุทธ ทำนาข้าวแบบนาดำ มีการจัดชลประทานเพื่อการทำนาอย่างคล่องตัว มีสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนา.....เอกสารชิ้นนี้ตั้งคำถามว่า ใครคือไทไตในยุคนาน?ไทไตและกลุ่มไทใหญ่ในพื้นที่อื่นๆมีความเหมือนและความต่างอย่างไร?.....ไทอาหม ในรัฐอัสสัม มีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร? และในที่สุดได้เสนอข้อคิดว่าไทไต ไทอาหม ก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จากรัฐฉาน แต่กลุ่มไตถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมอื่นทำให้สภาพบ้านเรือนบางส่วนเปลี่ยนเป็นแบบจีน และไทอาหมก็ถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมฮินดูอย่างมากมาย ทำให้เกิดการรณรงค์เพื่อรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้

กลุ่มชาติพันธุ์ไทอาหม

เอกสารวิชาการเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอาหมมีปรากฏในการสืบค้นเพียง 4 รายการ และทุกรายการเป็นเอกสารที่เสนอในการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 5 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

“The Tais in Northeast India” (Buragohain Romesh, 1990), “Search for Thai-Ahom Identity in Assam” (Phukan Girin, 1990), “A Comparative Study of Some Thai Group of People of Assam India (Phookan M.N, 1990), “Some Aspects of Culture of the Buddhist Tais of Northeast India” (Boragohain Joya, 1990) เอกสารทั้ง 4 รายการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มไทอาหมในอัสสัม ในแง่ของประวัติการตั้งถิ่นฐาน ศาสนา และความเชื่อในพุทธศาสนาซึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มฮินดูในประเทศอินเดีย รายละเอียดที่ลงลึกถึงเมืองและชุมชนมีเพียงสังเขปพอเห็นภาพได้ว่า หมู่บ้านตั้งรวมกัน มีลานกลางบ้านและมีวัดประจำหมู่บ้าน และมีกิจกรรมทางศาสนาประเพณีประกอบร่วมกันที่วัดเท่านั้น ซึ่งเป็นการสืบค้นที่ยังหลงเหลือมากเมื่อเปรียบเทียบกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมือง และชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่นๆ

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษา

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษาเกี่ยวเนื่องกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นี้มีคละเคล้ากันระหว่างนักวิชาการไทย ไท และตะวันออก มีนักวิชาการตะวันตกเพียงรายเดียวที่เป็นนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมจากแคนาดาศึกษาเกี่ยวกับชุมชนเมืองของไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอน กลุ่มที่เสนอรายละเอียดของไทใหญ่ในไทยคือนักวิชาการไทย เสนอรายละเอียดไทใหญ่ในจีนหรือไทได้คงเป็นการศึกษาร่วมมือระหว่างนักวิชาการไทย ไท และจีน ส่วนกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับไทใหญ่ในอินเดีย หรือไทอาหม คือกลุ่มนักวิชาการอินเดียทั้งหมด กลุ่มไทใหญ่ในไทย และไทใหญ่ในจีนจะเสนอรายละเอียดที่เกี่ยวกับเมืองและชุมชนค่อนข้างชัดเจน แต่กลุ่มไทอาหมยังต้องการเอกสารเพิ่มเติมอีกมาก เพื่อให้เข้าใจได้ชัดเจนถึงสภาพเมืองและชุมชน

สรุปผลการประเมินสถานภาพไทศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ไทอาหม

เมื่อพิจารณาจากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งแยกกลุ่มย่อยเป็นไทใหญ่ ในประเทศไทย ไทใหญ่นอกประเทศไทย และไทอาหม ซึ่งจัดเป็นกลุ่มไทใหญ่นอกประเทศไทยกลุ่มหนึ่งพบว่าเอกสารในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาความรู้ มากกว่าการศึกษาวิเคราะห์ เพราะเอกสารหลายชิ้นเป็นงานวิจัยที่ยังอยู่ระหว่างดำเนินการ ยังไม่ได้ผลสรุปที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามเอกสารประเภทบทความวิชาการ และหนังสือหลายเล่มที่สามารถประเมินคุณค่าของเนื้อหาสาระตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินในสาขาวิชานี้ได้เกือบครบถ้วน

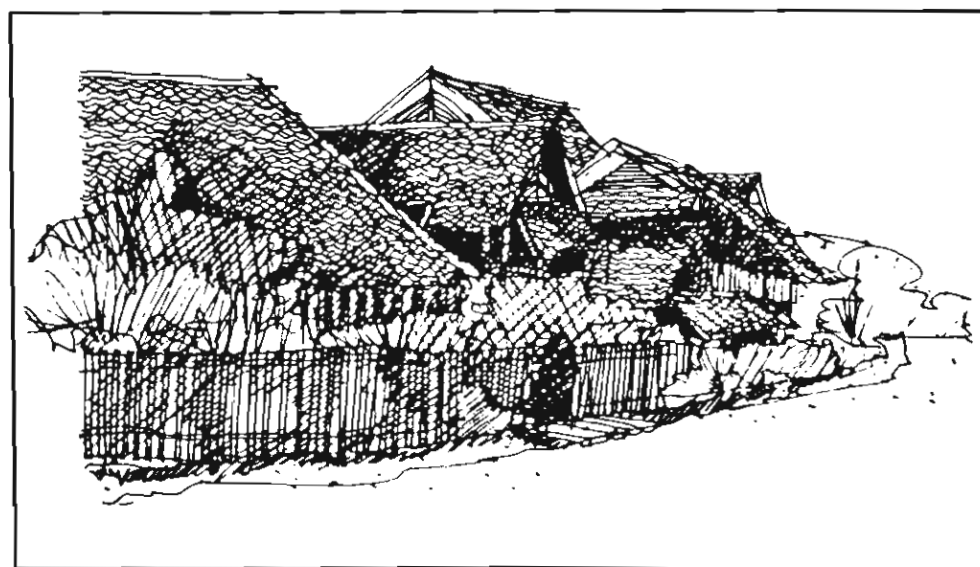
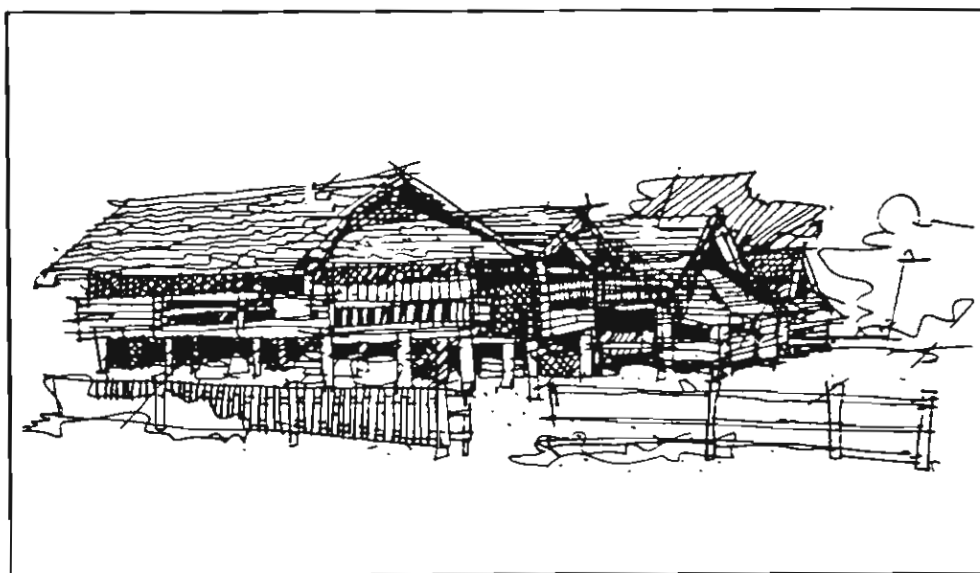
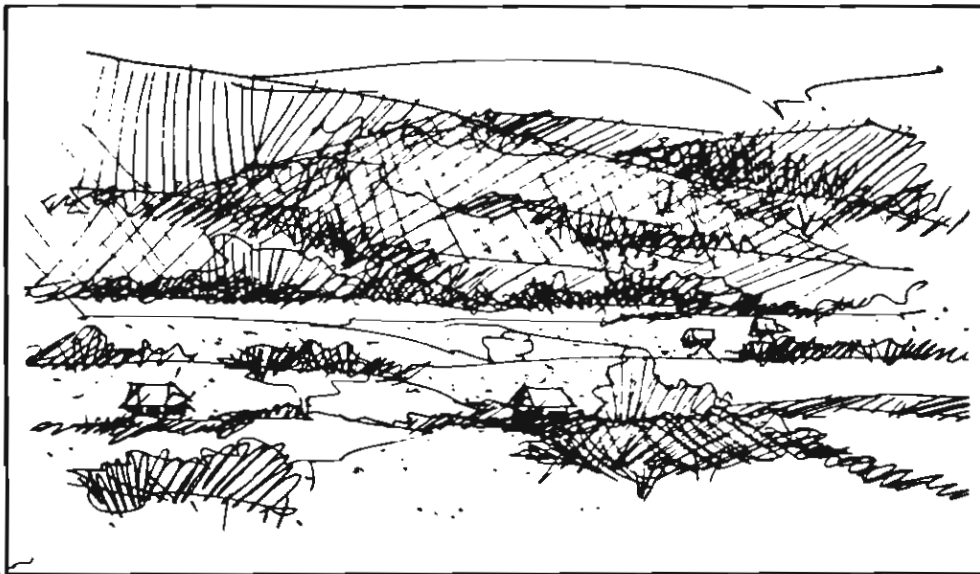
“เยี่ยมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” (ฤทัย ใจจงรัก, 2520) เป็นบทความซึ่งจัดว่าเป็นเอกสารนักร้องให้นักวิชาการที่สนใจเกี่ยวกับชุมชนชนบทและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ทำการศึกษาค้นคว้าต่อ ทำให้เห็นลักษณะทางกายภาพซึ่งตอบคำถามได้ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ของผังกายภาพของหมู่บ้าน และวัฒนธรรมท้องถิ่น

สถาปัตยกรรมไต (อรศิริ ปาณินท์, 2539) เป็นหนังสือที่เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับเมือง ชุมชน หมู่บ้าน และสถาปัตยกรรมของไทใหญ่ในจังหวัดภาคเหนือตอนบน เน้นพื้นที่สำคัญคือจังหวัดแม่ฮ่องสอน หนังสือนี้เสนอกรอบความคิดที่แสดงความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่าง ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน ผังกายภาพของหมู่บ้าน และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ให้คงอยู่ได้ด้วย

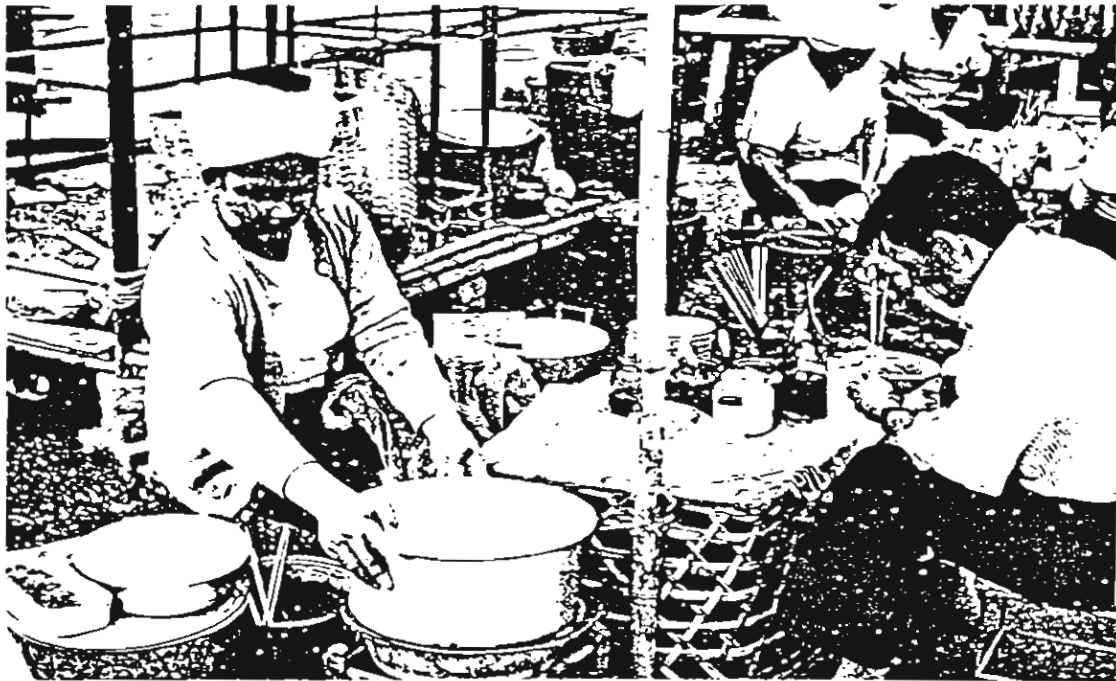
บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น (อรศิริ ปาณินท์, 2539) เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านไทใหญ่หลายแห่ง ซึ่งเน้นลักษณะเฉพาะของการตั้งถิ่นฐานและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลต่อผังกายภาพของชุมชนและหมู่บ้าน

- เอกสารทั้ง 3 ชิ้น เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมกับชุมชนคล้ายคลึงกันและตั้งประเด็นที่ต้องแสวงหาคำตอบต่อไปว่า ลักษณะทางกายภาพดังกล่าวจะยังคงอยู่ต่อไปได้หรือไม่ และด้วยวิธีใด

สำหรับเอกสารที่เกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นอกประเทศไทย มีหลายรายการที่เป็นงานวิจัยที่น่าสนใจ แต่อยู่ในระยะที่กำลังดำเนินการ คือโครงการ “ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไต” ซึ่งเป็นโครงการใหญ่ ประกอบด้วยโครงการย่อยหลายโครงการ เน้นพื้นที่ไทใต้คง ซึ่งคาดว่าโครงการนี้จะได้ค้นพบคำตอบเกี่ยวกับไทใต้คง หรือไทใหญ่ในจีนได้แจ่มชัดขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ



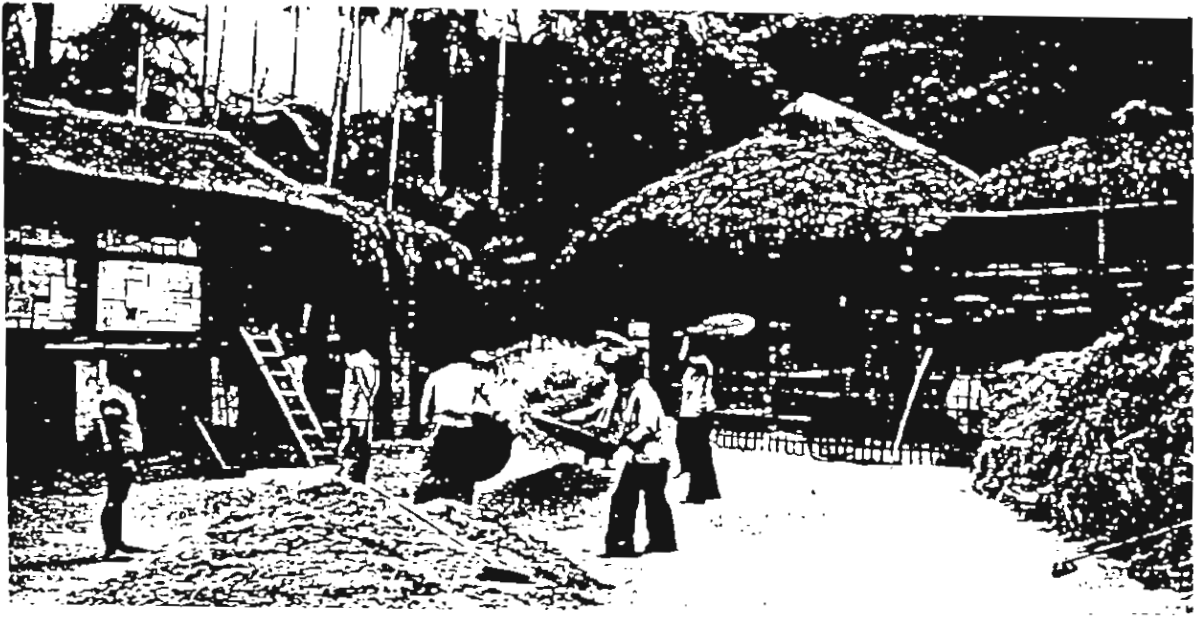
บน ภาพเ็นารของหมู่บ้านไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน
 กลาง หมู่บ้านไทยใหญ่ที่บ้านปางหมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ล่าง หมู่บ้านไทใหญ่ที่บ้านเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ที่มา : ภาพถ่ายกรรมไค (อรศิริ ปาณินท์, 2539:30)



บน ตลาดนัดของไทยใต้คง

ล่าง ตลาดขายอาหารของไทยใต้คง

ที่มา : "ลักษณะสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยในเขตใต้คง สาธารณรัฐประชาชนจีน : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม"
(ประคอง นิมนานเหมินท์ และ ดาวเชิงหวา, 2540 : 32) 34)



ลานในหมู่บ้านโทอาหม

ที่มา สดาศักดิ์ธรรมกลุ่มชนสายวัฒนธรรมไต-ลาว (วิโรฒ ศรีสุโร, มปป 15)

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ไท	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร			ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ							
		ไทย	พม่า	บอโฮว	บชท	อสมท	กรมการปกครอง/รัฐบาล	อสมท	โรงเรียนเอกชน	โรงเรียนรัฐบาล	โรงเรียน	ประเด็นของเนื้อหา							
1	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ไท	●										เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
2		●										เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
3		●										เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
4		●										เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
5		●										เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
6		●										เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ไท	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
					เอกสาร	เอกสาร
7	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ไท	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
8	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
9	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
10	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
11	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
12	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิภาค	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
					เอกสาร	สื่อที่เกี่ยวข้อง
13		นักวิชาการ	เอกสารวิชาการ	การศึกษาระดับปริญญาโท	เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ
					เอกสารวิชาการ	เอกสารวิชาการ

- กลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิภาค ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิภาค นอกประเทศไทย

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
					เอกสาร	เอกสาร
1	ประวัติศาสตร์ลาว (เดิม วิกิภาคย์พจนกิจ, 2513)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
2	"The Spatial Organization of the Lao House" (Clement Pierre, 1982)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
3	"The Lao House : Vientiane and Laung Prabang" (Charpentier Sophie, 1982)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
4	ไท ลาว อีสาน (นิวัฒน์ พ. ศรีสุวรรณ, 2529)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
5	"ทางหนึ่ง : อากนจักรโบราณของลาว" (เซ็นซี่ ประสาน กัทธวัฒน์, 2530)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
6	"หัวพันทั้งห้าทั้งหก : ชนชาติและความขัดแย้งในประวัติศาสตร์" (จีระนันท์ พิตกรวิภา, 2530)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร
7	เปิดแหล่งอารยธรรมโลกที่อีสาน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2530)	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร	เอกสาร

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ลาว	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
		ธพ	พญ	พช	พว	อช	อญ	อญก	อญค	อญด	อญจ	อญฉ	อญช	อญซ	อญด	อญจ	อญฉ	อญช	อญซ	ประเด็นของเนื้อหา																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
																				อญด	อญจ	อญฉ	อญช	อญซ	อญด	อญจ	อญฉ	อญช	อญซ	อญด	อญจ	อญฉ	อญช	อญซ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
8	"A New Features on the Communal of Rice Field. " (Kumpheng Tipmoondali, 1990)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										

● กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ในประเทศไทย
○ กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยคำ	เนื้อหาสาระ				ประเภทของเอกสาร				ลักษณะงาน			ประเภทงาน			ประเด็นของเนื้อหา								
		กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	
		บชชชชช	บชชชชช	บชชชชช	บชชชชช	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ	คู่มือ
1	"The First Excavated Prehistoric House in Southeast Asia" (Henriksen Merete Aagaard, 1982)	○	●	○																				
2	"A Brief Survey of East and Southeast Asia Prehistoric House" (Sorensen Per, 1982)																							
3	"ประเพณีชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรด" (บุญล ชนบุญ, 2532)																							
4	"Role and Place of Tay Thai Inhabitants in Vietnam (Pham Nhu Cuong, 1990)		○																					
5	"Social Aspects of Ban-Maung System of Tai Dam in Vietnam" (Raendchen Oliver, 1996)																							
6	"ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของสิบสองจุไทย" (ภัททิยา ยิมเรวัต, 2540)																							

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทดำ	เนื้อหาสาระ				ลักษณะงาน			ประเภทของเอกสาร				กลุ่มนักวิชาการ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
		ประเด็นของเนื้อหา								ประเภทงาน																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
		คู่มือแม่แบบ	คู่มือขั้นตอนการปฏิบัติ	คู่มือระบบแม่แบบ/ขั้นตอนบัญชี	แบบฟอร์มแม่แบบ	แม่แบบเอกสารแม่แบบ	แม่แบบเอกสารแบบบัญชี	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ	แบบฟอร์มบัญชีแม่แบบ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	
7	เรื่องไทดำ : กรณีศึกษาเพชรบุรี (โชติมา จตุรงค์, 2540)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		</

- กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทย นอกประเทศไทย

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ พวน	เนื้อหาสาระ		ลักษณะงาน	ประเภทของเอกสาร		กลุ่มนักวิชาการ	
		ประเด็นของเนื้อหา	ประเภทงาน		เอกสารของเอกสาร	กลุ่มนักวิชาการ		
1	ไทยพวน (วิเชียร วงศ์โคตร, 2525)	สมุดทะเบียน						
		ทะเบียนราษฎร						
		ทะเบียนสมรส						
		ทะเบียนการเกิด						
		ทะเบียนการตาย						
		ทะเบียนการย้าย						
		ทะเบียนการอุปสมบท						
		ทะเบียนการรับราชการ						
		ทะเบียนการรับบำนาญ						
		ทะเบียนการรับบำนาญพิเศษ						
2	วัฒนธรรมและประเพณีไทยพวน (โพธิ์ แชนคำเจียก, 2538)	สมุดทะเบียน						
		ทะเบียนราษฎร						
		ทะเบียนสมรส						
		ทะเบียนการเกิด						
		ทะเบียนการตาย						
		ทะเบียนการย้าย						
		ทะเบียนการอุปสมบท						
		ทะเบียนการรับราชการ						
		ทะเบียนการรับบำนาญ						
		ทะเบียนการรับบำนาญพิเศษ						

- กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

สถานภาพการศึกษา

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ลาว ไทดำ และพวน

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ลาว ไทดำ และพวน จัดรวมกันอยู่ในกลุ่มไท-ลาว ซึ่งส่วนใหญ่พอล่าวถึงผู้ไท เราก็จะนึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เมื่อพูดถึงลาวจะเข้าใจว่าเป็นกลุ่มที่อยู่นอกประเทศไทย แต่กลุ่มไทดำจะแตกต่างออกไป เพราะมีการศึกษาทั้งกลุ่มไทดำนอกประเทศไทย เน้นพื้นที่ส่วนใหญ่ในเวียดนาม และกลุ่มในประเทศไทยมักจะคุ้นเคยกับคำว่า ลาวทรงดำ ไททรงดำ หรือโซ่ง ซึ่งกระจายตัวอยู่ในแถบจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม และกลุ่มพวนเรามักจะคุ้นกับไทพวน หรือลาวพวนที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยกระจายอยู่ในจังหวัดลพบุรี สิงห์บุรี อุตรดิตถ์ สุโขทัย และอื่นๆ จังหวัดรวมทั้งกรุงเทพมหานคร

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

การศึกษาเรื่องราวของเมืองและชุมชนของกลุ่มผู้ไทมีพอประมาณทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม การศึกษาบางรายการเป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่มีประโยชน์และน่าสนใจ

“การพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบัน” (วิโรฒ ศรีสุโร, 2529) เป็นบทความที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นภาคอีสานของไทยที่นำมาใช้กับชีวิตประจำวัน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับบ้าน หมูบ้านและการทำนาทำไร่

“สังเขปการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในภาคอีสาน” (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2530) ศึกษาถึงรูปแบบสัณฐานของเมืองในภาคอีสาน ซึ่งเริ่มแต่ชุมชนร่วมสมัยทวารวดี ตัวเมืองมีป้อมปราการล้อมรอบ และโอบล้อมเมืองด้วยบ้านราษฎร เมืองยุคนั้นมีรูปร่างไม่สม่ำเสมอ เช่น เมืองฟ้าแดดสูงยาง (กาฬสินธุ์) เมืองนครจำปาศรี (วาปีปทุม) และเมืองคันธารวิชัย (มหาสารคาม) ส่วนเมืองสมัยพระนคร ซึ่งจะพบทรางโบราณสถานหลงเหลืออยู่มาก เช่น เมืองพิมาย เมืองโบราณแถบเขาพนมรุ้ง ตัวเมืองมักเป็นรูปสี่เหลี่ยม กำแพงก่อด้วยศิลาแลง ด้านนอกล้อมรอบด้วยคูน้ำเป็นชั้นๆ เมืองบางแห่งมีสัณฐานกลม เช่น เมืองโบราณที่จังหวัดสุรินทร์ และนิยมขุดสระน้ำใหญ่ไว้ทางตะวันออกหรือตะวันตกของโบราณสถาน เพื่อเก็บกักน้ำใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

เอกสารที่กล่าวถึงชุมชนชนบทอีสานให้เห็นลักษณะของหมู่บ้านได้เด่นชัดที่สุด คือ “ชุมชนชนบท และบ้านชนบทในภาคอีสาน” (สุนทร ตูลยสุข, 2530) ซึ่งเสนอการศึกษาลักษณะโครงสร้างของหมู่บ้านแยกเป็นเขตการใช้ที่ดิน เช่น ไร่นาอยู่รอบนอก ที่อยู่อาศัยอยู่บนที่ดอน วัดอยู่ทางตะวันออก มีพื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้านเป็นส่วนสาธารณะ ในหมู่บ้านมีเสาหลักบ้าน มีศาลปู่ตา

และมีสาธารณูปโภคที่จำเป็น เช่น โรงเรียน สถานอนามัย และร้านค้า ส่วนการแบ่งประเภทชุมชนตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามสภาพทางภูมิศาสตร์จะแบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ หมู่บ้านยาวเลียบแหล่งน้ำ หมู่บ้านแบบกระจายจากศูนย์กลาง หมู่บ้านแบบวงแหวน หมู่บ้านแบบตารางสี่เหลี่ยม และหมู่บ้านแบบแตกแขนง เมื่อศึกษาเอกสารนี้ร่วมกับ “ประเพณี คติความเชื่อที่มีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” (สุวิทย์ จิระมณี, 2530), “ความเชื่อที่มีต่อการตั้งถิ่นฐาน และสถาปัตยกรรมบ้านเรือน” (สุรัตน์ วรางรัตน์, 2537), “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน” (เสาวลักษณ์ พงษ์ธา, 2537), “วัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา” (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538) จะได้รับความสมบูรณ์ในความเข้าใจเรื่องของสภาพทางกายภาพของหมู่บ้านที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งยังแน่นอยู่ในวิถีทางการดำรงชีวิตของกลุ่มผู้ไท

“คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 2 : วัดในภาคอีสาน” (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2530) เสนอการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนเมือง ชุมชนบทที่สัมพันธ์กับศาสนสถาน และวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น และเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านและวัดไปพร้อมๆ กัน

“เสาหลักบ้านในภาคอีสาน” (วิโรฒ ศรีสุโร และ ธาดา สุทธิธรรม, 2534) เป็นรายงานวิจัยที่เสนอในรายละเอียดเกี่ยวกับเสาหลักบ้านของหมู่บ้านหลายประเภทในภาคอีสาน ซึ่งเน้นให้เห็นถึงความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อผังของหมู่บ้านและการดำรงชีวิต “สถาปัตยกรรมกลุ่มชุมชนสายวัฒนธรรมไต-ลาว” (วิโรฒ ศรีสุโร, มปป.) เสนอการศึกษาบ้านและหมู่บ้านในกลุ่มวัฒนธรรมไต-ลาวหลายๆ แห่ง และเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะกายภาพของบ้าน หมู่บ้าน และระบบนิเวศน์ โลกทัศน์และสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านในภาคอีสานหลายจังหวัด เปรียบเทียบกับหมู่บ้านกลุ่มไต-ลาวนอกประเทศไทยด้วย “Vernacular Architecture : Indigenous Architecture of the Environment” (Thada Suthitham, 1997) เสนอแนวคิดในการอนุรักษ์หมู่บ้าน และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภาคอีสาน

เอกสารในกลุ่มนี้ที่มีความแตกต่างไปจากเอกสารอื่นๆ คือ “เศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านอีสานใต้” (สมคิด พรหมจ้อย, 2540) ซึ่งเป็นเอกสารในกลุ่ม “ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไต” ได้เสนอแนวคิดของหมู่บ้านในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่เน้นลักษณะสังคมเกษตรกรรม ของหมู่บ้านในกลุ่มอีสานใต้ที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยเฉพาะการใช้ที่ดินและตำแหน่งที่ตั้งของอาคารที่เกี่ยวข้องกับผลิตผลทางการเกษตรในหมู่บ้าน

กลุ่มชาติพันธุ์ ลาว

เอกสารวิชาการเกี่ยวเนื่องกับเมืองและชุมชนของลาวที่เฉพาะเจาะจงหาได้ยากมาก ส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีกล่าวพาดพิงถึงลักษณะทางกายภาพของเมืองและชุมชนโดยสังเขป เช่น “ประวัติศาสตร์ลาว” (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2513) เป็นเอกสารที่บรรยายถึงความเป็นมาของลาวตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันเริ่มเห็นสภาพของชุมชนและเมืองในลาวและพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้รางๆ แต่ต่อมามีเอกสารประวัติศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบ คือ “ไท ลาว อีสาน” (นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนท์, 2529) แสดงรายละเอียดเชิงประวัติศาสตร์ที่พอจะจินตนาการถึงสภาพทางกายภาพของเมืองและชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนของไทยและลาว เอกสารนี้เน้นความสัมพันธ์ของเมืองต่างๆ ในสมัยโบราณในลาวและอีสานของไทย ที่มีความสัมพันธ์ทั้งในแง่กลุ่มชาติพันธุ์ การเมือง การปกครอง ภาษาและวัฒนธรรม การดำรงชีวิต เมืองที่กล่าวถึงคือ นครจำปาศักดิ์ อุบลราชธานี เมืองเขมราชนันท์ (ปัจจุบันเป็นอำเภอเขมราชในจังหวัดอุบลราชธานี) เมืองยโสธร เมืองสุวรรณภูมิ (ทุ่งกุลาร้องไห้) เมืองมหาสารคาม เมืองขอนแก่น เมืองกาฬสินธุ์ เมืองนครพนม เมืองมุกดาหาร เมืองสกลนคร เมืองอุดรธานี เมืองหนองคาย เมืองสุรินทร์ เมืองบุรีรัมย์ เมืองบุรีรัมย์ เมืองนครราชสีมา เมืองชัยภูมิ เมืองเลย และเมืองหนองบัวลำภู เมืองต่างๆ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน มีการติดต่อกับทั้งด้านการปกครองและเศรษฐกิจ มีลักษณะวัฒนธรรมพื้นฐานเช่นเดียวกันไม่ผิดเพี้ยน และในสรุปของเอกสารนี้กล่าวว่า ไทย ลาว คือชนชาติที่มีบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นพี่น้องกันมาแต่อดีต

เอกสารที่ศึกษาเกี่ยวพันมายังเรื่องเมืองและชุมชนของลาวอย่างค่อนข้างชัดเจน คือ เอกสารจากการศึกษาของนักวิชาการฝรั่งเศส ซึ่งเน้นเรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในลาว แต่ศึกษารวมมาถึงชุมชนเมืองและหมู่บ้านด้วย “The Spatial Organization of the Lao House” (Clement Pierre, 1982) ได้ศึกษาถึงรายละเอียดของหมู่บ้านว่ามีการวางกลุ่มบ้านในทิศทางเหนือ-ใต้ ยึดตามแนวแม่น้ำโขง มีทั้งหมู่บ้านที่วางขนานสองฝั่งแม่น้ำและวางฝั่งเดียวกับแม่น้ำ ตัวบ้านวางทางยาวของบ้านไปในแนวเหนือใต้ หันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก ส่วนครัวอยู่ทางทิศใต้ เมื่อกำหนดทิศหัวนอนเป็นสำคัญพร้อมๆ กับการวางทิศทางของบ้านไปตามแนวเหนือ-ใต้ ดังนั้นเมื่อบ้านใกล้เคียงสร้างขึ้นก็ใช้ระบบการวางทิศทางเดียวกัน แต่ต้องเฉียงไม่ให้ปลายเท้าของบ้านสร้างใหม่ไปตรงกับหัวนอนของบ้านที่สร้างอยู่เดิม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าระบบเกี่ยวกับความเชื่อเป็นปัจจัยสำคัญต่อการวางผังของหมู่บ้าน.....”The Lao House : Vientaine and Laung Prabang” (Charpentier Sophie, 1982) เสนอรายละเอียดของบ้านและหมู่บ้านในหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ว่าหมู่บ้านของลาวตั้งอยู่ทั้งในที่ราบในหุบเขาและเรียงรายไปตามลำน้ำ บ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีที่นาล้อมรอบ เราจะไม่พบบ้านที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวเลย คำว่า “บ้าน” หมายถึง “หมู่บ้าน” ซึ่งนิยมเลือกที่ตั้งริมแม่น้ำ

น้ำก่อนที่อื่นๆ เช่น ตามริมแม่น้ำโขงซึ่งอุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันเมื่อหมู่บ้านขยายตัวโตขึ้นเราอาจพบหมู่บ้านเรียงรายตามถนนมากขึ้น หมู่บ้านในลาวเริ่มแต่ประมาณ 10 ครอบครัวจนถึงประมาณ 150 ครอบครัว ภาพรวมของหมู่บ้านที่น่าสังเกตคือ ส่วนใหญ่สร้างจากวัสดุท้องถิ่นอยู่ตามธรรมชาติแทรกตัวตามหุบดินไม่ใหญ่ และบ้านในหมู่บ้านจะมีขนาดไม่เล็กหรือใหญ่กว่ากันมากนักดูกลมกลืนกันไปทั้งหมู่บ้าน อาคารที่มีลักษณะพิเศษในหมู่บ้าน คือวัดและโรงเรียน กลุ่มบ้านในหมู่บ้านที่พบมี 2 ลักษณะ แบบหนึ่งรวมตัวกันอย่างหลวมๆ อีกแบบหนึ่งรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่น บ้านจะล้อมรอบลานกลางกลุ่มบ้าน ในกลุ่มของพื้นที่แต่ละกลุ่มจะมีบ้าน ยุงข้าว เล้าสัตว์ ล้อมรอบลานเล็กๆ เฉพาะของแต่ละบ้าน ส่วนบ้านที่เรียงแถวยาวไปตามลำแม่น้ำจะเรียงอยู่ติดๆ กันและไม่มีลานบ้าน

เอกสารของนักวิชาการฝรั่งเศส 2 รายการนั้นนับว่าเป็นเอกสารที่เสนอการศึกษาเรื่องราวของหมู่บ้านในลาวไว้ละเอียดที่สุดในบรรดาเอกสารที่สืบค้นมา และยังมีเอกสารอีกหลายรายการที่กล่าวถึงเมือง และชุมชนเมือง ชุมชนชนบท ให้เห็นได้โดยผิวเผิน อาทิเช่น “ถางหนึ่ง : อาณาจักรโบราณของลาว” (เซ็นซี ประสาน ภัทรวัฒน์, 2530), “ห้วงพื้นที่ห้าทั้งหก : ชนชาติและความขัดแย้งในประวัติศาสตร์” (จีระนันท์ พิตรปริษา, 2530), “เปิดแหล่งอารยธรรมโลกที่อีสาน” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2530) เอกสารเหล่านี้ให้ข้อคิดถึงเมืองและชุมชนของลาวและอีสานของไทยในแง่ประวัติศาสตร์ “A New Features on the Communal of Rice Field.....” (Kumpheng Tipmoondali, 1990) เสนอแง่คิดเกี่ยวกับเมืองและสังคมเกษตรกรรมของลาว และอีสานของไทย “อุบลราชธานี 200 ปีเท่านั้น หรือ” (บำเพ็ญ ณ อุบล, 2535), “นครเข็ญทอง หรือหลวงพระบาง” (หุมพันธ์ รัตตะนะวง, 2537), “ลานช้าง หรือล้านช้าง” (ทอง โรจนวิธาน, 2537), “ลิลาลาว” (สมพงษ์ ฝ่ายจำปา, 2538), “ประวัติศาสตร์ลาว” (ลีลา วีระวงศ์ และ สมหมาย เปรมจิตต์, 2540) และ “เพิ่มเติมประวัติศาสตร์ลาวของมหาลิลาวีระวงศ์” (สิทธิพร ณ นครพนม, 2540) เอกสารกลุ่มหลังนี้เป็นเอกสารเน้นทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน และความเกี่ยวโยงของลาวและอีสานที่พอมองเห็นภาพรวมของเมืองและหมู่บ้านได้โดยสังเขป ส่วน “ตามรอยลัทธิลัทธิ ลาวกำเนิดไท-ลาว” (ชลธิรา สัตยวัฒนา และ ชัยสิริ สมทวนิช, 2540) เป็นเอกสารแนวแปลกกว่ารายการอื่นๆ โดยการศึกษาเกี่ยวกับผ้าทอ การค้า เส้นทางเดินทางทางการค้า และสรุปมาเกี่ยวเนื่องกับเมืองและชุมชนของวัฒนธรรมเยว่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเมืองแกน เช่น บ้าน ไ้เนา การทำนาข้าวบนภูเขา หมู่บ้านซึ่งมีบ้านเป็นเรือนโล่งใต้ถุนสูง เลี้ยงสัตว์ใต้ถุน ประชาชนนิยมสักตามร่างกาย และการใช้ช้างเป็นพาหนะในการลากจูง ทำศึกสงคราม ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาว

กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยดำ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ จากเอกสารที่สืบค้นซึ่งมีปริมาณน้อย กล่าวถึงกลุ่มไทยดำทั้งในและนอกประเทศไทย และเอกสารบางรายการมีการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มในประเทศ และนอกประเทศด้วย

"The First Excavated Prehistoric House in Southeast Asia" (Henriksen Marete Aagaard, 1982) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรือนและหมู่บ้านลาวโซ่งดำที่เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีว่ามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งศึกษารายละเอียดตัวสถาปัตยกรรมด้วย "A Brief Survey of East and Southeast Asian Prehistoric House (Sorensen Per, 1982) เสนอการศึกษาคล้ายคลึงกับบทความแรก แต่เปรียบเทียบบ้านและหมู่บ้านของไทยดำทั้งในเวียดนาม ในไทย และอื่นๆว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์

"Role and Place of Tay Thai Inhabitants in Vietnam" (Pham Nhu Cuong, 1990) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับชุมชนไทยดำในเวียดนาม "Social Aspects of the Ban Muong-System of the Thai Dam in Northern Vietnam" (Raenchen Oliver, 1996) เสนอรายละเอียดของหมู่บ้านไทยดำในเวียดนามว่า "บ้าน" คือหมู่บ้านที่ประกอบด้วยบ้าน 40-100 ครัวเรือน หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะมีพื้นที่ทำนาทำไร่ ซึ่งแต่ละครัวเรือนเป็นเจ้าของ รอบๆไร่นามีป่าดิบและป่าสมุนไพรรอบหมู่บ้านเป็นเจ้าของ หมู่บ้านหลายๆหมู่บ้านรวมตัวกันเป็นเมือง มีเจ้าเมืองปกครอง แต่ละเมืองเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน แต่มีความสัมพันธ์แบบเพื่อนที่เกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์ของระบบบ้าน-เมือง คือความสัมพันธ์ของการเมืองการปกครอง ซึ่งสร้างลักษณะเฉพาะตามวัฒนธรรมของตนเอง ในหมู่บ้านต่างๆสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และยังปลูกพืชหมุนเวียนได้ด้วย หลายๆหมู่บ้านที่มีที่ราบน้อยก็ใช้ระบบการทำนาแบบขั้นบันไดซึ่งได้ผลดี แต่ละหมู่บ้านใช้เทคโนโลยีแบบพื้นบ้านในการชลประทานซึ่งได้ผลดีมากต่อการเกษตร พื้นฐานที่แข็งแรงทางวัฒนธรรมของระบบ บ้าน-เมืองของไทยดำตามวิถีการดำรงชีวิตแบบประเพณีเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิต และเป็นลักษณะเฉพาะที่ทำให้สังคม-วัฒนธรรมของไทยดำคงอยู่อย่างรุ่มเย็น

"ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของสิบสองจุไทย" (ภัททิยา ริมเรวัต, 2540) เป็นเอกสารการเน้นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแต่ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเมือง และชุมชนของไทยดำในพื้นที่สิบสองจุไทยได้พอสมควร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในประเทศไทยที่เรารู้จักกันในนามของ “ลาวโซ่ง” หรือ “ลาวทรงดำ” หรือ “ไทยทรงดำ” นั้นคือกลุ่มชาติพันธุ์“ไทดำ”ที่มีแหล่งเดิมของการตั้งถิ่นฐานบริเวณสิบสองจุไท เอกสารเท่าที่สืบค้นได้เกี่ยวกับการศึกษาเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในประเทศไทยนั้นมีทั้งที่เน้นเฉพาะกรณีศึกษาในประเทศไทย และมีทั้งที่เป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มในประเทศและนอกประเทศ และเน้นหนักการวิเคราะห์ถึงกลุ่มไทดำในประเทศไทย

“ประเพณีชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรด” (บุญล ชมภูนิช, 2532) เสนอรายละเอียดความเป็นมาของโซ่งที่ตำบลเกาะแรด อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ว่าหมู่บ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใกล้แหล่งน้ำ ที่นาอยู่ถัดออกไปประมาณ 1-2 กิโลเมตร เป็นลักษณะการถางป่าเพื่อใช้ทำนา บ้านแต่ละบ้านในหมู่บ้านมีอาณาเขตใหญ่โตเป็น 10 ไร่ ซึ่งมีตัวบ้าน ยุ้งข้าวเพื่อเก็บข้าวเปลือกและลานบ้าน การซื้อขายผลิตผลต่างๆในหมู่บ้านอาศัยการขนส่งทางเรือ มีตลาดในหมู่บ้านเกาะแรดเป็นศูนย์กลาง แต่ปัจจุบันมีถนนใหญ่ตัดเข้าตัวอำเภอบางเลนทำให้ตลาดเกาะแรดหมดความสำคัญ

“เรือนไทดำ : กรณีศึกษาเพชรบุรี” (โชติมา จตุรงค์, 2540) เป็นวิทยานิพนธ์สาขาสถาปัตยกรรมระดับปริญญาโท ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นเอกสารที่เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้าน บ้าน และวิถีชีวิตของไทดำอย่างละเอียด และได้ศึกษาถึงหมู่บ้านไทดำในสิบสองจุไทเปรียบเทียบกับว่าหมู่บ้านไทดำในสิบสองจุไทนั้นตั้งเรียงรายตามเชิงเขาที่เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง แต่ใกล้แม่น้ำและป่าเขา (----- : 41) โดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง และสาขาที่พื้นที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ที่นาของหมู่บ้านแยกจากหมู่บ้านไปยังที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา มีระบบการส่งน้ำจากแหล่งน้ำเข้าสู่ไร่นา และมีการปลูกพืชไร่หมุนเวียนเสริมด้วย เช่นข้าวโพด ข้าวสาลี หมู่บ้านไทดำมีขนาดเล็กประมาณ 20-50 หลังคาเรือน หมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีต้นไผ่ปลูกล้อมอยู่ มีศาลผีบ้านสร้างห่างจากหมู่บ้านใกล้ต้นไม้ใหญ่ มีป่าช้าใกล้หมู่บ้าน และเอกสารนี้ได้เสนอกรณีศึกษาหมู่บ้านไทดำในประเทศไทยที่หมู่บ้านแม่ประจันต์ อำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี ว่ามีพื้นฐานมาจากบ้านและเรือนไทดำในสิบสองจุไท หมู่บ้านตั้งอยู่ริมห้วยแม่ประจันต์ ลักษณะผังของหมู่บ้านเป็นการตั้งหมู่บ้านแบบรวมกันเป็นกลุ่มแยกออกจากไร่นา ไม่นิยมปลูกเรือนชานน้ำ ขอบตั่งบ้านเรือนในที่ที่น้ำท่วมไม่ถึงแต่ไม่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ ภายในหมู่บ้านมีลานกว้างระหว่างกลุ่มบ้านใช้เป็นลานวัดข้าว เมื่อไม่มีการนวดข้าวก็ปล่อยไว้เป็นลานโล่งเฉยๆ เรือนในหมู่บ้านถึงจะปลูกเป็นกลุ่ม แต่ไม่ปลูกติดกันจะมีลานบ้านเล็กๆคั่นอยู่ มีศาลประจำหมู่บ้านเป็นเรือนยกได้ดูสูงมุงหลังคาศาลด้วยหญ้าคา ไม่มีวัดในหมู่บ้านมีแต่สำนักสงฆ์ ซึ่งเพิ่งเปลี่ยนเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. 2516 (----- : 97) มีป่าช้าหรือ “ป่าแ้ว” 2 แห่งในหมู่บ้าน ในบริเวณบ้านแต่ละบ้านจะปลูกพืชผักสวน

ครัว มีลานนวดข้าวในแต่ละบ้านด้วย ส่วนคอกวัวควายจะสร้างไว้ห่างจากตัวเรือน เอกสารชิ้นนี้เป็นเอกสารที่แสดงรายละเอียดของเมือง หมู่บ้านและบ้านมากที่สุดในกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

“ลาวโซ่ง : พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองทศวรรษ” (สุมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2540) เอกสารนี้ศึกษาเรื่องราวของความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีของไทดำ เน้นหนักที่กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรี โดยเสนอเปรียบเทียบระหว่างไทดำในสิบสองจุไท เปรียบเทียบของหมู่บ้านไทดำที่อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี ให้ผลสรุปว่าหมู่บ้านไทดำนิยมตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม และมีที่นาอยู่รอบๆหมู่บ้าน ซึ่งจะต่างกันบ้างกับไทดำในสิบสองจุไท ซึ่งภูมิประเทศเป็นป่าเขาสลับซับซ้อน เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีที่ราบเล็กน้อยซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ราบแคบๆในหุบเขา พื้นที่ราบจะใช้ทำนา นาข้าวของสิบสองจุไทเป็น 2 ระบบ คือ นาดำและนาไร่ที่ปลูกในที่ดิน ชาวไทดำนิยมทำนาดำมากกว่าเพราะให้ผลผลิตดีกว่า

กลุ่มชาติพันธุ์ พวน

กลุ่มชาติพันธุ์พวนในประเทศไทยคือกลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองเชียงของ ประเทศลาว และอพยพเข้ามาในไทยหลายระลอก ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์พวนนอกประเทศ คือ เมืองเชียงของ เชียงคำ เมืองแสน เมืองสอย เมืองโมก เมืองกาบ เมืองกาด และเมืองเสียง ส่วนกลุ่มที่อยู่ในประเทศไทยกระจายอยู่หลายแห่ง ดังเอกสารที่มีปริมาณน้อยมากที่ศึกษาเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของพวน คือ “ไทยพวน” (วิเชียร วงศ์วิเศษ, 2525) ได้เสนอรายละเอียดถึงชุมชนและเมืองต่างๆที่กลุ่มชาติพันธุ์พวนตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ได้แก่ หาดเสี้ยว ศรีสังขาลย์ จังหวัดสุโขทัย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดสระบุรี อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี และพื้นที่อื่นอีกมากมายรวมทั้งกรุงเทพมหานคร เอกสารนี้กล่าวถึงความเป็นมาแต่ไม่ลงลึกในรายละเอียดทางกายภาพมากนัก “วัฒนธรรม และประเพณีไทยพวน” (โพธิ์ แรมลำเจียก, 2535) เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีของไทยพวน ซึ่งสามารถมองเห็นภาพของบ้านและหมู่บ้านได้โดยสังเขป เช่น ในหมู่บ้านไทยพวนมี “ศาลปู่ตา” หรือ “ศาลตาปู่” หรือ “หอบ้าน” เป็นศาลซึ่งอัญเชิญดวงวิญญาณของผู้ที่ชาวบ้านเคารพยำเกรงมาสถิตอยู่ และจะตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน สร้างบนเนิน เช่น ตามโคก หรือจอมปลวก มีบริเวณกว้างขวางเพื่อให้ชาวบ้านทำพิธีเช่นไหว้พร้อมๆกันทั้งหมู่บ้านได้ ส่วนในบ้านทุกหลังจะมีห้องผีบรรพบุรุษ แยกต่างหากจากห้องพระ

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวชุมชนและเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวนี้ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นนักวิชาการไทย มีนักวิชาการลาว 3 คน และนักวิชาการฝรั่งเศสซึ่งเสนอเอกสารวิชาการจากการ

สำรวจหมู่บ้านและบ้านเรือนกลุ่มเอเชียอีก 2 คน และรายละเอียดเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวนี้คือเอกสารจากการสำรวจภาคสนามของนักวิชาการฝรั่งเศสซึ่งผลิตขึ้นในช่วง พ.ศ. 2525

สำหรับกลุ่มผู้ไท ซึ่งเป็นพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย ผู้ทำการศึกษาเป็นนักวิชาการไทยทั้งสิ้น และหลายรายการเป็นเอกสารที่ศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียด เช่น “ชุมชนชนบท และบ้านชนบทในภาคอีสาน” (สุนทร ตุลยสุข, 2530) “คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 : วัดในภาคอีสาน” (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2530) และ “สถาปัตยกรรมกลุ่มลายวัฒนธรรมไต-ลาว” (วิโรฒ ศรีสุโร, มปป.)

สรุปการประเมินสถานภาพไทศึกษาสาขาเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว

เอกสารวิชาการในสาขาเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ขึ้นสำคัญๆที่มีประเด็นของเนื้อหาครบถ้วนตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมิน มีงานวิจัย 3 รายการและหนังสือ 1 รายการ เอกสารอื่นๆจะเสนอรายละเอียดในประเด็นเฉพาะเรื่องส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

“การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 : วัดในภาคอีสาน” (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2530) เสนอแนวคิดที่เน้นการอนุรักษ์และพัฒนา มีประเด็นของเนื้อหาทุกประเภทที่กล่าวถึงตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมิน

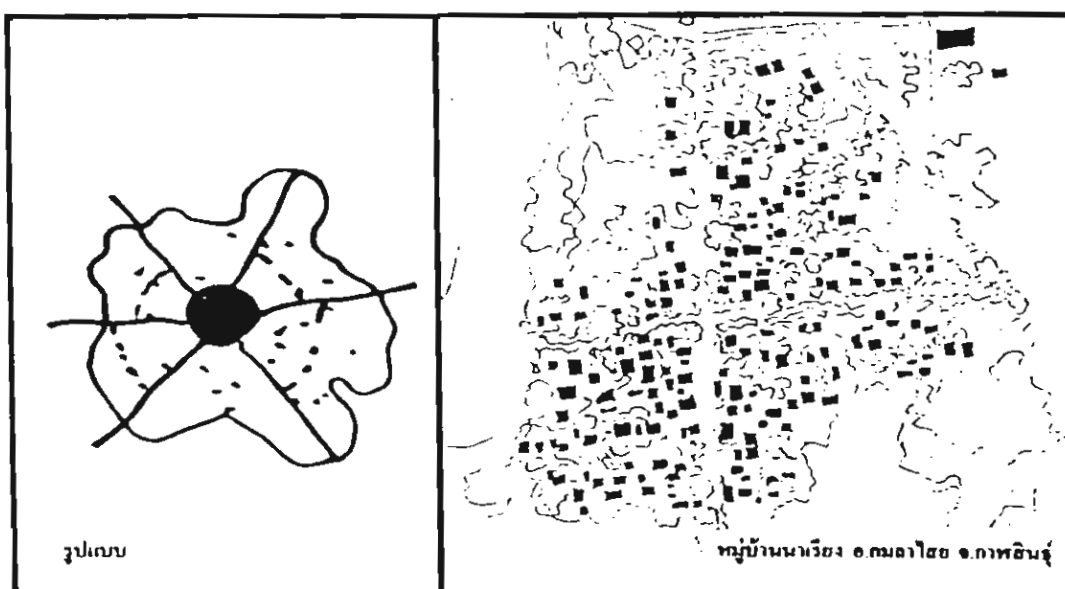
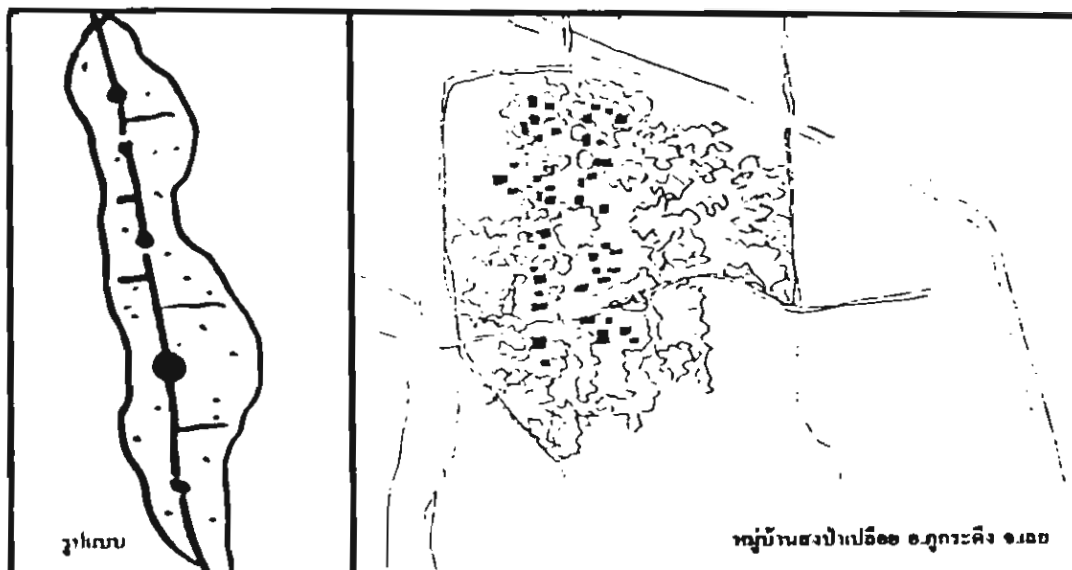
- ขอบเขตและความลึกของการศึกษา เน้นพื้นที่หมู่บ้าน และชุมชนที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง สารสำคัญที่ค้นพบคือการพัฒนาทางวัดมีโอกาสสูงที่จะทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงได้

“ชุมชนชนบทและบ้านชนบทในภาคอีสาน” (สุนทร ตุลยสุข, 2530) เป็นบทความที่เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับ หมู่บ้าน และบ้านในพื้นที่กลุ่มภาคอีสานตอนบนหรือกลุ่มลุ่มน้ำชี แสดงรายละเอียดที่เน้นกรอบความคิดของการตั้งถิ่นฐานและสภาพแวดล้อมกายภาพ กับวัฒนธรรมท้องถิ่น

“สถาปัตยกรรมกลุ่มชนสายวัฒนธรรมไท-ลาว” (วิโรฒ ศรีสุโร, มปป.) เป็นเอกสารวิจัยที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ ซึ่งแสดงแนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชนชนบทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มต่างๆ เน้นกลุ่มไท-ลาว มีประเด็นของเนื้อหาครบถ้วนตั้งแต่ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ระบบนิเวศน์ ลักษณะทางกายภาพ ความเชื่อกับผังกายภาพ การพัฒนา การอนุรักษ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นผนวกโลกทัศน์และสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่

- ประเด็นคำถามหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ เน้นน้ำหนักที่การอนุรักษ์หมู่บ้าน และชุมชน

เรือนไทดำ : กรณีศึกษาเพชรบุรี (โชติมา จตุรวงศ์, 2540) เป็นวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาที่มีคุณค่าในการประเมินสถานภาพไทศึกษาสูงสุดในกลุ่มนี้ เพราะได้มีการศึกษาเรื่องราวของชุมชนที่เปรียบเทียบกับระหว่างไทด้านนอกประเทศและในประเทศ เป็นการศึกษาเบื้องต้นก่อนการลงลึกในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี เอกสารฉบับนี้ แสดงถึงลักษณะทางกายภาพที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ การตั้งถิ่นฐานและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน



บน ผังหมู่บ้านผู้ไท จังหวัดเลย

กลาง ผังหมู่บ้านผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์

ล่าง หมู่บ้านชนเมืองหลวงพระบาง

ที่มา : บนและกลาง "ชุมชนชนบทและบ้านชนบทในภาคอีสาน" (สุนทร ตูลยสุข, 2530 : 32)

ล่าง สถาปัตยกรรมกลุ่มชนสายวัฒนธรรมไตลาว (วิโรฒ ศรีสุโร, มปป : 18)



บน กลุ่มเล่าข่าวของลาวเทิง

ล่าง กลุ่มเรือนหมู่บ้านลาวเทิง ริมลำน้ำอู

ที่มา : สถาปัตยกรรมชุมชนสายวัฒนธรรมไต-ลาว (วิโรฒ ศรีสุโร, 2535 : 115, 47)

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ช้าง	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ	
		ไทย	จีน	ญ	บชชชชชชช	บชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช	ชชชชชชชช
1	"เทศกาลร้องเพลงของชาวช้างที่อุ้มฉิ่ง" (สุวรรณา เกียรติไกรพิตร. 2530)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
2	ช้าง : พันธุ์ไทยเก่าแก่ที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม และ ปภาณี วงษ์เทศ. 2536)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
3	"ช้าง : เครือญาติผู้ยิ่งใหญ่ของตระกูลไทย" (สารสินธ์ แสงศรี. 2537)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
4	"A Comparative Study of the Thai and Zuang Kinship Systems" (Amara Prasithrathsin, 1996)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
5	"ช้างช้างในประเทศไทย" (นที พู่ เจิน. 2539)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
6	"สถาบันครอบครัวและการจัดตั้งองค์กร ทางสังคมชาวช้าง" (นที พู่ เจิน. 2539)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
7	"ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวช้าง" (นที พู่ เจิน. 2539)	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัด	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ		
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา	
						ประเด็นของเนื้อหา	สรุปประเด็น
8	"ผลของการปฏิรูปและการเปิดประเทศต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาววังในปัจจุบัน" (นที พุ. เสิน, 2539)	นพ.	เอกสารวิชาการ	วิเคราะห์และสังเคราะห์	เอกสารวิชาการ	การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
						การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
						การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
						การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
9	"การเปรียบเทียบการอยู่อาศัยของไทยและจีน" (บัญชา ชุ่มเกษร วนิดา พึ่งสุนทร Qin Cailan, 2539)	นพ.	เอกสารวิชาการ	วิเคราะห์และสังเคราะห์	เอกสารวิชาการ	การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
						การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
						การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม
						การเปลี่ยนแปลงของสังคม	การเปลี่ยนแปลงของสังคม

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทย นอกประเทศไทย

สถานภาพการศึกษา

กลุ่มชาติพันธุ์ จ้วง

เอกสารวิชาการเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ “จ้วง” นี้เพิ่งมีความสนใจค้นคว้าในช่วงทศวรรษที่ล่วงมานี้เอง ทั้งๆที่จ้วงเป็นเผ่าพันธุ์ที่น้องไทที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเก่าแก่ เราเริ่มมีเอกสารที่แสดงรายละเอียดถึงเมืองและชุมชนของจ้วงในช่วง พ.ศ. 2530 คือ “เทศกาลร้องเพลงของชาวจ้วงที่อุ๋นหนิง” (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, 2530) ถึงแม้จะเป็นเอกสารที่บรรยายถึงเรื่องราวของเทศกาลและประเพณีและความเชื่อ แต่มีรายละเอียดให้ทราบได้ถึงลักษณะของชุมชนเมืองหมู่บ้าน และลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านได้โดยสังเขป

“จ้วง : พี่น้องไทยเก่าแก่ที่สุด” (ศรีศักร วัลลิโภดม และ ปราณี วงษ์เทศ, 2536) เป็นเอกสารเกี่ยวกับเมือง และชุมชนที่มีคำอธิบายพร้อมภาพประกอบให้เห็นสภาพความเป็นจริงของหมู่บ้านจ้วงที่มณฑลกว๋างสี ซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องมาแล้วกว่า 200 ปี อยู่รวมกันอย่างเป็นปึกแผ่น และอยู่ในที่เดิม เป็นกลุ่มที่มีอารยธรรมเก่าแก่ที่สุดในกลุ่มชาติพันธุ์ไท

“ชาวจ้วงในประเทศจีน” (หลี่ ฟู เจิน, 2539), “สถาบันครอบครัวและการจัดตั้งองค์กรทางสังคมของชาวจ้วง” (หลี่ ฟู เจิน, 2539) “ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจ้วง” (หลี่ ฟู เจิน, 2539) และ “ผลของการปฏิรูปและการเปิดประเทศต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาวจ้วงในปัจจุบัน” (หลี่ ฟู เจิน, 2539) ทั้ง 4 รายการของ หลี่ ฟู เจิน นักวิชาการชาวจ้วงได้เสนอรายละเอียดมากมายเกี่ยวกับเมือง ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่การพัฒนาและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเอกสารที่ทำให้ความเข้าใจต่อเมือง และชุมชนของชาวจ้วงในมณฑลกว๋างสีมีความเด่นชัด

“การเปรียบเทียบการอยู่อาศัยของไทยและจ้วง” (บัญญัติ ชุ่มเกษร วนิดา พึ่งสุนทร และ Qin Cailan, 2539) และ “สิ่งปลูกสร้างตามแบบแผนประเพณีของไทยและจ้วง” (พิบูลย์ จินา วัฒน บัญชา ชุ่มเกษร วนิดา พึ่งสุนทร และ ชัยชาญ ถาวรเวช, 2539) เป็นเอกสารเสนอในการประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่อง “เปรียบเทียบวัฒนธรรมประเพณีไทย-จ้วง” (7-13 ตุลาคม : กรุงเทพฯ, 2539) ได้สรุปให้เห็นภาพทางกายภาพของหมู่บ้านจ้วงว่ามีการตั้งถิ่นฐาน 3 ลักษณะได้แก่ การตั้งถิ่นฐานบนภูเขา จะปลูกบ้านตามไหล่เขา และทำนาแบบขั้นบันได กลุ่มที่สองคือการตั้งถิ่นฐานเชิงเขา ลักษณะหมู่บ้านจะตั้งบนไหล่เขาที่มีความลาดชันน้อย หลังหมู่บ้านจะอิงอยู่กับภูเขาหน้าบ้านติดกับแหล่งน้ำ ปีกซ้ายของหมู่บ้านจะเป็นทุ่งกว้างทำไรนา การตั้งถิ่นฐานกลุ่มที่ 3 คือ การสร้างหมู่บ้านบนพื้นราบ ลักษณะของหมู่บ้านจะอยู่บริเวณสันเขา หรือที่ราบในหุบเขา การตั้งถิ่นฐานลักษณะนี้จะมีแหล่งน้ำ เช่น คลอง หรือหนองน้ำอยู่ด้านหน้า พื้นที่โดยรอบเป็นทุ่งกว้างเพื่อทำการเกษตร

กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษา

นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับ "จ้วง" นี้ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการไทยและจ้วงที่ปฏิบัติงานค้นคว้าร่วมกัน ซึ่งมีหลายกลุ่ม ที่สำคัญๆคือ ความร่วมมือระหว่างโครงการศึกษาชาติไทยฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่ กับศูนย์จ้วงศาสตร์ สถาบันสังคมศาสตร์ มณฑลกวางสี และโครงการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมประเพณีไทย-จ้วง" ของมหาวิทยาลัยศิลปากร กับสถาบันวิจัยชาติแห่งกวางสี และโครงการของสถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับนักวิชาการอิสระที่สนใจ ดังนั้นนักวิชาการในกลุ่มนี้จึงมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการไทย และนักวิชาการชาวจ้วง

สรุปการประเมินสถานภาพไทศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ จ้วง

เอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ จ้วง ที่สืบค้นได้มีเพียง 9 รายการ รายการที่เป็นชิ้นสำคัญ ได้แก่

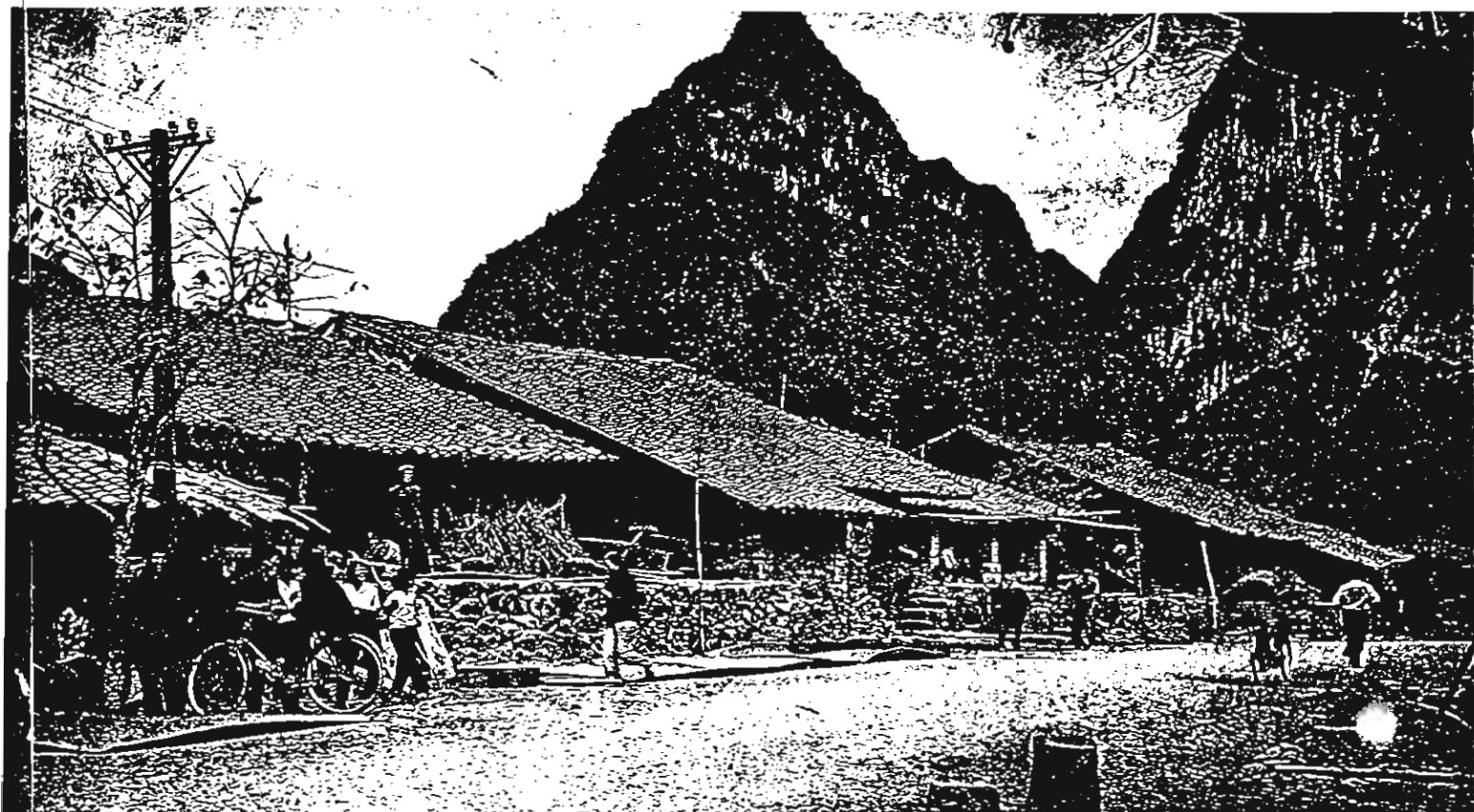
"จ้วง : พี่น้องไทยเก่าแก่ที่สุด" (ศรีศักร วัลลิโภดม และ ปราณี วงษ์เทศ, 2536) เป็นหนังสือที่แสดงให้เห็นภาพรวมและผังกายภาพจากจินตภาพที่บรรยายสืบเนื่องด้านมานุษยวิทยาที่สามารถทราบได้ชัดเจนถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐาน สภาพทางกายภาพ ระบบนิเวศน์ โลกทัศน์และสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

- เอกสารนี้เสนอภาพรวมในวงกว้างที่จุดประกายให้นักวิชาการในสาขาเกี่ยวเนื่องมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

"ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจ้วง" (หลี่ ฟู เจิน, 2539)

หลี่ ฟู เจิน เป็นนักวิชาการชาวจ้วงที่เสนอประเด็นการศึกษาในด้านประวัติการตั้งถิ่นฐาน ระบบนิเวศน์ ลักษณะทางกายภาพ ความเชื่อที่มีผลต่อสภาพทางกายภาพของหมู่บ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น

เอกสารทั้ง 2 รายการเป็นเพียงเอกสารสั้นๆ แต่ทำให้เรารู้จักหมู่บ้านจ้วงและมีจินตนาการได้ชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน



บน ภาพของหมู่บ้านจ้วงในมณฑลกว่างซี

ล่าง เรือนจ้วงที่มณฑลกว่างซี

ที่มา : บน จ้วง : พี่น้องไทเก่าแก่ที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภคม และ ปราณี วงษ์เทศ, 2536 : 9)

ล่าง "ชาวจ้วงในประเทศจีน" (หลี่ หู่ เจิน, 2539:12)

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทพ่าเก	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
1	"The Tai-phake of Assam" (Aimya Klang Gohain, 1996)	บชท.๖๖๒	ไทอู๋	พระยาอภัยสมุหราช	สมุดทำมือแบบ	ทบุดอู่พระเอกทชช
		บชชท.๖๖๒	ไทอู๋	พระยาอภัยสมุหราช	สมุดทำมือแบบ	ทบุดอู่พระเอกทชช
		บชชท.๖๖๒	ไทอู๋	พระยาอภัยสมุหราช	สมุดทำมือแบบ	ทบุดอู่พระเอกทชช
		บชชท.๖๖๒	ไทอู๋	พระยาอภัยสมุหราช	สมุดทำมือแบบ	ทบุดอู่พระเอกทชช

- กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชน

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ	เอกสารวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
1	"The Thai Ethnic Settlement in the Khamli Long Area" (Tun Sai Aung, 1996)	บชช.๖๕๒ บธชช.๖๕๒ นช ธชช.	ไทอู๋ ไทพม่า เงาะเงาะ อู๋ อู๋ อู๋	ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ปัญหา	สรุป	
					หญิงอู๋และชนพม่า	
					ทอผ้าและทอผ้า	
					เกษตรกรรม	
					ประเพณีและพิธีกรรม	
					ภาษาและวัฒนธรรม	
					การตั้งถิ่นฐานและชุมชน	
					การตั้งถิ่นฐานและชุมชน	๐
					การตั้งถิ่นฐานและชุมชน	๐
					การตั้งถิ่นฐานและชุมชน	
					การตั้งถิ่นฐานและชุมชน	
					การตั้งถิ่นฐานและชุมชน	

- กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศไทย
- กลุ่มชาติพันธุ์ไท นอกประเทศไทย

สถานภาพการศึกษา

กลุ่มชาติพันธุ์ ไทพ่าเก และไทคำตี้

การศึกษาเกี่ยวกับเมืองและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพ่าเกและไทคำตี้ไม่ปรากฏมีเอกสารการศึกษาตรงสาขา แต่จากการสืบค้นเอกสารจากการประชุมวิชาการนานาชาติครั้งที่ 6 ณ จังหวัดเชียงใหม่ พบเอกสารเกี่ยวเนื่องจากการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม 2 รายการ

“The Tai-Phake of Assam : A Comparative Study of Their Culture” (Aimya Klang Gohain, 1996) กล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของไทพ่าเกในรัฐอัสสัมประเทศอินเดีย และเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อ รวมทั้งวัดในหมู่บ้านให้เห็นภาพของหมู่บ้านไทพ่าเก ซึ่งถูกวัฒนธรรมของอินเดียกลืนไปมากมาย

“The Thai Ethnic Settlement in the Kamti Long Area” (Tun Sai Aung, 1996) เสนอรายละเอียดหมู่บ้านและชุมชนรวมทั้งการตั้งถิ่นฐานของไทคำตี้โดยสังเขป

สรุปการประเมินสถานภาพไทศึกษาสาขาเมืองและชุมชน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพ่าเกและไทคำตี้

เอกสารในกลุ่มนี้มีเพียง 2 รายการที่พอจะมองเห็นภาพของชุมชนไทพ่าเก และไทคำตี้ได้อย่างละเอียด จดว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาถึงน้อยที่สุด และนักวิชาการที่สนใจเป็นนักวิชาการตะวันออกซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา

สรุปผลรวม และข้อเสนอแนะ

จากการเสนอรายละเอียดของสถานภาพไทศึกษาในสาขาชุมชน และเมือง แยกกลุ่ม การศึกษาตามกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- ไทยวน ไทยเขิน
- ไทลื้อ ไทยยอง
- ไทใหญ่ ไทอาหม
- กลุ่มไท-ลาว (ผู้ไท ลาว ไทดำ พวน)
- จ้วง
- ไทพ่าเก
- ไทคำตี้

และได้สรุปการประเมินสถานภาพไทศึกษาในสาขาวิชาการนี้เป็นกลุ่มๆ ไปแล้วนั้น เพื่อให้การศึกษามองเห็นภาพรวมของสาขาวิชาการนี้อย่างเด่นชัดจึงใคร่เสนอการ สังเคราะห์ สรุป ผล และเสนอแนะขั้นสุดท้ายดังนี้

1. สรุปการประมวล วิเคราะห์ และการประเมินกระบวนการทัศน์โดยรวม

เพื่อให้การประเมินและวิเคราะห์กระบวนการทัศน์โดยรวมได้พิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม ได้ จัดทำตารางแสดงสถานภาพการศึกษาในสาขาเมืองและชุมชนในภาพรวม ซึ่งแสดงให้เห็นรายละเอียดดังนี้ คือ

- จำนวนเอกสารวิชาการที่สืบค้นได้แยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ และรวมทุกชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการที่ทำการศึกษา แยกกลุ่มเป็น
 - นักวิชาการไทย
 - ไท
 - ตะวันออก
 - ตะวันตก
- ประเภทเอกสาร
 - หนังสือ
 - งานวิจัย/วิทยานิพนธ์
 - บทของหนังสือ
 - บทความในวารสาร

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์	จำนวนเอกสารในฐานข้อมูล	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทเอกสาร						ลักษณะงาน			ประเภทงาน		ประเด็นของเนื้อหา																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
			ไทย	ไท	บอ	บด	อสัง	อสัง/อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	อสัง	

- เอกสารสัมมนา และอื่นๆ
- ลักษณะงาน
 - งานข้อมูลทั่วไป
 - งานพัฒนาความรู้
 - งานวิเคราะห์
- เนื้อหาสาระ แยกเป็น 2 ส่วน คือ
 - ประเภทงาน
 - เมือง
 - ชุมชน
 - ชุมชนชนบท
 - ประเด็นของเนื้อหา
 - ประวัติการตั้งชุมชน
 - ระบบนิเวศน์
 - ลักษณะกายภาพ
 - ความเชื่อต่อกายภาพ
 - การพัฒนา
 - โลกทัศน์สภาพแวดล้อม
 - วัฒนธรรมท้องถิ่น
 - การอนุรักษ์

การประเมินกระบวนการทัศน์โดยรวมของสถานภาพไทยศึกษาในสาขาเมืองและชุมชนจะพบว่า

- จำนวนเอกสารที่สืบค้นได้ในกลุ่มนี้ รวมทั้งสิ้น 153 รายการ เป็นเอกสารที่ค้นคว้าเกี่ยวกับไทยวน และไทเขิน มากที่สุด ประมาณร้อยละ 30 รองลงมาคือ กลุ่มไท-ลาว ประมาณร้อยละ 25 ไทลื้อ ไทยอง ร้อยละ 20 ไทใหญ่ ไทอาหม ประมาณร้อยละ 15 ที่เหลือเป็น จ้วง ไทพ่าเก และไทคำตี้

- นักวิชาการที่ศึกษาเป็นนักวิชาการไทยประมาณร้อยละ 65 รองลงมาคือนักวิชาการกลุ่มตะวันออกประมาณร้อยละ 15 น้อยที่สุดคือนักวิชาการกลุ่มไท เพียงร้อยละ 7

- ประเภทเอกสารเป็นหนังสือประมาณร้อยละ 17 งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ร้อยละ 7 บทความของหนังสือ ร้อยละ 21 บทความในวารสารร้อยละ 25 และสุดท้ายเป็นเอกสารสัมมนาประมาณร้อยละ 30

- ลักษณะของงานส่วนใหญ่เป็นงานพัฒนาความรู้ ร้อยละ 65 งานข้อมูลทั่วไปร้อยละ 13 และงานศึกษาวิเคราะห์ ร้อยละ 22

- เนื้อหาสาระ

- ประเภทของงานศึกษาถึงเมืองร้อยละ 32 ชุมชนเมือง ร้อยละ 28 และชุมชนชนบท ร้อยละ 40

- ประเด็นของเนื้อหาที่มีการศึกษามากที่สุดคือประวัติการตั้งถิ่นฐานประมาณร้อยละ 22 ซึ่งเป็นปริมาณใกล้เคียงกับการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสนใจในการศึกษารองลงมาคือ ลักษณะทางกายภาพ และความเชื่อดอกกายภาพทั้ง 2 หัวข้อนี้มีผู้สนใจศึกษาประมาณร้อยละ 15 และ 14 ตามลำดับ ประเด็นของเนื้อหาที่มีผู้สนใจน้อยที่สุด คือ การอนุรักษ์ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 3 และการพัฒนามีเพียงร้อยละ 5 จำนวนร้อยละที่เหลือคือการศึกษาเกี่ยวกับระบบนิเวศน์และโลกทัศน์และสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาสถานภาพการศึกษาโดยกระบวนการค้นพบได้ชัดเจนว่ากลุ่มนักวิชาการที่สนใจเรื่องไทศึกษาสาขาเมืองและชุมชน คือนักวิชาการไทย ซึ่งหากประเมินคุณค่าของการศึกษาจากเอกสาร และลักษณะงานจะพบได้ว่าสถานภาพไทศึกษาในสาขาเมือง และชุมชน มีงานประเภทงานวิจัย และวิทยานิพนธ์น้อยมาก (7 %) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาตรงกับลักษณะงานประเภทการศึกษาและวิเคราะห์ ซึ่งมีปริมาณน้อย (เพียง 22 %) และท้ายสุดในประเด็นของเนื้อหาที่ทำการศึกษา ปริมาณมากลงไปที่ประวัติการตั้งถิ่นฐาน และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้การศึกษาในศาสตร์ที่พึงประเมินในสาขาเมืองและชุมชนไม่ครบถ้วน

เอกสารที่ประเมินคุณภาพการศึกษาได้ครบถ้วนตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของสาขาชุมชน และเมืองจึงเป็นเอกสารประเภท หนังสือ บทความในวารสาร และเอกสารสัมมนา มากกว่างานวิจัยและวิทยานิพนธ์

2. การสังเคราะห์งานและจัดระเบียบองค์ความรู้ใหม่

เนื่องจากเอกสารวิชาการในสาขาเมือง และชุมชนเท่าที่สืบค้นมาได้มีส่วนน้อยที่ดำเนินการศึกษาโดยนักวิชาการตรงสาขา (คือ นักวิชาการด้านผังเมือง ผังชุมชน และสถาปัตยกรรม) เอกสารที่มีสถานภาพการศึกษาที่มีคุณค่าในระดับสูงหลายชิ้นเป็นเอกสารที่ผลิตโดยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และมนุษยวิทยา ดังนั้นองค์ความรู้ที่ปรากฏในการศึกษาจึงเน้นหนักไปในด้านดังกล่าว แต่ในการพิจารณาความสมบูรณ์ของการศึกษาตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินในสาขาเมือง และชุมชนจำเป็นต้องศึกษาถึงระบบนิเวศน์ ลักษณะทางกายภาพ

ความเชื่อต่อกายภาพ การพัฒนาโลกทัศน์กับสภาพแวดล้อม และการอนุรักษ์ไปพร้อมๆกันด้วย การศึกษาตามศาสตร์ของสาขานี้จึงจะได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมครบถ้วนและสมบูรณ์

3. ทิศทาง กรอบความคิด และวิธีวิจัยที่เหมาะสมในอนาคต

- จากตารางสรุปการประเมินสถานภาพไทยศึกษาสาขาเมืองและชุมชนเราพบว่า การศึกษาส่วนใหญ่เน้นกลุ่มไทยวน ไทยจีน ในประเทศไทย กลุ่มไทลื้อในประเทศไทย และกลุ่มไทลื้อใน ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน กลุ่มไทใหญ่ในประเทศไทย และกลุ่มไท-ลาว หรือผู้ไท ดังนั้นจะ เห็นว่ากลุ่มอื่นๆยังขาดการศึกษาทั้งหมดทั้งแนวกว้างและลึก

- การดำเนินงานวิจัยสาขาเมือง ชุมชน สถาปัตยกรรม นี้ไม่ควรศึกษาโดยเอกเทศ ควรเกาะกลุ่มไปกับการศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ศึกษาด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี เพื่อให้การศึกษาเข้าใจได้ดีต่อแท่งและตีความได้ชัดเจนแน่นอน

การแบ่งกลุ่มย่อยในการศึกษาควรแยกเป็น 2 กลุ่มคือ

- เมือง ชุมชน และสถาปัตยกรรม
- ศิลปกรรม และหัตถกรรม
- กรอบของความคิดในการวิจัย ควรเน้นการศึกษาให้ครบถ้วนตามศาสตร์ที่เสนอใน การประเมิน
- กลุ่มการศึกษาที่ยังขาดอย่างมาก คือ
 - กลุ่มไทใหญ่นอกประเทศไทย - ไต๋คง และไทอาหม
 - กลุ่มไทดำนอกประเทศไทย
 - ไทพ่าเก และไทคำดี
 - จ้วง

4. ลำดับความจำเป็นเร่งด่วนในอนาคตเกี่ยวกับหัวข้อและโจทย์วิจัยที่คงดำเนินการ

- การศึกษาชุมชนเมือง และชนบท และสถาปัตยกรรมของกลุ่มไทไต๋คงให้ครอบคลุมทั้ง 8 ประเด็นของเนื้อหาสาระ
- การศึกษาชุมชนเมือง และชนบท และสถาปัตยกรรมของกลุ่มไทอาหมให้ครอบคลุมทั้ง 8 ประเด็นของเนื้อหาสาระ
- การศึกษาชุมชนชนบทของไทดำ ในเวียดนาม
- การศึกษาชุมชนและสถาปัตยกรรมของกลุ่มพวน ในประเทศไทย
- การศึกษาชุมชน และสถาปัตยกรรมของกลุ่มจ้วง
-

4.2 สาขาสถาปัตยกรรม

เอกสารโทศึกษาในสาขาสถาปัตยกรรมจากการสืบค้นตามเกณฑ์ที่เสนอไว้ในบทที่ 2 สามารถจะจำแนกเป็นเอกสารที่ใช้ศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ทั้งในต่างประเทศและนอกประเทศ ได้ดังนี้

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทเขิน
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่-ไทอาหม
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ซึ่งรวม
ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน
- กลุ่มชาติพันธุ์จ้วง
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทคำตี้

เมื่อได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารทั้งหมดแล้ว ได้นำมาจัดกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยอาศัยตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ระบุไว้ข้างต้น ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้ คือ

- กลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการ
- ลักษณะงาน
- เนื้อหาสาระ
 - ประเภทงาน
 - ประเด็นเนื้อหา

จากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านสถาปัตยกรรม ซึ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผลสรุปสุดท้ายได้จัดทำตารางสถานภาพโทศึกษาในสาขาสถาปัตยกรรม โดยการสรุปตารางข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดเข้าด้วยกัน อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพโทศึกษาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กับทั้งยังสามารถสรุปการศึกษารวมทั้งหมดของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขานี้ อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพโทศึกษาของสาขาสถาปัตยกรรมได้อย่างชัดเจน และยังสามารถทราบถึงการเน้นหนักในการศึกษาตามประเด็นของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

คำค้น	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน ไทยวน ไทจีน ในประเทศไทย : หัง	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา
		บศกย.๖๒	หอประชุมแบบระแนบ	หอประชุมแบบระแนบ	อาคาร	เกษตร/ปศุสัตว์
		บอชกย.๖๒	หอประชุมแบบระแนบ	หอประชุมแบบระแนบ	อาคาร	เกษตร/ปศุสัตว์
		นย	หอประชุมแบบระแนบ	หอประชุมแบบระแนบ	อาคาร	เกษตร/ปศุสัตว์
		อนย	หอประชุมแบบระแนบ	หอประชุมแบบระแนบ	อาคาร	เกษตร/ปศุสัตว์
1	"คู่มือในนครเชียงใหม่" (สมใจดี ช่างสกุล. 2539)					
2	"หอคำและคู่มือในนครเชียงใหม่ สถาปัตยกรรมของชนชั้นปกครองใน ล้านนา" (สมใจดี ช่างสกุล. 2539)					
3	"หอคำ เวียงแก้ว ในเชียงใหม่" (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. 2540)					

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทวน-ไทเขิน ไทวน ไทเขิน ในประเทศไทย : วัด	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ								
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา							
						รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	
1	"ว่าด้วยพุทธเจดีย์ในสยามประเทศ" (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514) (พิมพ์ครั้งแรก 2469) "สถาปัตยกรรมไทย" (นารถ โพธิ์ประสาท, 2483) เรื่องเจดีย์ (พระยาอนุมานราชธน, 2520) (พิมพ์ครั้งแรก 2503) "สมัยเชียงแสน" (ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2518) (พิมพ์ครั้งแรก 2506) "วัดพันเตา" (เสนอ นิลเดช, 2511) Seen : Architectural Forms of Northern Siam and Old Siamese Fortification (Sumet Jumsai, 2513) "ลักษณะสถาปัตยกรรมของเจดีย์สมัยเชียงแสน" (น.อ.สมภพ ภิมรัมย์ ร.น., 2515)	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป
2		รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	
3		รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป
4		รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป
5		รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป
6		รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป
7		รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป	รูป

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน ไทยวน ไทจีน ในประเทศไทย : วัด ไทยวน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา			
						ประติมากรรม	สถาปัตยกรรม	ศิลปกรรม	เทคโนโลยี
8	"วัดพระธาตุลำปางหลวง" (เสนอ นิลเดช, 2515)								
9	"วัดอินทราวาสและวัดหางคง" (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2515)								
10	"เจดีย์โบราณนา" (น. ณ ปากน้ำ, 2516)								
11	"สถาปัตยกรรมสกุลลำปางที่วัดปางมงคล" (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2518)								
12	Wat Pra Yun Reconsidered (A.B. Griswold, 1975)								
13	"วิหารวัดหลวงราชฐาน" (ดำรงเกียรติ นกสกุล, 2519)								
14	"ลักษณะสถาปัตยกรรมลานนาบางประการ" (เกียรติศักดิ์ ชานนนาถ และคณะ, 2520)								

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน ไทยวน ไทเขิน ในประเทศไทย : วัด	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร					ลักษณะงาน		เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
		ไทย	ไท	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	อุ้มผาง	อุ้มผาง/มอญไทเขิน	อุ้มผาง/มอญไทเขิน	มอญไทเขิน/มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน	มอญไทเขิน																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
15	"วิหารวัดคอนสัก" (ศิริวรรณ แสนมุกข์, 2521)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน ไทยวน ไทจีน ในประเทศไทย : วัด	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน		เนื้อหาสาระ				
		บศท.๒๕๒	บอธท.๒๕๒	ผุ	ผผุ	อสมทท.๒๕๒๕/๒๕๒๖	อสมทท.๒๕๒๖/๒๕๒๗	อสมทท.๒๕๒๗/๒๕๒๘	อสมทท.๒๕๒๘/๒๕๒๙	อสมทท.๒๕๒๙/๒๕๓๐	อสมทท.๒๕๓๐/๒๕๓๑	อสมทท.๒๕๓๑/๒๕๓๒	อสมทท.๒๕๓๒/๒๕๓๓	อสมทท.๒๕๓๓/๒๕๓๔	อสมทท.๒๕๓๔/๒๕๓๕	อสมทท.๒๕๓๕/๒๕๓๖	อสมทท.๒๕๓๖/๒๕๓๗	อสมทท.๒๕๓๗/๒๕๓๘
22	“ศิลปะงานกับล้านนาไท ศิลปกรรมระหว่างพุทธศักราช 2000-2100 (คริสต์ศักราช 1457-1557)” (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2528)																	
23	คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 2 วัดในภาคเหนือ (อริศรี ปาณินท์ และคณะ, 2528)																	
24	“โบสถ์วิหาร ล้านนาไทย” (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2529)																	
25	วิหารจามเทวี วัดปางยางคก (สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน, 2530)																	
26	สถาปัตยกรรมพะเยาและน่าน (สมพงษ์ ชิวสันต์ และคณะ, 2531)																	
27	“วัดพระธาตุวิสุทธิชัย มุกมณีนีมีตั้งมาบนทางผ่านสู่ล้านนา” (ดวงกมล ยุทธเสถียร, 2534)																	
28	“เจดีย์เชียงยืน : อีกแง่มุมหนึ่งของการพิจารณาทางรูปแบบ” (วิชัย คันธิตกร, 2534)																	

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน .ไทยวน ไทเขิน ในประเทศไทย : วัตถุ	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ			
		ธนุ	บธช.บวช	บชช.บวช	บชช.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช	อุทก.บวช
36	ศิลปภาคเหนือ : หริภุญชัย ล้านนา (สันติ เล็กสุขุม, 2538)	•																
37	สถาปัตยกรรมล้านนา : "อีสานเบิ่งล้านนา" (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539)	•																
38	พระเจดีย์เมืองเชียงแสน (จิรศักดิ์ เศรษฐ์ญา, 2539)	•																
39	"วิหารป๊อป "วิหารหักจอก" ล้านนา" (ปฐม พัวพันธ์สกุล, 2539)	•																
40	"สถาปัตยกรรมเชียงใหม่ สมัยล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19-23)" (สามารถ สิริเวชพันธุ์, 2539)	•																
41	"การอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่" (ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุรสวัสดิ์, 2539)	•																
42	"วิหารไม่มีข้างเอกในลำปาง" (วรสิทธิ์ บุญฤทธิ์, 2540)	•																

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน ไทยวน ไทจีน ในประเทศไทย : บ้าน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา	เทศน์/สวดพระแบบ	สมุดพระแบบ	ฉันทะแบบ/ปิ่นธูป
1	“รายงานการค้นคว้า บ้านภาคเหนือ” (วาริน สิริพันธุ์ และคณะ, 2506)	●	●	●	●	●	●	●	●
2	“เรือนไทย” (เสนอ นิลเดช, 2506)	●	●	●	●	●	●	●	●
3	“เรือนไทย” (อัน นิมนานเหมินทร์, 2506)	●	●	●	●	●	●	●	●
4	“ความเป็นอยู่ของคนเมือง” (สงวน ชาติสุรัตน์, 2512)	●	●	●	●	●	●	●	●
5	“เรือนไทยแบบดั้งเดิม” (อัน นิมนานเหมินทร์, 2512)	●	●	●	●	●	●	●	●
6	“เรือนไทยโบราณทางภาคเหนือ” (กรมยุทธโยธาทหารบก, 2514)	●	●	●	●	●	●	●	●
7	“เรือนไทยโบราณ” (เสนอ นิลเดช, 2515)	●	●	●	●	●	●	●	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน .ไทยวน ไทจีน ในประเทศไทย : บ้าน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ			
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา	เทศม/สถาปัตยกรรม	สรุปเนื้อหา
8	"เรือนลานนาไทย" (อนุวิทย์ เจริญศฤกษ, 2518)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม
9	"บทวิเคราะห์เรือนลานนาไทย" (อนุวิทย์ เจริญศฤกษ, 2519)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม
10	"บทวิเคราะห์เรือนลานนาไทย (ตอน 2)" (อนุวิทย์ เจริญศฤกษ, 2519)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม
11	"บทวิเคราะห์เรือนลานนาไทย (ตอน 3)" (อนุวิทย์ เจริญศฤกษ, 2519)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม
12	"เรือนไทยในภาคเหนือ" (อนุวิทย์ เจริญศฤกษ, 2519)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม
13	"Ban Mae Mai, A Northern Thai Village : A Socio-Architectural Case Study" (Hans Haagen, 1976)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม
14	"เรือนในหมู่บ้านลำนางรอง" (ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, 2520)	ไทย	สถาปัตยกรรม	การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน ไทยวน ไทเขิน ในประเทศไทย บ้าน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา			
						สถาปัตยกรรม	ศิลปกรรม	ภูมิสถาปัตย์	เทคโนโลยี
15	"เรือนแบบล้านนาไทย" (ไกรศรี นิรมานเหมินท์, 2521)	บศก.๒๕๒	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•
16		บศก.๒๕๒	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•
17		•	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•
18		•	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•
19	"เรือนไทยเดิมภาคเหนือและเรือนชาวเขาบางเผ่า" (สมใจ นิยมเล็ก, 2525)	•	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•
20	"A Socio-Architectural Case Study of North Thailand" (Hans Haagenzen, 1982)	•	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•
21	"Two House in Thailand" (Jorgen Rahbek Thomsen, 1982)	•	สถาปัตยกรรม	การออกแบบ	บ้าน	•	•	•	•

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน ไทยวน ไทจีน ในประเทศไทย : บ้าน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา			
						รูปถ่าย	แผนที่	แบบร่าง	แบบพิมพ์/แบบร่าง
22		ไทย							
23		ไทย							
24		ไทย							
25		ไทย							
26		ไทย							
27		ไทย							
28		ไทย							

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านสถาปัตยกรรม

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย ไทลื้อนอกประเทศไทย	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร					ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ			
		ปณ	นุ	บอ	บช	อื่นๆ	อื่นๆนอก	อื่นๆนอก	อื่นๆนอก	อื่นๆนอก		ประเด็นของเนื้อหา			
1	“บ้านมัญ” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498)	○													
2	“In Search of vat : The Dai Lu in Internal and the Lao in External Exile” (Georges Condominas, 1987)														
3	“สถาปัตยกรรมล้านนาที่สืบสองปันนา” (วิทย์ พานิชพันธ์, 2529)	●	○										●	○	
4	“วัฒนธรรมสืบสองปันนา” (ศิริกร วัฒนโกศล, 2532)	○													
5	“กล่าวถึงวัดบ้านกั้น สืบสองปันนาอีกสักครั้ง” (อริย ภาณินท์, 2533)	○													
6	“เรือนไทลื้อในสืบสองปันนา” (วนิดา พึ่งสุนทร, 2533)	○													
7	“ความเหมือนและความต่างของบ้านไทลื้อสืบสองปันนาและไทลื้อเมืองน่าน” (อริย ภาณินท์ และ สมคิด จิระทัศน์กุล, 2535)	●	○												

ไถลื้อ

ไถลื้อในประเทศไทย

ชนกลุ่มชาติพันธุ์ไถลื้อตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัดของภูมิภาคล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน สถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์โดยชาวไถลื้อมีลักษณะเฉพาะและได้กลายเป็นลักษณะร่วมที่แสดงเอกลักษณ์ล้านนา เอกสารการศึกษา ด้านสถาปัตยกรรมของชาวไถลื้อเริ่มปรากฏตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 และทยอยปรากฏเรื่อยมาจนปัจจุบัน แต่เอกสารการศึกษาด้านนี้ยังมีอยู่ไม่มากนัก กล่าวคือมีอยู่ไม่ถึง 20 รายการ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัดและบ้าน อย่างไรก็ตาม เอกสารการศึกษาสวนหนึ่งก็ได้กล่าวครอบคลุมถึงอาคารเบ็ดเตล็ดด้วย

สถานภาพผลงานการศึกษา : วัด

ความจริงแล้ววัดไถลื้อมีอยู่หลายแห่ง แต่เอกสารการศึกษาที่เน้นการค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัดอย่างจริงจังยังมีอยู่อย่างจำกัด ประเด็นเนื้อหาสำคัญของการศึกษาคือการค้นหาลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการแยกแยะรูปแบบของสถาปัตยกรรมวัดไถลื้อออกจากวัดแบบอย่างอื่นในภูมิภาคเดียวกัน

เอกสารการศึกษาที่บุกเบิกความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัดไถลื้อที่สำคัญคือ “อิทธิพลของรูปแบบวิหารวัดไทยลื้อต่อการสร้างวิหารในลานนายุครัตนโกสินทร์” (วิที พานิชพันธ์, 2525) วิธีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบ โดยถือเอารูปแบบวิหารวัดท่าฟ้าใต้ จังหวัดพะเยา เป็นแบบแผนหลักของไถลื้อและวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง เป็นแบบแผนหลักของล้านนา รูปแบบอันเป็นลักษณะเฉพาะของวิหารไถลื้อที่ประมวลได้ คือ ลักษณะอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ค่อนข้างปิด มีช่องเปิดขนาดเล็ก นิยมเปิดทางเข้าด้านข้างด้วย หลังคามีระนาบเป็นผืนใหญ่ ทำให้ปรากฏเด่นชัด ลักษณะเด่นของหลังคาตามแบบแผนดั้งเดิม คือ หลังคาแบ่งออกเป็น 2 ตอนหลัก ตอนบนเป็นทรงจั่ว อาจมีการซ้อนชั้นหรือไม่ก็ได้ ตอนล่างเป็นทรงปั้นหยาที่ทิ้งชายคาคลุมโดยรอบอาคาร ระหว่างหลังคาตอนบนและตอนล่างคั่นด้วยคอสอง ส่วนรูปแบบของวิหารล้านนาตามแบบแผนดั้งเดิม คือ วิหารโถง นิยมทำทางขึ้นเฉพาะด้านสกัด หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้นและมีชั้นลดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ระหว่างระนาบหลังคาจั่วผืนบนและดับที่เป็นชั้นลดคั่นด้วยคอสอง หลังคานี้มีลักษณะพิเศษที่หลังคาผืนหลักซึ่งอยู่สูงสุดคลุมพื้นที่มากกว่าส่วนที่เป็นชั้นซ้อน หลังคาส่วนที่เป็นชั้นซ้อนคลุมพื้นที่กว้างน้อยลงตามลำดับ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนมายังฐานอาคารด้วยคือมีการย่อเก็จรับกับชั้นซ้อนของหลังคาทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ทำให้ผังพื้นไม่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นฐาน

สำหรับวิหารล้านนาที่ปรากฏลักษณะบางประการเหมือนวิหารไทลื้อ เช่น การปิดอาคารด้วยผนัง มีช่องเปิดขนาดเล็ก การเปิดด้านข้างเป็นประตูหลัก เป็นต้น ถือว่าได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อเข้ามาผสมผสาน อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปทำนองนี้เป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้นเท่านั้น การจะสรุปได้ชัดเจนย่อมต้องมีการศึกษาค้นคว้าที่ลึกซึ้ง

เอกสารการศึกษาที่มุ่งค้นคว้าเกี่ยวกับวิหารไทลื้ออย่างจริงจัง คือ สถาปัตยกรรมวัดไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน (สามารถ สิริเวชพันธุ์ และ เลี่ยม ธีรธานนท์, 2530) โดยได้เลือกศึกษาวัดไทลื้อ 3 แห่ง คือ วัดต้นแหลง วัดหนองแดง และวัดพระธาตุเบ็งสกัด วิธีการศึกษาที่มีการสืบค้นประวัติการสร้าง เก็บข้อมูลด้วยภาพถ่าย และการรังวัดจัดทำแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อวิเคราะห์รูปแบบทำให้ได้ข้อสรุปที่ค่อนข้างชัดเจน ทั้งนี้ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบตามแบบแผนดั้งเดิมเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือลักษณะเป็นอาคารทรงโรง ระบายหลังคาเป็นผืนใหญ่ เป็นทรงปั้นหยาในช่วงล่าง ต่อด้วยคอสอง ส่วนบนเป็นทรงจั่ว ลักษณะหลังคาชั้นและลาดต่ำคลุมอาคารเกือบมิด จนดูเหมือนผนังมีน้อย ในขณะที่รูปแบบวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัดซึ่งพัฒนาขึ้นภายหลังใช้หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้นและมีชั้นลด ซึ่งแตกต่างไปจากวิหารตามแบบแผนดั้งเดิมของไทลื้ออย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม “รูปทรงของตัววิหารทรงโรงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ยังยึดรูปเดิม การเจาะช่องหน้าต่างเล็กๆ และการหันเหทิศทางให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและภูมิประเทศเป็นแบบเดิม” (สามารถ สิริเวชพันธุ์ และ เลี่ยม ธีรธานนท์, 2530 : 66)

สถานภาพผลงานการศึกษา : บ้าน

สถาปัตยกรรมบ้านเรือนของชาวไทลื้อได้รับการกล่าวถึงเป็นครั้งแรกๆ ในเอกสารการศึกษา “เรือนไทยแบบดั้งเดิม” (อัน นิมมานเหมินท์, 2512) เอกสารการศึกษาดังกล่าวมุ่งศึกษาสถาปัตยกรรมบ้านล้านนาและได้กล่าวพาดพิงถึงบ้านไทลื้อ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเรือนในดินแดนล้านนา ความเป็นว่า “ในป่าทึบและภูเขาสูงบางแห่งอากาศยังหนาวเย็นอยู่ เช่น ที่ฝางและเชียงราย ในบริเวณที่มีอากาศเยือกเย็นนี้บ้านเรือนมีสภาพคล้ายบ้านเมืองหนาว มีเตาไฟฝังอยู่ภายในอาคาร ดังเช่น บ้านไทลื้อ” (อัน นิมมานเหมินท์, 2512 : 52)

บ้านเรือนไทลื้อได้รับความสนใจแยกเป็นกรณีศึกษาเฉพาะในเอกสารการศึกษา “เรือนไทลื้อ” (กรมยุทธโยธาทหารบก, 2514) โดยได้บรรยายถึงลักษณะของเรือนไทลื้อในล้านนา “เรือนไทลื้อนั้นจะปลูกเป็นเรือนยาว คือ มีตัวเรือนใหญ่ ฐาน ยุ้งข้าว และร้านน้ำ ตัวเรือนใหญ่จะแบ่งเป็นสองตอนตามยาว โดยตอนนอกที่ติดกับฐานจะแบ่งเป็นระเบียบ(เต็น) และครัวไฟ อีกตอนหนึ่งเป็นที่พักหลับนอน” (กรมยุทธโยธาทหารบก, 2514 : ไม่มีเลขหน้า) รวมทั้งได้เสนอเนื้อหาสาระด้านการจัดประโยชน์ใช้สอย วิถีชีวิต คตินิยมและความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับการปลูกเรือน งานสถาปัตยกรรมเรือนไทลื้อปรากฏชัดด้วยภาพถ่ายและแบบสถาปัตยกรรมของเรือนหลังหนึ่ง

ลักษณะของเรือนไทลื้อเป็นเรือนไม้ หลังคาจั่ว ยกใต้ถุนสูง รูปแบบที่ประกอบด้วยเรือนสามหลัง มีเรือนใหญ่เป็นเรือนนอนและมีเรือนประกอบอีกสองหลังเชื่อมต่อกันด้วยชานกลายเป็นแบบมาตรฐานซึ่งใช้อ้างอิงในการศึกษาเรือนไทลื้อ ดังปรากฏในเอกสารการศึกษา “เรือนไทยแบบดั้งเดิม” (อัน นิมมานเหมินท์, 2521) และ “หมู่บ้านภาคเหนือหรือ “บ้านไทยลานนา”” (อัน นิมมานเหมินท์, 2524) เอกสารการศึกษาทั้งสองรายการดังกล่าวได้ยกกรณีศึกษาเรือนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย พร้อมแสดงแบบสถาปัตยกรรมประกอบด้วยผังพื้นและภาพสามมิติของเรือน

เป็นที่ยอมรับกันว่า บ้านเรือนของชาวไทลื้อมีลักษณะร่วมกับบ้านเรือนของคนเมืองทั่วไปอยู่หลายประการ การค้นหาลักษณะเฉพาะเพื่อแยกแยะเรือนไทลื้อออกจากเรือนทั่วไปในล้านนาจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญ และปรากฏอยู่ในเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องหลายรายการ แม้ว่าเอกสารการศึกษบางรายการไม่ได้เน้นการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมโดยตรง โดยกล่าวถึงเรือนไทลื้อแต่เพียงสังเขป แต่มักชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากเรือนของชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เป็นต้นว่า

“ลักษณะพิเศษที่นิยมกันในจังหวัดน่าน คือนิยมทำหลังคาคลุมบันได.....และจะนิยมทำอย่างซ้ำติดกับตัวเรือน ไม่แตกต่างหากแบบเรือนของชาวไทยวนในเชียงใหม่” (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2529 : 72)

“โดยทั่วไปแล้วที่อยู่อาศัยของชาวไทลื้อในที่ราบอย่างเช่นที่หนองบัว ก็คล้ายคลึงกับบ้านเรือนของคนเมืองที่นิยมสร้างเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง มีทั้งทรงปั้นหยา ทรงหน้าจั่ว และทรงมนิลา..... ลักษณะหนึ่งที่เด่นชัดและแตกต่างไปจากบ้านเรือนของท้องถิ่นอื่นๆ ก็คือ การสร้างหลังคาคลุมบันได ความนิยมเช่นนี้ยังคงมีอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน” (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2530 : 43-44)

“จุดเด่นสะดุดตาของบ้านลื้อก็คือปุมปุก ซึ่งก็คือชั้นยกระดับก่อนบันไดขั้นแรก ใช้เป็นที่วางผ้าเช็ดเท้าหรือรองเท้า” (ม.ร.ว.จุฑา อภากร และคณะ, ม.ป.ป. : 37)

การที่รูปแบบของเรือนไทลื้อมีลักษณะร่วมกับเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ ในภูมิภาคล้านนานั้น ใน “เรือนไทยลื้อ” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2537) กล่าวว่า “กลุ่มไทยลื้อ ไทยเขินและไทยวนที่สร้างเมืองเชียงรุ่ง เชียงตุง และเชียงราย เชียงแสนขึ้น ไทยทั้งสามกลุ่มนี้โดยเนื้อแท้คือพวกเดียวกัน เป็นแต่ต่างเมืองต่างรัฐกันเท่านั้น แต่วัฒนธรรมเป็นแบบเดียวกัน ซึ่งก็เห็นได้จากรูปแบบของบ้านเรือนที่คล้ายคลึงกัน คือถ้าเป็นเรือนใหญ่ก็สร้างเป็นเรือนแฝด แต่ถ้าเป็นเรือนเล็กก็ทำเป็นเรือนเดี่ยว” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2537 : 68) การนิยมทำเรือนใหญ่เป็นเรือนแฝดดังกล่าวปรากฏชัดในเรือนไทลื้อซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีอย่าง เรือนพ่อใหม่พรหม-ป่าแสงดา สมฤทธิ์ ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และเรือนหม่อนตุต ไบสุพันธ์ ซึ่งเดิมอยู่ที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันได้ย้ายมาปลูกภายในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาระด้านสถาปัตยกรรมของเรือนไทยลื้อบ้านปางสา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ปรากฏใน “การศึกษาเปรียบเทียบเรือนไทยลื้อในสิบสองพันนา กับเรือนไทยลื้อในจังหวัดน่าน” (อรศิริ ปาณินท์ และ สมคิด จิระทัศนกุล, 2535) วิธีการศึกษาเป็นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ความเหมือนและความต่างของลักษณะเรือนทั้งสองแห่ง รายละเอียดของบ้านเรือนในหมู่บ้านดังกล่าวยังปรากฏใน “บ้านไคลื้อที่บ้านปางสา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน” (อรศิริ ปาณินท์, 2538) การศึกษาด้วยการสำรวจและบันทึกรูปแบบบ้านเรือนด้วยภาพวาดเส้น มีข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบ เรือนที่หลากหลาย มีทั้งเรือนยกได้ถุนสูงและเรือนยกได้ถุนเพียงเล็กน้อย หลังคามีทั้งทรงปั้นหยา ทรงมนิลา และทรงจั่ว วัสดุผนังหลังคาอาจเป็นแป้นเกล็ด กระเบื้องดินขอ ใบตองตึง และหญ้าคา รูปแบบที่แตกต่างกันดังกล่าวสะท้อนถึงแหล่งที่ตั้งบ้านเรือนที่มีทั้งที่ราบและเนินเขา รวมทั้งฐานะ ของเจ้าของบ้านที่แตกต่างกัน ความหลากหลายของบ้านปางสาเป็นกรณีพิเศษ แตกต่างจากบ้าน ไคลื้อที่บ้านหนองบัว “เพราะหมู่บ้านไคลื้อที่บ้านหนองบัวซึ่งอยู่อำเภอท่าวังผาเหมือนกัน ลักษณะ ภูมิอากาศเดียวกัน แต่มีลักษณะรูปทรงทางกายภาพเหมือนบ้านไคลื้อสิบสองพันนาอย่างไม่มีผิดเพี้ยน” (อรศิริ ปาณินท์, 2538 : 76)

สรุป

เอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อยังมีอยู่น้อย เอกสารการ ศึกษาเท่าที่มีอยู่ล้วนเน้นศึกษาไทลื้อเฉพาะแหล่ง ซึ่งส่วนใหญ่ยกกรณีศึกษาไทลื้อในจังหวัดพะเยา และน่าน การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทลื้อในจังหวัดอื่นยังมีอย่างจำกัด เนื้อหาสาระ สำคัญเกี่ยวเนื่องกับสถาปัตยกรรมวัดและบ้านเป็นหลัก สำหรับสถาปัตยกรรมวัดไทลื้ออาคาร วิหารถือเป็นอาคารสำคัญ และเป็นอาคารประเภทเดียวที่ปรากฏเนื้อหาสาระในเอกสารการศึกษา ต่างๆ ยังไม่มีเอกสารการศึกษาที่เสนอให้เห็นภาพโดยรวมของสถาปัตยกรรมวัดอันประกอบด้วย อาคารหลายประเภท ซึ่งรวมกลุ่มอยู่ภายในบริเวณเดียวกันอย่างมีระเบียบแบบแผน เอกสารการ ศึกษาที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมบ้านมีอยู่มากกว่า อย่างไรก็ตามข้อจำกัดอย่างหนึ่ง ของการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะในเอกสารการศึกษาที่ทำขึ้นในทศวรรษ 2530 ก็คือยังไม่มี การรังวัดจัดทำแบบสถาปัตยกรรมของอาคารขึ้นอย่างจริงจัง ทำให้การศึกษามิติทางสถาปัตยกรรม บ้านไม่ลุ่มลึก ส่วนอาคารเบ็ดเตล็ดที่ปรากฏในเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้แก่ ตูบ (เรือนพักชั่วคราว) หลอมข้าวหรือเยข้าว(ยุ้งข้าว) รวมทั้งสถาปัตยกรรมขนาดเล็กอย่างเสื่อบ้าน(ศาลมีประจำหมู่บ้าน) ซึ่งเอกสารการศึกษาส่วนใหญ่มักกล่าวถึงอาคารประเภทนี้เพียงสังเขปเท่านั้น

ไทลื้อนอกประเทศไทย : สิบสองพันนา

สิบสองพันนาเป็นชื่อที่คุ้นหูคนไทยเป็นอย่างดี ดินแดนแห่งนี้อยู่ในมณฑลยูนนาน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน เหตุสำคัญที่ทำให้สิบสองพันนาเป็นที่รู้จักแพร่หลาย โดยเฉพาะในหมู่นักวิชาการไทย ก็เพราะชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินดังกล่าวคือชาวไทลื้อ สถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์โดยชาวไทลื้อมีความงดงามและมีเอกลักษณ์โดดเด่น นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมต่างถือเอาสถาปัตยกรรมในสิบสองพันนาเป็นแบบแผนดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมไทลื้อ รวมทั้งมักถือเป็นแบบอ้างอิงในการศึกษาสถาปัตยกรรมไทลื้อในถิ่นอื่น

สถานภาพผลงานการศึกษา

เอกสารการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทลื้อเริ่มปรากฏเผยแพร่ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2500 แต่แล้วเอกสารวิชาการด้านนี้ก็ขาดช่วงไป จนกระทั่งในช่วงทศวรรษ 2530 หรือช่วง 10 ปีที่ผ่านมา นับเป็นช่วงที่มีเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องปรากฏอย่างแพร่หลายและต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษจนกระทั่งปัจจุบัน

สถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองพันนาเผยแพร่รูปแบบให้เป็นที่รู้จักในเอกสารการศึกษา “บ้านมิฮู” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498) การบรรยายลักษณะของบ้านเรือนประกอบภาพถ่ายและภาพวาดเส้นที่วาดขึ้นอย่างง่าย ๆ สื่อให้เข้าใจบ้านไทลื้อในถิ่นนี้ได้เป็นอย่างดี แม้ว่าภาพวาดเส้นแสดงรูปแบบบ้านไม่ถูกต้องตามหลักวิชาสถาปัตยกรรม แต่ก็ก่อให้เกิดจินตภาพถึงรูปแบบอาคารและวิถีชีวิตภายในบ้านเรือนอันร่มเย็นเป็นสุข เอกสารวิชาการข้างต้นซึ่งได้บุกเบิกความรู้เกี่ยวกับเรือนไทลื้อและเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลลักษณะทางสถาปัตยกรรมตามแบบแผนดั้งเดิมไว้ ลักษณะเป็นเรือนเดี่ยวคือมีหลังคาเดี่ยวคลุมเรือนทั้งหลัง เพราะมีข้อห้าม “ทำเรือนสองหลังม่าย(ติด)กัน” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498 : 22) ได้ทุนเรือนยกสูงขนาดเดินรอดได้สะดวก ใช้ประโยชน์เป็นที่ทอดผ้าเลี้ยงสัตว์ หลังคาทรงสูง ส่วนใหญ่มุงด้วยหญ้าคา รวมทั้งไม้สักและแป้นเกล็ด ตามแต่ฐานะของเจ้าของเรือน บ้านใดทางขึ้นเรือนอยู่ใต้หลังคา ที่เข่งบันไดมีเสาเรือนอยู่ต้นหนึ่ง เรียกว่า “เสาหลังหมา” การจัดเนื้อที่ใช้ประโยชน์บนเรือนล้วนคล้ายคลึงกัน คือ “มียุ้งข้าวอยู่ใกล้หรือติดกับชาน ไม่มีห้องครัวแยกต่างหากอย่างบ้านชาวเหนือภาคพายัพของเรา ที่ทำอาหารหรือครัวของเขาอยู่ในห้องโถง” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498 : 4)

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองพันนาขาดช่วงไปเป็นเวลานานกว่า 3 ทศวรรษ ช่วงปลายทศวรรษ 2520 จึงปรากฏเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้อง อย่าง “สถาปัตยกรรมล้านนากับสิบสองพันนา (วิที พานิชพันธ์, 2529) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่างของสถาปัตยกรรมในดินแดนทั้งสอง การศึกษาครอบคลุม

ทั้งอาคารประเภทวัด บ้าน และอาคารเบ็ดเตล็ด ในประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดประโยชน์ใช้สอย รูปทรงและโครงสร้าง วัสดุ สุนทรียภาพ รวมทั้งคตินิยมและความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

ในสิบสองพันนา วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกสร้างบ้านเรือน ประเพณี พิธีกรรม นับว่ามีความโดดเด่นกว่าชนกลุ่มอื่น และได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของดินแดนแห่งนี้ เอกสารการศึกษาที่ก่อให้เกิดกระแสความสนใจเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองพันนาอีกครั้งหนึ่ง คือ “วัฒนธรรมสิบสองพันนา” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532) โดยได้พรรณาถึงงานสถาปัตยกรรมทั่วไปที่พบบน ทั้งวัด บ้าน และอาคารเบ็ดเตล็ด พร้อมภาพถ่ายงานสถาปัตยกรรมตามแบบแผนดั้งเดิมอันงดงาม

“เรือนไทลื้อในสิบสองพันนา” (วนิดา พึ่งสุนทร, 2533) เป็นเอกสารการศึกษาที่มุ่งค้นคว้ารูปแบบของบ้านเรือนชาวไทลื้อในสิบสองพันนาอย่างจริงจัง เนื้อหาสาระครอบคลุมด้านการวางผังชุมชน ผังบริเวณบ้าน การจัดประโยชน์ใช้สอย วัสดุและวิธีการก่อสร้างรวมทั้งลักษณะเฉพาะของรูปแบบ โดยเฉพาะรูปทรงหลังคาที่เกิดจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมนั้นมีเอกลักษณ์โดดเด่นลักษณะเป็นหลังคาทรงมนิลา เปิดจั่วขนาดเล็ก ชายคาทอดต่ำคลุมตัวบ้านมาก บ้างก็มีการเพิ่มทับหลังคาอีกชั้นหนึ่งยื่นคลุมโดยรอบจนปิดผนังเรือนเกือบมิด พร้อมกันนี้ได้วิเคราะห์แสดงการพลิกแพลงหลังคาของชาวไทลื้อให้เกิดรูปแบบปลีกย่อย แปรแยกไปอีกหลายลักษณะภายใต้รูปทรงหลังคามนิลา เกิดเป็นเรือนลักษณะใหม่ เช่น เรือนต่อมุข เรือนแฝด เรือนขวาง เป็นต้น ซึ่งนับเป็นพัฒนาการของรูปแบบเรือนไทลื้อในสิบสองพันนาตามวิถีชีวิตที่ซับซ้อนขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าข้อห้ามในการทำเรือนสองหลังติดกันที่มีมาแต่ดั้งเดิมได้คลายการยึดถือไปแล้ว นอกจากนี้ยังได้บ่งชี้ลักษณะและองค์ประกอบบางอย่างที่แสดงถึงการรับอิทธิพลจากศิลปสถาปัตยกรรมจีน ได้แก่ การรับดินเผาเรือนด้วยก้อนหิน การใช้กระจกเงาประดับบนแผงหน้าจั่ว และการทำปูนทับกระเบื้องโดยไม่ปิดริมกระเบื้องด้านจั่ว

เนื้อหาสาระเกี่ยวกับบ้านเรือนของชาวไทลื้อในสิบสองพันนาในองเดียวกันนี้ยังปรากฏใน “บ้านไทลื้อสิบสองพันนา” (อรศิริ ปาณินท์, 2537) สภาพบ้านเรือนอันร่มรื่นน่าอยู่ของชาวไทลื้อ ทั้งบริเวณบ้าน เรือน ตลอดจนส่วนประกอบต่างๆ ภายในเรือนได้รับการถ่ายทอดด้วยภาพวาดเส้นอันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

มรดกทางวัฒนธรรมการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมของชนชาติไทลื้อได้พัฒนาผ่านการเวลายาวนานจนมีความงดงาม ประณีตบรรจง ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมวัด บ้าน รวมถึงอาคารเบ็ดเตล็ด อาคารที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์โดดเด่นเหล่านี้ได้รับการประมวลเนื้อหาสาระอย่างละเอียดไว้ใน ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองพันนา (จุ เหลียงเหวิน, 2537) การศึกษาค้นคว้าครอบคลุมทั้งด้านประวัติศาสตร์ ปรากฏการออกแบบ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารประเภทต่างๆ ที่ประกอบรวมกันเข้าเป็นบ้านเมือง ขอบเขตการ

วิเคราะห์งานสถาปัตยกรรมได้รับความสนใจตั้งแต่ภาพโดยรวมของชุมชนจนกระทั่งองค์ประกอบขนาดเล็กอย่างส่วนประดับตกแต่ง นับเป็นเอกสารวิชาการที่เสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองพันนาอย่างละเอียดลึกซึ้ง

สิ่งที่น่าสนใจในการวิเคราะห์งานสถาปัตยกรรมคือการผนวกเนื้อหาสาระด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนและสภาพแวดล้อม ภาพของหมู่บ้านที่ประกอบด้วยกลุ่มบ้านกระจายตัวอยู่หลังทิวไม้เขียวขจี รูปลักษณะล้วนคล้ายคลึงกัน เรียงรายลดหลั่นสูงต่ำตามความลาดของที่ตั้ง หลังคาวิหารของวัดประจำหมู่บ้านงามวิจิตรโดดเด่นอยู่เบื้องหลัง ภาพเช่นนี้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนด้วยสื่อภาพถ่าย ภาพวาดเส้น รวมทั้งแบบสถาปัตยกรรม

สำหรับเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบ้านเรือนของไทลื้อในสิบสองพันนานั้น เอกสารการศึกษาข้างต้นได้เสนอให้เห็นพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เดิมทีเรือนไทลื้อมีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยว ต่อมาได้พัฒนาเป็นเรือนขยายหรือเรือนต่อหลังคา และได้พัฒนาต่อมาเป็นเรือนแยกสองหลังมีหลังคาเชื่อมต่อกัน พร้อมกันนี้ได้สรุปลักษณะเด่นอันเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทลื้อไว้ดังนี้

“1. ลักษณะภายนอกได้สัดส่วนงดงาม มองจากภายนอกจะเห็นเสารับน้ำหน้าส่วนใต้ถุนที่เปิดโล่ง สันหลังคาสั้น หลังคาลาดชัน สีของพื้นผิววัสดุตามธรรมชาติที่ใช้กลมกลืนกันเป็นอย่างดี ความร่มรื่นของหมู่ไม้ที่แผ่กิ่งก้านโอบล้อมบ้านทำให้เกิดแสงและเงาสลับสับเปลี่ยน.....

2. ความแตกต่างอย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะมองจากด้านข้างหรือด้านหลัง ตัวบ้านชั้นบนที่ปิดทึบแตกต่างจากส่วนใต้ถุนที่เปิดโล่ง.....ฝาผนังทึบทั้งสามด้านของตัวบ้านติดกับกระเบื้องหน้า นอกชาน และช่องว่างใต้ชายคาซึ่งล้วนเปิดโล่งไร้ฝาผนัง ส่วนใต้ถุนที่ร่มครึ้มติดกับหลังคาที่รับแสงสว่างเต็มที่ ความแตกต่างอย่างเด่นชัด.....กลับผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างพอเหมาะพอดี ทำให้ได้รูปทรงที่สมดุล แข็งแรงและบอบบางในเวลาเดียวกัน

3.บ้านมีกรอบเส้นรอบนอกที่สูงเพรียวและหลากหลาย นอกจากนี้บ้านแต่ละหลังยังตกแต่งหลังคาด้วยเทคนิคพลิกแพลงทำให้เกิดความร่วมร่ายของลีลา แต่ละหมู่บ้านจึงมีเส้นขอบฟ้าที่กลมกลืนและหลากหลายในเวลาเดียวกัน

4. พื้นผิววัสดุเรียบง่ายตามธรรมชาติ.....สีที่ปรากฏเป็นสีตามธรรมชาติที่ผ่านแดดผ่านฝน.....ช่วยเพิ่มกลิ่นอายความเป็นพื้นบ้านแบบชนบทแท้ บ้านของชนชาติใดจึงไร้ซึ่งการตกแต่งฟูฟ่องเพื่อย หากแต่มีความเรียบง่ายอันชวนประทับใจ” (จุเหลียงเหวิน, 2537 : 109-111)

ข้อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักวิชาการไทยและจีน

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองปันนาได้รับความสนใจจากทั้งนักวิชาการไทยและนักวิชาการจีน โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมบ้านเรือน นักวิชาการทั้งสองกลุ่มต่างมีข้อสรุปที่ตรงกันในเรื่องรูปแบบอันเป็นแบบแผนดั้งเดิมที่เป็นเรือนเดี่ยว ยกใต้ถุนสูง ระบายของผืนหลังคาที่มีความชันปรากฏเด่น อย่างไรก็ตามข้อคิดเห็นในประเด็นการรักษาแบบแผนดั้งเดิมของรูปแบบเรือนไ้ไม่เปลี่ยนแปลงนั้นมีความแตกต่างกัน นักวิชาการไทยได้แสดงทรรศนะว่า "การที่บ้านไ้ลื้อมีขนาดใหญ่กว่าแต่เดิมและไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากแต่ครั้งโบราณนั้น คงเป็นผลมาจากนโยบายการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยของรัฐบาลจีนนั่นเอง" (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532 : 36) ในขณะที่นักวิชาการจีนมีความเห็นว่า "อาจเป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ประการที่หนึ่ง บ้านลักษณะนี้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศในถิ่นนี้ดีที่สุด ประการที่สอง ที่ตั้งของสิบสองปันนานั้นเป็นชายแดนที่ห่างไกลจากบริเวณตอนกลางของประเทศ..... ประการที่สาม ความเชื่อและประเพณีทางศาสนาในอดีต.....ช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบสังคมเกษตรกรรมของชาติไ้ได้เป็นอย่างดี" (จูเหลียงเหวิน, 2537 : 7)

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือการตั้งข้อสมมุติฐานในเรื่องรูปทรงหลังคาเรือนไทลื้อซึ่งเป็นหลังคาทรงมนิลา มีความลาดชันสูง เปิดจั่วขนาดเล็กที่ด้านบน ส่วนชายคาด้านล่างทั้งชายคลุมตัวเรือนเกือบมิดจนกลายเป็นลักษณะเด่นของเรือนไทลื้อ นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมยอมรับตรงกันว่ารูปทรงของหลังคาเรือนได้รับการหล่อหลอมมาจากปัจจัยแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจัยด้านภูมิอากาศ สำหรับนักวิชาการไทยได้ตั้งสมมุติฐานว่ารูปทรงหลังคาลักษณะเช่นนี้ "อิทธิพลที่มีผลกระทบอย่างมากมาโดยตรงเห็นจะเป็นเรื่อง"ฝน"และ"ลมหนาว" (วนิดา พึ่งสุนทร, 2533 : 25) และ "การมีหลังคาและชายคายื่นยาวเพื่อกันฝนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการอยู่" (อรศิริ ปาณินท์, 2537 : 57) ส่วนสมมุติฐานของนักวิชาการจีนคือเมื่ออากาศภายในเรือนร้อนจะลอยขึ้นสูงและระบายออกทางช่องลมที่จั่ว อากาศเย็นจากภายนอกจะไหลมาทางด้านล่าง พร้อมกันนี้การใช้หลังคาขนาดใหญ่ซ้อนกัน ชายคายื่นคลุมจนปิดผนังเรือน ล้วนช่วยลดความร้อน ทำให้บ้านเย็นลง "บ้านจึงสร้างขึ้นให้เข้ากับสภาพอากาศร้อนขึ้นได้อย่างดีเยี่ยม" (จูเหลียงเหวิน, 2537 : 111)

สรุป

ความงดงาม ความกลมกลืนกับธรรมชาติ และการรักษาแบบแผนดั้งเดิมไว้ ทำให้งานสถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองปันนาเป็นที่สนใจของนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรม อย่างไรก็ตามเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพิ่งปรากฏอย่างหนาแน่นและต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เอกสารการศึกษาด้านนี้จึงมีอยู่ไม่มากนัก แต่ในภาพโดยรวมแล้วเนื้อหาสาระในเอกสารการศึกษาต่างๆก็ครอบคลุมอาคารประเภทสำคัญ ทั้งวัด บ้านและอาคารเบ็ดเตล็ด โดยเฉพาะเมื่อนักวิชาการ

จีนได้ศึกษาค้นคว้าสถาปัตยกรรมไทลื้อในดินแดนแห่งนี้ ได้ประมวลเนื้อหาสาระในด้านประวัติศาสตร์ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ปรัชญาและความเชื่อ และการพัฒนารูปแบบอาคารไว้อย่างน่าสนใจ สำหรับการศึกษาค้นคว้าโดยนักวิชาการไทยมักมีข้อจำกัดประการหนึ่งคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะเวลายังสั้น คงเป็นด้วยเหตุดังกล่าวจึงไม่ปรากฏการเสนอแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารซึ่งต้องใช้เวลาในการรังวัดอาคารอย่างละเอียดและจัดทำขึ้น ทำให้ไม่สามารถศึกษาค้นคว้าได้อย่างลุ่มลึก ทั้งนี้ยังไม่ปรากฏเอกสารการศึกษาที่เน้นเนื้อหาสาระด้านการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม

ไทลื้อนอกประเทศไทย : ลาว

ชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลาวตั้งถิ่นฐานอยู่แถบภาคเหนือของประเทศ กระจายตัวอยู่ในท้องที่หลายแขวง คือ แขวงพงสาลี แขวงหลวงน้ำทา แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไชย แขวงหลวงพระบาง และแขวงไซยะบุรี เรื่องราวด้านวัฒนธรรมของไทลื้อในลาวปรากฏเนื้อหาสาระอยู่ใน “การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทลื้อในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” (ประจันตพิทักษ์, 2537) เอกสารการศึกษาดังกล่าวมุ่งค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่สะท้อนออกมาในวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนผลงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาสาระด้านสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ในเอกสารการศึกษาข้างต้นคือลักษณะทั่วไปของเรือนไทลื้อ ด้วยเหตุที่ไม่ได้เน้นศึกษาค้นคว้าด้านสถาปัตยกรรมโดยตรง จึงมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรือนเพียงสังเขป ลักษณะเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง สร้างด้วยไม้ไผ่หรือไม้จริง หลังคามีความชันมาก มุงด้วยหญ้าคา ปิดคลุมบันไดทางขึ้น และนิยมวางตามแนวเหนือใต้ มีเตาไฟอยู่ในเรือน มีเดินเป็นส่วนพักผ่อน ชานบ้านใช้งานอเนกประสงค์ และมีร้านน้ำอยู่ด้านหน้าหรือด้านข้างของเรือน ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างปิด มีช่องเปิดน้อย ถือเป็นเอกสารการศึกษาที่น่าเสนอข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมของเรือนไทลื้อในลาวอย่างคร่าวๆ ก่อให้เกิดจินตภาพในเบื้องต้นที่พออนุมานได้ว่าเรือนไทลื้อในลาวอาจมีลักษณะร่วมกับเรือนไทลื้อในสิบสองพันนาและเรือนไทลื้อในประเทศไทย

ทั้งนี้ ยังไม่ปรากฏเอกสารการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาเนื้อหาสาระด้านสถาปัตยกรรมของชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในประเทศลาวอย่างจริงจัง

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

[illegible]

ไทใหญ่

ไทใหญ่ในประเทศไทย

แถบจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีอาณาเขตต่อเนื่องกับประเทศพม่า เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ และแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชาวไทใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป กล่าวได้ว่า กลิ่นอายวัฒนธรรมไทใหญ่คือสัญลักษณ์ของแม่ฮ่องสอน สถาปัตยกรรมวัดไทใหญ่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมพม่าเข้ามาผสมผสาน มีลักษณะโดดเด่น สะดุดตา มีเอกลักษณ์ แปลกแยกจากสถาปัตยกรรมของชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในภูมิภาคล้านนาอย่างเด่นชัด

เอกสารการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทใหญ่เพิ่งเริ่มปรากฏเผยแพร่ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 และปรากฏต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในช่วงปลายทศวรรษ 2530 หรือ ช่วง 2 – 3 ปี ที่ผ่านมามีเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องเนื่องเผยแพร่ในวงวิชาการมากกว่าช่วงที่ผ่านมา

สถานภาพการศึกษา : วัด

“เยี่ยมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” (ฤทัย ใจจงรัก, 2520) เป็นเอกสารการศึกษาเชิงนำชมงานสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นับเป็นการเผยรูปลักษณะสถาปัตยกรรมสกุลช่างไทใหญ่ให้เป็นที่รู้จัก แม้ว่าเป็นเพียงการศึกษางานสถาปัตยกรรมตามรายทางที่ผ่านไป แต่ก็ได้นำเสนอให้เห็นลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจของสถาปัตยกรรมหลายประเภท ครอบคลุมทั้งสถาปัตยกรรมวัดบ้านและอาคารเบ็ดเตล็ด พร้อมทั้งได้หยิบยกลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจของเรือนไทใหญ่ในหมู่บ้านบางแห่ง ซึ่งลักษณะเป็นเรือนที่มีหลังคาคุ่มมีการต่อเติมอาคารอย่างอิสระ แต่ดูกลมกลืนงดงามด้วยการสร้างความสมดุลแบบพลวัต

เอกสารการศึกษาที่ปรากฏต่อเนื่องต่อมาส่วนใหญ่เน้นการศึกษาสถาปัตยกรรมบ้านมากกว่าอาคารประเภทอื่น สำหรับเอกสารการศึกษาสถาปัตยกรรมวัดยังมีอยู่อย่างจำกัด ในช่วงทศวรรษ 2530 จึงเริ่มมีเอกสารการศึกษาที่มีเนื้อหาสาระว่าด้วยอาคารประเภทวัดโดยตรง “วัดจองคำ” (ปราณี กล้าส้ม, 2532) กล่าวถึงวิหารวัดจองคำ จังหวัดลำปาง ซึ่งได้รับการสถาปนาไว้ที่เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ “เที่ยววัดเมืองเหนือ” (พงศธร เกษลาลี, 2535) กล่าวถึงวัด 4 แห่ง คือ วัดศรีชุม วัดพระแก้วดอนเต้า วัดศรีรองเมือง ซึ่งอยู่ในจังหวัดลำปาง และวัดในจังหวัดแพร่อีกแห่งหนึ่งคือวัดจอมสวรรค์ สำหรับวัดจอมสวรรค์นี้มีเนื้อหาสาระอยู่ใน “สถาปัตยกรรมพม่าที่เมืองแพร่ (....., 2539) เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม เอกสารการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัดดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงการเสนอเรื่องราวทั่วไปของวัด มีเนื้อหาระดับด้านสถาปัตยกรรมเพียงสังเขป แต่ก็ได้เสนอข้อมูลให้เห็นลักษณะเบื้องต้น ของงานสถาปัตยกรรมวัดไทใหญ่ โดยเฉพาะอาคารสำคัญอย่างวิหาร

เอกสารการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์โดยชาวไทใหญ่ คือ สถาปัตยกรรมไต (อรศิริ ปาณินท์, 2539) เนื้อหาระดับสำคัญครอบคลุมอาคารทั้งประเภทวัด บ้าน และอาคารเบ็ดเตล็ด ทั้งนี้ เนื้อหาระดับเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัดมีรายละเอียดมากที่สุด โดยเลือกกรณีศึกษาวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไทใหญ่ 10 แห่ง ใน 3 จังหวัดคือ วัดพระธาตุดอยกองมู วัดพระนอน วัดหัวเวียง วัดจองกลางและวัดจองคำ วัดต่อแพ วัดเมืองปอน วัดซุ่น ซึ่งอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดศรีชุม วัดศรีรองเมือง ซึ่งอยู่ในจังหวัดลำปาง และวัดจอมสวรรค์ จังหวัดแพร่

รายละเอียดของเนื้อหาระดับด้านสถาปัตยกรรมในเอกสารดังกล่าวครอบคลุมเรื่องการจัดผังบริเวณ ลักษณะของอาคารต่าง ๆ คือ เจดีย์ วิหาร โบสถ์ รวมทั้งอาคารที่น่าสนใจอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายในวัด รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีที่จัดขึ้นภายในวัด อาคารสำคัญที่สุดภายในวัดไทใหญ่คือวิหาร ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวัดทั่วไป “สถาปัตยกรรมหลักที่พบคือวิหาร ซึ่งคลุมพื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่ และเป็นอนเนกประสงค์ เพราะเป็นทั้งวิหาร การเปรียญ หอฉัน โรงครัว กุฏิ กัปปิยกุฏิ พิพิธภัณฑสถาน และอื่น ๆ ยกเว้นเว็จกุฏิที่แยกออกไปต่างหาก และบนแผนผังกว้างใหญ่นี้จะครอบคลุมหลังคาที่ซ้อนชั้นสลับซับซ้อน” (อรศิริ ปาณินท์, 2539 : 154)

แม้ว่าหลังคาวิหารวัดไทใหญ่ดูสลับซับซ้อน บ้างสูง บ้างต่ำ บ้างบ้านแจ้ง บ้างสูงชัน เรียงแหลม แต่ความหลากหลายกลับสื่อความหมายถึงประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกันภายใต้หลังคานั้นได้อย่างชัดเจน ดังข้อสรุปที่น่าสนใจเกี่ยวกับลักษณะของหลังคาวิหารว่า

“รูปลักษณะที่เด่นชัดคือการทำหลังคาซ้อนกันหลายชั้น ซึ่งมีทั้งแบบที่ยกคอสองสองชั้น ทั้งชายลงมาสามดับ และยกคอสองสามชั้นทั้งชายลงมาสี่ดับ ... และหากต้องการเน้นหลังคาให้สูงกว่าทั้งสองประเภทก็จะทำเป็นเรือนยอดทรงปราสาทซ้อนชั้น สามชั้น ห้าชั้น หรือเจ็ดชั้น แล้วแต่ความสำคัญในผังพื้นที่เรือนยอดนั้นคลุมอยู่ อาคารที่มีเรือนยอด ... เป็นอาคารที่เน้นถึงพระพุทธองค์... ซึ่งหมายถึงอาคารนั้น ๆ จะเป็นโบสถ์ หรือวิหารที่ประดิษฐานพระประธาน ส่วนหลังคาของลักษณะอื่น ๆ ก็จะมีควมสำคัญรองลงมา เช่น กุฏิเจ้าอาวาส หอพระไตรปิฎก เป็นต้น ส่วนบริเวณที่อยู่ใต้หลังคาปีกนกที่ไม่ได้ยกคอสองก็จะเป็นการใช้สอยสำหรับคนธรรมดา เช่น โถงการเปรียญ หอฉัน โรงครัว หรือกัปปิยกุฏิ ดังนั้นศาสนสถานแบบใดจะแสดงลักษณะทางนามธรรมจากรูปทรงภายนอกได้ชัดเจน” (อรศิริ ปาณินท์, 2539 : 155, 157)

สถานภาพการศึกษา : บ้าน

เอกสารการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมบ้านของชาวไทใหญ่ มีอยู่ไม่มากนัก แต่ได้มีการค้นคว้าไว้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะบ้านไทใหญ่ที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อหาสาระอย่างละเอียดใน “เรือนโบราณในหมู่บ้านปางหมู ต.ปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน” (ธนุพันธ์ กล้าผจญ, 2523) เรือนที่เป็นกรณีศึกษาเลือกเฉพาะเรือนที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ลักษณะเรือนมีเอกลักษณ์ และคงรูปแบบตามแบบแผนประเพณีของไทใหญ่ การศึกษาใช้วิธีสำรวจ สัมภาษณ์ รั้ววัดอาคาร พร้อมถ่ายภาพ และวิเคราะห์ ด้านสถาปัตยกรรม ครอบคลุมเนื้อหาสาระเรื่องการวางผังบริเวณ ผังอาคาร การจัดเนื้อที่ใช้สอย ปริภูมิและรูปทรงองค์ประกอบ โครงสร้าง วัสดุ และสัดส่วนอาคาร

การศึกษาวิเคราะห์ได้แบ่งเรือนออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะของกิจกรรมการใช้สอยซึ่งสะท้อนออกถึงรูปทรงของเรือน คือ เรือนอยู่อาศัย เรือนกึ่งร้านค้า และเรือนร้านค้า ผลสรุปที่สำคัญในการศึกษาเรือนทั้ง 3 ประเภทคือ “ลักษณะของเรือนทั้ง 3 ประเภทนี้ ถึงแม้จะมีรูปแบบต่างกัน แต่ลักษณะการใช้วัสดุ เช่น โครงสร้างของเรือน โครงสร้างของหลังคา จะใช้วัสดุชนิดเดียวกัน และเป็นเรือนที่มีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากเรือนทางลานนา ส่วนประกอบของเรือนและองค์ประกอบของบ้านมักจะสร้างขึ้นอย่างมีความสัมพันธ์กัน เหมาะสมทั้งด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อม” (ธนุพันธ์ กล้าผจญ, 2523 : 199)

สำหรับลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของเรือน ซึ่งสะท้อนปัจจัยด้านภูมิอากาศของแหล่งที่ตั้งอันเป็นภูเขา มีความหนาวเย็นในฤดูหนาวมีข้อสรุป ดังนี้

“1. เป็นอาคารที่มีหลังคาคลุมลงมามาก เพื่อให้น้ำฝนซึ่งตกลงมา ไหลลงอย่างรวดเร็ว และเพื่อป้องกันลมหนาวพัดเข้าสู่ภายในตัวเรือน.....

2. เป็นอาคารที่มีส่วนปิดทึบมากกว่าเปิดโล่งคือ ไม่นิยมเจาะหน้าต่าง ฝาผนังจะประกอบกับตัวเรือนอย่างมิดชิด เพื่อให้เป็นส่วนเฉพาะของเจ้าของเรือน และเพื่อป้องกันลมหนาวพัดเข้าสู่ห้อง

3. เป็นอาคารที่ใช้ที่ว่างภายในแบบอนเนกประสงค์..... โดยเฉพาะส่วนฝาผนังตรงคอสองมักจะทำหนึ่งหรือชั้นเก็บของยื่นออกไปจากตัวเรือน ทำให้เนื้อที่ใช้สอยของพื้นที่ห้อง นั้น ๆ ไม่เสียไป และเป็นเอกลักษณ์ของเรือนชาวไทใหญ่โดยเฉพาะ

4. เป็นอาคารที่มีบานเป็นตัวยึดในการสัญจรติดต่อระหว่างห้องหรือเรือนต่าง ๆ และมีการลดระดับของพื้นที่ เพื่อให้เห็นความสำคัญของพื้นที่นั้น ๆ และทำให้การไหลตัวของที่ว่างภายในเป็นไปตามลำดับของการสัญจร” (ธนุพันธ์ กล้าผจญ, 2523 : 199 – 200)

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อรศิริ ปาณินท์ ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบ้านเรือนของชาวไทใหญ่ในหลายแหล่ง ดังเอกสารการศึกษา “หมู่บ้านและบ้านไค (ไทใหญ่) ที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน” (อรศิริ ปาณินท์, 2538) “หมู่บ้านไค (ไทใหญ่) ที่บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม แม่ฮ่องสอน” (อรศิริ ปาณินท์, 2538) และ “วัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มที่บ้านแม่สามแลบ สบเมย แม่ฮ่องสอน” (อรศิริ ปาณินท์, 2538) เอกสารการศึกษาเหล่านี้รวมพิมพ์ไว้ในหนังสือ บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น รวมทั้งได้นำตีพิมพ์ในเอกสารอื่น ๆ อีกหลายครั้งหลายครา

สาระหลักของการศึกษาค้นคว้าครอบคลุมเรื่องการจัดผังบริเวณบ้าน ลักษณะอาคาร การจัดประโยชน์ใช้สอย และวัสดุก่อสร้าง นอกจากอาคารบ้านเรือนแล้ว การศึกษายังครอบคลุมอาคารประเภทอื่นที่น่าสนใจด้วย เช่น เถิงนา เรือนร้านค้า เป็นต้น

ข้อสรุปสำคัญเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของเรือนไทใหญ่ โดยเฉพาะที่บ้านเมืองปอน มีสาระทำนองเดียวกับเอกสารการศึกษา “เยี่ยมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” (ฤทัย ใจจงรัก, 2520) กล่าวคือการเล่นลักษณะของหลังคาที่มีการต่อชายคาปีกนกหลากหลายลักษณะ มีทั้งชายคาคลุมทางขึ้น ชายคาคลุมครัวไฟ ชายคาคลุมหลองข้าว ชายคาคลุมแข่ง (ชั้นวางของ) โดยเฉพาะชายคาคลุมแข่งเจ้าพะลา (หิ้งพระ) ถือเป็นเอกลักษณ์ของบ้านไทใหญ่ “ลักษณะของการทิ้งชายคาปีกนกไปรอบทิศทางของตัวบ้าน เมื่อมองในภาพรวมของกลุ่มบ้านในหมู่บ้านจะให้ความประทับใจต่อความสลับซับซ้อนของหลังคาบ้าน เช่นเดียวกับเมื่อเรามองเห็นหลังคาวัดไค ... ความอลังการและความซับซ้อนของการซ้อนชั้นหลังคา คือรูปลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมชาวไค (ไทใหญ่)” (อรศิริ ปาณินท์, 2538 : 28)

นอกจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทใหญ่แล้ว ยังมีการศึกษาในเรื่องการพัฒนารูปแบบของงานสถาปัตยกรรมอีกด้วย ดังปรากฏใน รายงานการวิจัย การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2537) เนื้อหาสาระสำคัญเน้นการศึกษาแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ กล่าวคือการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมพร้อมการเสนอแนะรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมใหม่ที่ยังคงแสดงเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมไทใหญ่

ในการศึกษาได้ยกกรณีศึกษาหมู่บ้านไทใหญ่ 2 แห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ คือบ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม และบ้านแม่สามแลบ อำเภอสบเมย ประกอบด้วยแนวทางการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน และการเสนอแนะการปรับปรุงรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นตามประโยชน์ใช้สอยใหม่ เช่น ตลาด ที่ทำการตำบล สถานบริการสาธารณสุข เป็นต้น

สถานภาพการศึกษา : อาคารเบ็ดเตล็ด

แม้ว่าไม่มีเอกสารการศึกษาที่เน้นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับอาคารเบ็ดเตล็ดฝีมือสกุลช่างไทใหญ่โดยเฉพาะ แต่ในเอกสารการศึกษาที่มีอยู่ก็มีเนื้อหาสาระครอบคลุมถึงอาคารเบ็ดเตล็ดด้วยเช่นเดียวกัน

ใน “เยี่ยมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” (ฤทัย ใจจงรัก, 2520) ได้กล่าวถึงอาคารเบ็ดเตล็ดหลายอย่าง ได้แก่ ยุ้งข้าว ร้านค้า เรือนน้ำบ่อ กระต๊อบเฝ้าทุ่ง และโรงสัตว์เลี้ยง โดยได้บรรยายถึงลักษณะทั่วไป พร้อมเสนอแบบสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ด้วยวัสดุท้องถิ่น

เอกสารการศึกษาที่เผยแพร่ในเวลาต่อมา มีการศึกษาอาคารเบ็ดเตล็ดที่ละเอียดขึ้น โดยเฉพาะรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมของกระต๊อบเฝ้าทุ่ง หรือที่เรียกตามภาษาถิ่นว่า “เถิงนา” ปรากฏใน “เรือนโบราณในหมู่บ้านปางหมู ต.ปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน” (دنุพันธ์ กล้าผจญ, 2523) ในการศึกษาได้แบ่งเถิงนาเป็น 3 ประเภทตามลักษณะการอยู่อาศัยซึ่งสะท้อนถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมคือ เถิงนาแบบชั่วคราว เถิงนาแบบกึ่งถาวร และเถิงนาแบบถาวร เนื้อหาสาระสำคัญประกอบด้วยลักษณะทั่วไป วัสดุและโครงสร้าง และการใช้สอย นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาสาระว่าด้วยอาคารประเภทอื่นโดยสังเขป เช่น ยุ้งข้าว โรงสัตว์เลี้ยง เป็นต้น

อาคารประเภทเถิงนา สิ่ง(โรงสัตว์เลี้ยง) เยข้าว (ยุ้งข้าว) และศาลาปรากฏในสถาปัตยกรรมไต (อรศิริ ปาณินท์, 2539) สถาปัตยกรรมขนาดเล็กดังกล่าวล้วนได้รับความสนใจศึกษาทั้งในเรื่องรูปทรง สัดส่วน วัสดุ และการก่อสร้าง ซึ่งแสดงความเกี่ยวเนื่องระหว่างสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น ถึงแม้อาคารเหล่านี้จะมีขนาดเล็ก บรรจุประโยชน์ใช้สอยง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน แต่กลับมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจดังข้อค้นพบ “จะพบว่าลักษณะเด่นจากสถาปัตยกรรมกลุ่มนี้สังเกตได้ชัดเจน คือ การสร้างสรรค์ทรงหลังคา เช่นเดียวกับบ้านและวัด โดยเฉพาะศาลา หากเป็นศาลาที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา จะมีการสร้างสรรค์ที่แปลก และงดงามมาก ทั้ง ๆ ที่ผังพื้นเป็นสี่เหลี่ยมธรรมดา ๆ” (อรศิริ ปาณินท์, 2539 : 159)

นอกจากอาคารเบ็ดเตล็ดดังกล่าวข้างต้น อันเป็นสถาปัตยกรรมที่มีชุมชนชาวไทยใหญ่มาแต่อดีตกาล ใน รายงานการวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง (อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, 2537) ได้ศึกษาครอบคลุมอาคารที่สร้างเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ของชุมชน เช่น ตลาด ที่ทำการตำบล สถานบริการสาธารณสุข เป็นต้น เนื้อหาสาระสำคัญเน้นการศึกษาการพัฒนารูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่สร้างไว้แล้ว ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมแนวท้องตลาด ที่ไม่มีเอกลักษณ์งานสถาปัตยกรรมไทใหญ่ การเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบใช้วิธีการแก้ไข ดัดแปลง รวมทั้งเพิ่มเติมองค์ประกอบเข้าไปในอาคารเดิม โดย

เฉพาะองค์ประกอบส่วนหลังคาที่ประยุกต์รูปแบบมาจากการสถาปัตยกรรมไทใหญ่แบบแผนดั้งเดิม

สรุป

แม้ว่าเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทใหญ่เพิ่งปรากฏเผยแพร่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และยังมีอยู่ไม่มากนัก แต่ได้มีการศึกษาค้นคว้าทั้งสถาปัตยกรรมประเภทวัดและบ้านที่ค่อนข้างละเอียด เอกสารการศึกษาส่วนใหญ่มักยกกรณีศึกษาสถาปัตยกรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นหลัก ส่วนสถาปัตยกรรมสกุลช่างไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดอื่นปรากฏเนื้อหาสาระในเอกสารการศึกษาน้อยมาก กล่าวได้ว่าเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้ เอกสารการศึกษาเท่าที่เผยแพร่อยู่ในวงวิชาการยังไม่มี การเสนอแบบทางสถาปัตยกรรมของวัดไทใหญ่เลย ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรม รวมทั้งการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และการอนุรักษ์อาคาร ข้อจำกัดดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนเมื่อวิหารแบบไทใหญ่อันงดงามของวัดศรีชุม จังหวัดลำปาง ถูกไฟไหม้เมื่อ พ.ศ. 2535 การอนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวิหาร ด้วยการก่อสร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบเดิม ย่อมเป็นไปได้อย่างถูกต้องไม่ผิดเพี้ยน หากมีแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ครบถ้วนสมบูรณ์อยู่

ไทใหญ่นอกประเทศไทย

ความจริงแล้วชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่อาศัยอยู่นอกประเทศไทยตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณที่ต่อเนื่องกับชาวไทใหญ่ในประเทศไทย กล่าวคือ ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในเขตรัฐฉานประเทศพม่า เขตปกครองตนเองไตคอง ทางตอนใต้ของประเทศจีน และมณฑลยูนนาน ประเทศอินเดีย หากไม่มีเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศแล้วถือได้ว่า ชนเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่นอกประเทศไทยอย่างจริงจังยังไม่มีเลย แต่มีเอกสารการศึกษาที่กล่าวพาดพิงถึงสถาปัตยกรรมอยู่บ้าง เอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่งปรากฏเผยแพร่ในช่วงทศวรรษ 2530 นี้เอง ใน “เจ้าฟ้าไทใหญ่ ภายใต้เงื้อมเงาอังกฤษ” (จิระนันท์ พิตรปรีชา, 2532) ได้เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองต่างๆ ซึ่งอยู่ในรัฐฉานประเทศพม่า ในช่วงเวลาที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ เอกสารการศึกษาดังกล่าวเสนอเนื้อหาของ “หอเจ้าฟ้า” ซึ่งหมายถึง “วัง” อย่างสั้นๆ พร้อมภาพประกอบหอเจ้าฟ้าบางหลัง ทำให้เห็นภาพเบื้องต้นของสถาปัตยกรรมวังไทใหญ่ในอดีต หอเจ้าฟ้าบางหลังมีรูปแบบงานสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ซึ่งเป็นอาคารยกได้ดูสูงหลังคาทรงมนิลาทึบสีลับรับซ้อน เช่น หอเจ้าฟ้าเมืองลายคำ

บางแห่งก็ปลูกขึ้นใหม่เป็นงานสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก หรือที่เรียกว่า “หอแบบฝรั่ง” เช่น หอเจ้าฟ้าเมืองสืป่อ

เอกสารการศึกษาที่เสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมวัดไทใหญ่ในเมืองขอนแก่นปกครองตนเองได้คง ประเทศจีน คือ “เจ้าพาราปู้ชวัญข้าว : พุทธกับผีในระบบความเชื่อและศาสนาของคนไทเมืองขอนแก่น” (ศิริพร ณ ถลาง, 2538) ในเมืองขอนแก่นมีวัดหรือ “จอง” อยู่ 3 แห่ง คือ จองคำ จองแสง และจองหอศีลเจ้าฟ้า แม้ว่าเนื้อหาสาระด้านสถาปัตยกรรมมีอยู่เพียงสังเขป ก็ได้เสนอข้อคิดเห็นที่น่าสนใจในการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน พม่า เข้ากับไทใหญ่ได้อย่างน่านิยมดังนี้

“การเข้าถึงโบสถ์ชั้นในต้องผ่านกำแพงเป็นชั้นๆ เข้าไป.....ตัวโบสถ์เป็นตึกชั้นเดียวที่ยกพื้นขึ้นสูง แบบและโครงหลังคาและการตกแต่งภายนอกเห็นได้ชัดว่าได้อิทธิพลแบบวัดจีน สะท้อนลักษณะนิสัยช่างประณีประนอมของคนไทย.....

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาให้ดี จะเห็นรายละเอียดและความเป็นวัดไทใหญ่ เช่น ยอดหลังคาที่มีลักษณะเป็นชั้นๆ แบบไทใหญ่ (ซึ่งได้อิทธิพลจากพม่าอีกต่อหนึ่ง) เจดีย์ทางด้านขวาของโบสถ์ ทั้งที่จองคำและจองหอศีล มีลักษณะรัดเป็นข้อๆ ขึ้นไปแบบพม่า และเมื่อดูรายละเอียดตามคานหรือจั่วก็จะพบนกยูง นกตัวโปรดของคนไทใหญ่” (ศิริพร ณ ถลาง, 2538 : 112)

ส่วนใน “ภูมิหลังเกี่ยวกับเขตปกครองตนเองได้คง” (ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาวเชิงหวา, 2540) ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทใหญ่ในได้คง บ้านไทใหญ่ในถิ่นดังกล่าวมี 2 ประเภทตามลักษณะเด่นของเรือน คือ บ้านแบบติดพื้นดิน ไม่มีได้ถูณ ซึ่งเป็นบ้านของคนเมืองทั่วไป เช่น เมืองขอนแก่น เมืองหน้า เมืองวัน เมืองดี ส่วนบ้านอีกแบบหนึ่งคือบ้านของชาวเมืองมาวที่อยู่นอกชุมชนเมือง เป็นบ้านแบบยกพื้น มีได้ถูณ

กล่าวโดยสรุปแล้ว เนื้อหาสาระเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกประเทศไทยมีปรากฏอยู่ในเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพียงสังเขป ความรู้ด้านนี้ถือเป็นส่วนที่ขาดหายไปในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรม เอกสารการศึกษาที่มีอยู่ได้เสนอข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งบ่งชี้ว่า สถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่นอกประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ และยังคงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทใหญ่อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสรรคัลักษณะหลังคาที่ใช้วิธีวางจั่วซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปอย่างซับซ้อนในงานสถาปัตยกรรมวัด

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารทางด้านสถาปัตยกรรม

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ ไทดำ ไทดำในประเทศไทย	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภทอาคาร	ประเด็นของเนื้อหา			
		บชท.๒๕๒	ไทอู	หมู่ละแวก/ละแวกหนึ่ง	ชย	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม
		บชท.๒๕๒	ไทอู	หมู่ละแวก/ละแวกหนึ่ง	ชย	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม
		บชท.๒๕๒	ไทอู	หมู่ละแวก/ละแวกหนึ่ง	ชย	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม
		บชท.๒๕๒	ไทอู	หมู่ละแวก/ละแวกหนึ่ง	ชย	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม	สถาปัตย์/ศิลปกรรม
8	แบบแผนบ้านเรือนในสยาม (น. ณ ปากน้ำ, 2535)								
9	รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมของไทยไทดำ (ลาวโซ่ง) ในจังหวัด พิษณุโลกและพิจิตร (สมคิด ศรีสิงห์, 2536)								
10	"เรือนไทดำ" (ศรีศักดิ์ วาสินาคม, 2537)								
11	"เรือนไทดำ: กรณีศึกษาเพชรบุรี" (โชติมา จตุรงค์, 2540)								

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

[illegible]

→

[illegible]

กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เฉพาะนอกประเทศไทย

จ้วง

จ้วงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทจำนวนมากที่สุดในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อยู่นอกดินแดนประเทศไทย แหล่งตั้งถิ่นฐานใหญ่ของชาวจ้วงอยู่ในมณฑลกว่างซีซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน และเป็นชนหมู่มาของมณฑลนี้ กลุ่มชาติพันธุ์จ้วงทวีความสำคัญขึ้นในวงวิชาการเมื่อมีการพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงความเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ความรู้ด้านสถาปัตยกรรมของชาวจ้วงเป็นเรื่องใหม่ เอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่งมีปรากฏเผยแพร่ตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา และยังมีอย่างจำกัด

สถานภาพผลงานการศึกษา

เอกสารการศึกษา จ้วง-ไท-ไทย สายใยแห่งวัฒนธรรม (รัตนพร เศรษฐกุล และ เบญจา อ่อนท้วม, 2536) แม้ไม่ได้เน้นเนื้อหาสาระด้านสถาปัตยกรรม แต่ก็ได้บรรยายถึงบ้านเรือนของชาวจ้วงไว้โดยสังเขป โดยได้กล่าวถึงลักษณะเบื้องต้นของเรือนตามแบบแผนดั้งเดิมที่เรียก "กานหล่าน" ซึ่งหมายถึงเรือนใต้ถุนสูง ต่อมาภายหลังลักษณะบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงไป ส่วนใหญ่ปลูกเป็นบ้านชั้นเดียว แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 3 ส่วน คือ ห้องโถงกลาง ห้องนอน และส่วนหลังเป็นห้องครัวและที่ซักล้าง บริเวณหน้าบ้านมีคอกเลี้ยงสัตว์จำพวกหมู เป็ด ไก่ และกระต่าย

รูปลักษณะกานหล่านของชาวจ้วงปรากฏภาพแจ่มชัดขึ้นใน "ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจ้วง" (หลี่ ฟู เจิน, 2539) เอกสารการศึกษาดังกล่าวได้อธิบายลักษณะของเรือนยกใต้ถุน มีทั้งเรือนแบบง่าย ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่หรือกิ่งไม้เล็กๆ หลังคามุงด้วยหญ้าคา จนถึงเรือนระดับดีที่สร้างด้วยไม้จริง หลังคามุงกระเบื้อง รูปแบบทั่วไปของ "บ้านแบบ 'กานหล่าน' นี้มักจะสร้างเป็น 2 ชั้น ชั้นบนคนอยู่ชั้นล่างเป็นคอกสัตว์ บ้านเรือน 'กานหล่าน' บางบ้านสร้างเป็น 3 ชั้น ชั้นล่างเป็นคอกหมู ชั้นกลางคนอยู่ ชั้นบนเก็บเสบียงอาหารและของจีปาละ" (หลี่ ฟู เจิน, 2539:52) ภาพเรือนใต้ถุนสูง ก่อสร้างด้วยไม้ล้วน หลังคาทรงมนิลามีความลาดชันไม่มากนัก มุงด้วยกระเบื้องที่ผ่านกาลเวลาจนมีสีคล้ำ ก่อให้เกิดความเข้าใจในสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยของชาวจ้วงได้ในเบื้องต้น

"การเปรียบเทียบการอยู่อาศัยของไทยและจ้วง" (บัญญัติ ชุ่มเกษร วนิดา พึ่งสุนทร และ Qin Cai Luan, 2539) เป็นเอกสารการศึกษาที่เน้นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างไทยและจ้วงใน 2 ประเด็น คือ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของเรือน สำหรับด้านรูปแบบของเรือนนั้นมุ่งเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างในการขยายตัวของเรือนเป็นหลัก ด้วยการแสดงแบบสังเขปซึ่งเป็นแบบสถาปัตยกรรมอย่างหยาบประกอบการศึกษาเปรียบเทียบเรือน 3 ประเภท คือ เรือนเดี่ยว เรือนขยาย และเรือนหมู่ อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาเรือนเดี่ยวและเรือนขยายทั้งของไทย

และจ้วงอยู่บนพื้นฐานของเรือนยกใต้ถุนสูงเหมือนกัน จึงปรากฏข้อสรุปที่มีลักษณะร่วมในการขยายตัว ในขณะที่การศึกษาเรือนหมู่ของไทยเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเรือนหมู่ของจ้วง อันเป็นเรือนติดดินที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมอันจึงปรากฏข้อแตกต่างกันอย่างมาก

ข้อสรุปที่ชัดเจนของนักวิชาการจ้วงเกี่ยวกับลักษณะเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวจ้วง คือ กานหลานเป็นเรือนตามแบบแผนดั้งเดิม แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมแตกต่างจากเดิม และมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมากขึ้น “ดังนั้นคนจ้วงจึงเปลี่ยนมาสร้างบ้านชั้นเดียวมากยิ่งขึ้น แยกห้องครัวและคอกสัตว์ออกจากตัวบ้าน” (หลี ฟู เจิน, 2539 : 52) การศึกษาค้นคว้าโดยนักวิชาการไทยก็ปรากฏข้อสรุปถึงพัฒนาการบ้านของชาวจ้วงในทำนองเดียวกันนี้

ทั้งนี้ การที่นักวิชาการไทยมีโอกาสดำเนินงานไปเก็บข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมยังถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวจ้วงในช่วงระยะเวลาอันสั้น เป็นข้อจำกัดสำคัญประการหนึ่งในการศึกษาค้นคว้า ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลไม่สามารถกระทำได้อย่างลุ่มลึก

สรุป

กล่าวได้ว่า การศึกษาค้นคว้าด้านสถาปัตยกรรมของชาวจ้วงเพิ่งอยู่ในขั้นเริ่มต้น เอกสารการศึกษาเท่าที่ปรากฏล้วนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเพียงสังเขป ซึ่งส่วนใหญ่เน้นศึกษาอาคารประเภทบ้าน ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของชาวจ้วงจึงนับเป็นเรื่องใหม่ในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรมที่ควรดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กานหลานซึ่งเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงแบบแผนดั้งเดิมกลายเป็นของเก่าที่ชาวจ้วงลดความนิยมลงโดยลำดับ แต่ในทางสถาปัตยกรรมถือเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมของชาวจ้วง

4.3 สาขาศิลปกรรม

เอกสารโทศึกษาในสาขาศิลปกรรมจากการสืบค้นตามเกณฑ์ที่เสนอไว้ในบทที่ 2 อันสามารถจะจำแนกเป็นเอกสารที่ใช้ศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ทั้งในต่างประเทศและนอกประเทศ ได้ดังนี้

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทจีน
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ซึ่งรวม
ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน
- กลุ่มชาติพันธุ์จ้วง
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทคำตี้

เมื่อได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารทั้งหมดแล้ว ได้นำมาจัดกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยอาศัยตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ระบุไว้ข้างต้น ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้ คือ

- กลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการ
- ลักษณะงาน
- เนื้อหาสาระ
 - ประเภทงาน
 - ประเด็นเนื้อหา

จากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการศิลปกรรม ซึ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผลสรุปสุดท้ายได้จัดทำตารางสถานภาพโทศึกษาในสาขาศิลปกรรม โดยการสรุปตารางข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดเข้าด้วยกัน อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพโทศึกษาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กับทั้งยังสามารถสรุปการศึกษารวมทั้งหมดของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขานี้ อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพโทศึกษาของสาขาศิลปกรรมได้อย่างชัดเจน และยังสามารถทราบถึงการเน้นหนักในการศึกษาตามประเด็นของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารถูกศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ				
		กนย	นย	บคย	บศย	ภษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย	อษย
1		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
2		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
3		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
4		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
5		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
6		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ชุมชน	ครอบครัวแบบ	อาชีพ/เชิงธุรกิจ	กททท	สังคมเชิงวัฒนธรรม
7	มนทปเขียนใหม่ (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. 2529)	บชช.๒๕๒	Log	ดูแลและดูแลชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	
8	"สายป่วนเป็นระดับสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่สมัยราชวงศ์ มังราย" (มาตุ อัมภานนท์. 2524)	บชช.๒๕๒	เอกสารแบบฉบับ	วิเคราะห์และชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	
9	"ภาพเขียนสีภายในวิหารนำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง" (สมพงษ์ คันธสายบัว. 2524)	บชช.๒๕๒	เอกสารแบบฉบับ	วิเคราะห์และชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	
10	"วิหารโลง หุ่นโง่ สกulptural ลำปาง" (สามารถ สิริเวชพันธุ์. 2524)	บชช.๒๕๒	เอกสารแบบฉบับ	วิเคราะห์และชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	
11	ศิลปปะบนใบเสมา (น. ณ. ปากน้ำ. 2524)	บชช.๒๕๒	เอกสารแบบฉบับ	วิเคราะห์และชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	
12	"สถาปัตยกรรมและภูมิภาครวมล้านนาไทยสมัยโบราณ" (เอ.บี. กิริสโวลด์. 2525)	บชช.๒๕๒	เอกสารแบบฉบับ	วิเคราะห์และชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	
13	"ศิลปะสถาปัตยกรรมเขียนใหม่" (เสนอ นิลเดช. 2525)	บชช.๒๕๒	เอกสารแบบฉบับ	วิเคราะห์และชุมชน	ระบบเศรษฐกิจ	●	●		●	

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบสังคม	เกษตรกรรม	อุตสาหกรรม/บริการ	ชุมชน
14	วัดพระสิงห์ (วิยะดา ทองมิตร, 2526)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
15	ศิลปสถาปัตยกรรมล้านนา (เสนอ นิลเดช, 2526)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
16	วัดพระสิงห์ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2526)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
17	ศิลปสถาปัตยกรรมเชียงใหม่ (เสนอ นิลเดช, 2526)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
18	โครงสร้างจิตรกรรมฝาผนังล้านนา เล่ม 2 (สน สีมารัตน์, 2526)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
19	ศิลปล้านนาไทย (เสนอ นิลเดช, 2527)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
20	วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา (มารุต อัมรานนท์, 2527)	●	●	●	●	●	●	●	●	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						พระราชนิพนธ์	พระราชนิเทศ	พระราชนิพนธ์	พระราชนิเทศ	พระราชนิเทศ
21	ศิลปกรรมไทย (สงวน รวมนุญ. 2529)									
22	"เมืองน่าน" (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ และคณะ, 2530)									
23	วิหารจามเทวี วัดปรางค์กู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530)									
24	"ประวัติศาสตร์และศิลปะ" (สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, 2530)									
25	"ปัญหาของศิลปะล้านนา : ก่อนอาณาจักรเชียงใหม่" (ประยูร จตุภูงคะ, 2531)									

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเงิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ				
		ไทย	ญ	บอชญ	บชญ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ
26	สถาปัตยกรรมพะเยาและน่าน (สมพงษ์ จิวสันต์ และคณะ, 2532)	●																	●
27	"พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา" (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2532)	●																	
28	"วิเคราะห์พระพิมพ์สกุลช่างนันทบุรีและวัดการสร้าง" (ณัฐภัทร จันทวิธ, 2532)	●																	
29	เรือนกาแล (เจดีย์ ปิยะชน, 2532)	●																	
30	งานเขียนเส้นทองเพื่อ นรพิทักษ์ การศึกษาวิจัยเอกลักษณ์ศิลปกรรม ล้านนาไทย พ.ศ. 2507-2510" (อนันต์ วิริยะพินิจ, 2533)	●																	
31	การศึกษาเรื่องหนังสือจากศิลปกรรมในประเทศไทย. (กัญญารัตน์ เวชชาสิทธิ์, 2534)	●																	
32	"ปูนปั้นล้านนา" (น. ณ ปากน้ำ, 2534)	●																	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ					
		อญ	ญ	บอญ	บชญ	อญก	อญค/อญคก/อญคค	อญค/อญคค/อญคค	อญคค	อญคคค	อญคคคค	อญคคคคค	อญคคคคคค	อญคคคคคคค	อญคคคคคคคค	อญคคคคคคคคค	อญคคคคคคคคคค	อญคคคคคคคคคคค	อญคคคคคคคคคคคค	อญคคคคคคคคคคคคค
33	ศิลปะเขียนแลน (ศิลปะล้านนา) และศิลปะสุโขทัย (สันติ เล็กสุขุม, 2534)	●																		
34	"ความงามกับความหมายของปูบัน วัดเจ้ายอดเมืองเชียงใหม่" (สันติ เล็กสุขุม, 2534)	●																		
35	กิจกรรมวัดยางหลวง : บทบาทศิลปะพม่า-ล้านนาในหุบเขาแม่แจ่ม (สุรศักดิ์ สุขสวัสดิ์, 2534)	●																		
36	"กิจกรรมวัดยางหลวง : การค้นหาประวัติศาสตร์แม่แจ่มจากงานศิลปกรรม" (สุรศักดิ์ สุขสวัสดิ์, 2534)	●																		
37	"การศึกษาหน้าบันวิหารล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่" (วรวิญญ์ บุญยสุรัตน์, 2535)	●																		
38	วัดพระสิงห์ศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในล้านนาไทย (จิรศักดิ์ เดชวงษ์ญา, 2535)	●																		
39	การศึกษาประติมากรรมรูปสัตว์ประดับสถาปัตยกรรมทางศาสนา เชียงใหม่ในพุทธศตวรรษที่ 24 (พนมบุตร จันทรโชติ, 2536)	●																		

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบสังคม	ระบบการปกครอง	วัฒนธรรม	ประเพณี
40	การสำรวจแหล่งประติมากรรม เต็ม 1 (ภาคเหนือตอนบน) (กรมศิลปากร, 2536)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
41	"จิตรกรรมฝาผนังวัดบ้านโป่ง สังคมล้านนาที่ขาดหายไป" (สุรศักดิ์ สุรศักดิ์, 2537)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
42	"ภาพจิตรกรรมผ่านผนัง ประเพณีสิบสองเดือนของล้านนาไทย" (พรชัย ไชยมา, 2537)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
43	การสำรวจแหล่งประติมากรรม เต็ม 2 (ภาคเหนือตอนบน) (กรมศิลปากร, 2537)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
44	น่ายนธ์ เอกลักษณ์สถาปติกรรมไทย (วิที พานิชพันธ์, 2537)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
45	"ความสัมพันธ์ด้านรูปแบบระหว่างพุทธูปหินทรายสกุลช่างพะเยากับ พระแก้วมรกต" (ศักดิ์ชัย ลายสิงห์, 2537)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
46	ลานปูนปั้น (กรมศิลปากร, 2540)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเริน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						ประวัติ	ภูมิปัญญา	ศิลปกรรม	อื่นๆ
47	"หน้าแผนแบบบ้านนาของวิหารในจังหวัดเชียงใหม่" (วรศักดิ์ บุญสุรัตน์, 2537)	•	•	•	•	•	•	•	•
48	"พระพุทธอุปถัมภ์ของเมืองเชียงใหม่" (นันทนา ปักป้อง, 2537)	•	•	•	•	•	•	•	•
49	"ตุงกับวรรณกรรมพื้นบ้าน" (นฤมล เรืองรังษี, 2537)	•	•	•	•	•	•	•	•
50	เสนอไม้แกะสลักล้านนา (แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และคณะ, 2537)	•	•	•	•	•	•	•	•
51	"จรรยาเจตีย์ล้านนา ก่อนพุทธศตวรรษที่ 22" (จิรศักดิ์ เสงี่ยม, 2538)	•	•	•	•	•	•	•	•
52	นรคทาทางวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน (ศึกษาธิการจังหวัดลำพูน, 2538)	•	•	•	•	•	•	•	•
53	"สถาปัตยกรรมการศึกษาจิตรกรรมผ่านผนังเชียงใหม่" (ภาณุพงษ์ เลานทม, 2538)	•	•	•	•	•	•	•	•

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบเทคโนโลยี/สังคม	เกษตรกรรม	สุขภาพ	สุนทรียะ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
61	หอไตรวัดพระสิงห์ : ประวัติลักษณะศิลปกรรมและแนวทางการอนุรักษ์ (จิรศักดิ์ เศรษฐ์ญา และคณะ, 2539) "บันไดล้านนา" (ไพฑูรย์ คอแก้วแก้ว, 2539) "ลายคำเล่าขานพระพุทธรูปพระธาตุลำปางหลวง" (จิรศักดิ์ เศรษฐ์ญา, 2540) "วิหารวัดปางยางคกกับลวดลายวิจิตรของล้านนา" (ใจรัก สิริคำ, 2540) "หนังสือและโครงการจิตรกรรมผ่านผนัง วัดป่าภูกวนหลวงพระบางศึกษาเปรียบเทียบกับจิตรกรรมผ่านผนังของไทย" (ชนพูนฐ ประศาสน์เศรษฐ์, 2540) "วิหารวัดคันแก่น : แบบแผนและคุณค่าที่ตั้งอยู่ของสถาปัตยกรรมล้านนา" (นาก พูลงนุช, 2540) "จิตรกรรมบนผนังคอสองในวิหารหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวง" (ปาริสุทธิ สาริกะวณิช, 2540)	ไทย	ไทย	บอช	บอช	บอช	●																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						ประเพณี/พิธีกรรม	กฎหมาย	ศิลปกรรม/งานช่าง	ภาษา
68	"วิหารวัดป่าสาทรอยต่อทางยุทธศาสตร์ของล้านนา" (พงษ์สิทธิ์ ศิลปพัฒนชัย, 2540)								
69	"ลวดลายสลักไม้ล้านนากับศรัทธาของบรรพชน" (อภิรักษ์ ใจแจ้ง, 2540)								
70	"การตกแต่งผนังด้านหลังหรือส่วนหลังพระประธาน.....ภาพเป็น แค่อี๊ด" (จุฑา ดวงพิมพ์, 2540)								
71	"จิตรกรรมผ่านผนังบ้านลำปาง" (ภาณุพงษ์ เสดาสม, 2540)								
72	"การก้าวเดินของรูปแบบลวดลายปูนปั้นล้านนา" (มงคล มานะรุ่งฤทธิ์, 2540)								
73	"วันเสวยอาหารเจ้า : งานศิลปกรรมที่ควรค่าแก่การทวงแหน" (ถกิต ดุแกว, 2540)								
74	"สกัดกั้น : งานศิลปกรรมแห่งความเชื่อ" (สิริศักดิ์ เสือแพง, 2540)								

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						รูปถ่าย/ภาพเขียน	แผนที่	แบบร่าง/แบบ	อื่นๆ
82	The Kamthieng House : Its History and Collections (Krug, Sonia and Shirley Duboff, 1982)	•	•	•	•	•	•	•	•
83	"The Earliest Datable Buddha Image of Lan Na Thai." (Krairiksh, Pinya, 1984)	•	•	•	•	•	•	•	•
84	Art in Thailand : A Brief History (Diskul, Subhadradis, 1986)	•	•	•	•	•	•	•	•
85	"On Tattoo of the Dai Nationality" (Ruiyao, Cheng. 1990)	•	•	•	•	•	•	•	•
86	"Palm-leaf Manuscripts and History—writing in Premodern Northern Thailand" (Wyatt, David K., 1996)	•	•	•	•	•	•	•	•

ไทชวน ไทเขิน

สถานะภาพผลงานการศึกษา

จากการรวบรวมเอกสารทางวิชาการด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทชวนและไทเขินนั้น พบว่ามีจำนวนอยู่อย่างมากมาย และเนื้อหาสาระของเอกสารวิชาการดังกล่าวนี้ก็จะเกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมใน 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ งานจิตรกรรม และงานประติมากรรม

สำหรับเอกสารวิชาการทางด้านจิตรกรรมนั้น มักจะกล่าวถึงรายละเอียดของส่วนประณีตศิลปกรรมในศาสนสถาน เช่น การศึกษางานภาพจิตรกรรมฝาผนังในอาคารทางศาสนา ซึ่งเนื้อหาสาระของการศึกษาก็ครอบคลุมประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์ รูปแบบและโครงสร้างของภาพ ลักษณะและเทคนิควิธีการที่ใช้ในการเขียนภาพ และการอนุรักษ์งานจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น ซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ก็มีลักษณะแตกต่างกันออกไป สำหรับกลุ่มแรกนั้นก็เป็นการศึกษาถึงงานจิตรกรรมของชาวไทชวนและไทเขินเพื่อให้เกิดภาพรวม ตัวอย่างเช่น ในหนังสือ *จิตรกรรมฝาผนังล้านนา* (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2532) ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ทั่วไปในประเด็นของรูปแบบเฉพาะและเรื่องราวที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังล้านนาโดยทั่วไป ซึ่งก็ได้กล่าวถึงตำแหน่งของการเขียนภาพในอาคารด้วย นอกจากนี้ก็มีงานศึกษาอื่นๆ ในลักษณะเช่นเดียวกันอีก เช่น *โครงสร้างจิตรกรรมฝาผนังล้านนา* (สน สิมাত্রัง, 2526)

ส่วนเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานจิตรกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทชวนและไทเขินในอีกลักษณะหนึ่งนั้น ก็เป็นการศึกษางานจิตรกรรมมุ่งเน้นเฉพาะแหล่งเท่านั้น ซึ่งก็ได้มีการดำเนินการศึกษาไปแล้วมากมายในสถานที่ต่างๆ ดังนี้ *การวิวนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำวัดพระสิงห์ เชียงใหม่* (เสรี นิลประพันธ์, 2517), *การวิเคราะห์สีในจิตรกรรมฝาผนังเขตจังหวัดเชียงใหม่* (สน สิมাত্রัง, 2521), *ภาพเขียนสีภายในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง* (สมพงษ์ คันธสายบัว, 2524), *จิตรกรรมฝาผนังพื้นบ้านลำปาง* (ภาณุพงษ์ เลาสม, 2540), *จิตรกรรมบนผนังคอสองในวิหารหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวง* (ปาริสุทธิ์ สาริกะวณิช, 2540), และ *จิตรกรรมเวียงต้า* (วิดิ พานิชพันธุ์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) เป็นต้น นอกจากการศึกษาศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังแล้ว เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมของชาวไทชวนและไทเขิน ก็ยังรวมถึงงานตกแต่งลวดลายในลักษณะอื่นๆ ด้วย เช่น การศึกษาเกี่ยวกับ *ยันต์ล้านนา* (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2539) และ การศึกษา กนกล้านนา (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา, 2539) เป็นต้น

ส่วนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานประติมากรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทชวนและไทเขินนั้น ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งได้มีการศึกษากันมาค่อนข้างมากมาย การศึกษาลักษณะของงานประติมากรรม

ที่สำคัญก็ได้แก่ งานปูนปั้น ซึ่งจากการสำรวจค้นคว้าพบว่าได้มีการศึกษาเอาไว้แล้วมากมาย และ ประเด็นของเนื้อหาสาระของเอกสารศึกษาดังกล่าวก็พอสรุปได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับครอบคลุมในด้านต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ การอธิบายลักษณะรูปแบบของงาน ปรัชญาความเชื่อ เทคนิคการก่อสร้าง และการอนุรักษ์ งานศึกษาดังกล่าวก็ได้แก่ ปูนปั้นล้านนา (น. ณ. ปากน้ำ, 2534), การสำรวจแหล่ง ประติมากรรม เล่ม 1 (กรมศิลปากร, 2536), การสำรวจแหล่งประติมากรรม เล่ม 2 (กรมศิลปากร, 2537), ลายปูนปั้น (กรมศิลปากร, 2540) เป็นต้น

ส่วนงานประติมากรรมซึ่งเป็นพระพุทธรูปก็ได้มีการศึกษามาแล้วอยู่อย่างมากมายเช่นกัน เอกสารการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ศิลปในประเทศไทย (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2518) ประเด็นสำคัญของการศึกษานี้ก็ได้มุ่งเน้นในการอธิบายถึงรูปแบบของพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน โดยในการศึกษานั้นได้ แบ่งออกเป็นสองลักษณะด้วยกัน ได้แก่ มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปแบบปาละของอินเดีย โดยจะมี พระรัศมีเป็นดอกบัวตูม ขมวดพระเกศาใหญ่ พระพักตร์กลมอมยิ้ม พระหนุเป็นปม พระองค์อวบอ้วน พระอุระนูน ชายจีวรเหนือพระอังสาชันส้นปลายเป็นลายเชี้ยวตะขาบ ขอบทำปางมารวิชัย ชัดสมาธิเพชร แลเห็นฝ่าพระบาททั้งสองข้าง ฐานมีกลีบบัวคว่ำหัวหงายและเกศบัวปนะกอบ หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ส่วน พระพุทธรูปเชียงแสนอีกลักษณะหนึ่งก็ได้แก่ พระพุทธรูปที่มีลักษณะพระรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูม หรือ บางครั้งก็เป็นรูปเปลวไฟ ขมวดพระเกศาเล็ก พระพักตร์มักเป็นรูปไข่ ชายจีวรยาวลงมาถึงพระนาภี ประทับนั่งขัดสมาธิราบแลเห็นฝ่าพระบาทแต่เพียงข้างเดียว

นอกจากการศึกษาลักษณะภาพรวมของพระพุทธรูปเชียงแสนแล้ว เอกสารการศึกษาถึงรายละเอียดของลักษณะพระพุทธรูปโดยช่างสกุลต่างๆ ในทางเหนือก็มีปรากฏอยู่เช่นกัน ตัวอย่างเช่น การ ศึกษาของ นันทนา ปกป้อง (2537) ใน เรื่อง พระพุทธรูปสำคัญของชาวเชียงใหม่ เป็นต้น

นอกจากเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานปูนปั้นและพระพุทธรูปแล้ว เอกสารการศึกษางาน ประติมากรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขินที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การแกะสลักไม้ ซึ่งเอกสารสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ก็ได้แก่ ไม้แกะสลักอีสาน (แน่นน้อย ปัญจพรรค และคณะ, 2537) สำหรับประเด็นในศึกษานี้ก็ได้มุ่งเน้นถึงบทบาทของไม้ในการสร้างงาน ประติมากรรมของชาวล้านนา เช่น การใช้ไม้ในการก่อสร้างเป็นพุทธสถาน ปราสาทราชวัง และเรือน ล้านนา รวมทั้งได้นำเอาไม้ไปเป็นวัสดุสำหรับแกะสลักพระพุทธรูป องค์ประกอบสำหรับตกแต่งบ้าน หักอาศัย บุษบก ธรรมาสน์ อาสนะ ตุ้ง และ สัตตภัณฑ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงลักษณะของ ลวดลายต่างๆ ในการแกะสลักไม้ซึ่งเป็นแบบฉบับของชาวล้านนาอีกด้วยซึ่งได้แก่ ลายกนก ลายเครือเถา ลายดอกไม้ใบไม้ ลายเมฆและเมฆไหล และลายสัตว์ เป็นต้น

สรุป

จากการค้นคว้าเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของกลุ่มกับชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขินนั้น พบว่าเอกสารการศึกษาดังกล่าวนี้นี้อยู่อย่างมากมาย แต่อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมุ่งเน้นประเด็นการศึกษาไปในเรื่องของรูปแบบและลักษณะของงานศิลปกรรม ส่วนประเด็นการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ยังปรากฏอยู่อย่างจำกัด โดยเอกสารการศึกษาที่มุ่งประเด็นไปถึงการอนุรักษ์นั้นมักจะดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก เช่น กรมศิลปากร

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใต้ลือ	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบเทคโนโลยี	เกษตรกรรม/ปศุสัตว์	สุขภาพ	ศาสนา
1	ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
2	การศึกษาหมู่บ้านใต้ลือในจังหวัดลำปาง (ประจันต์ รักพงษ์ และคณะ, 2535)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
3	"วิหารใต้ลือในจังหวัดน่าน" (ประเสริฐ สุยะนา, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
4	ใต้ลือ (จิรา อากาศ และคณะ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
5	"จิตรกรรมผ่านผนังวัดหนองบัว" (สน สีมารัง, 2521)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
6	วัดภูมินทร์และวัดหนองบัว (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2529)	●	●	●	●	●	●	●	●	●

ทลื้อ

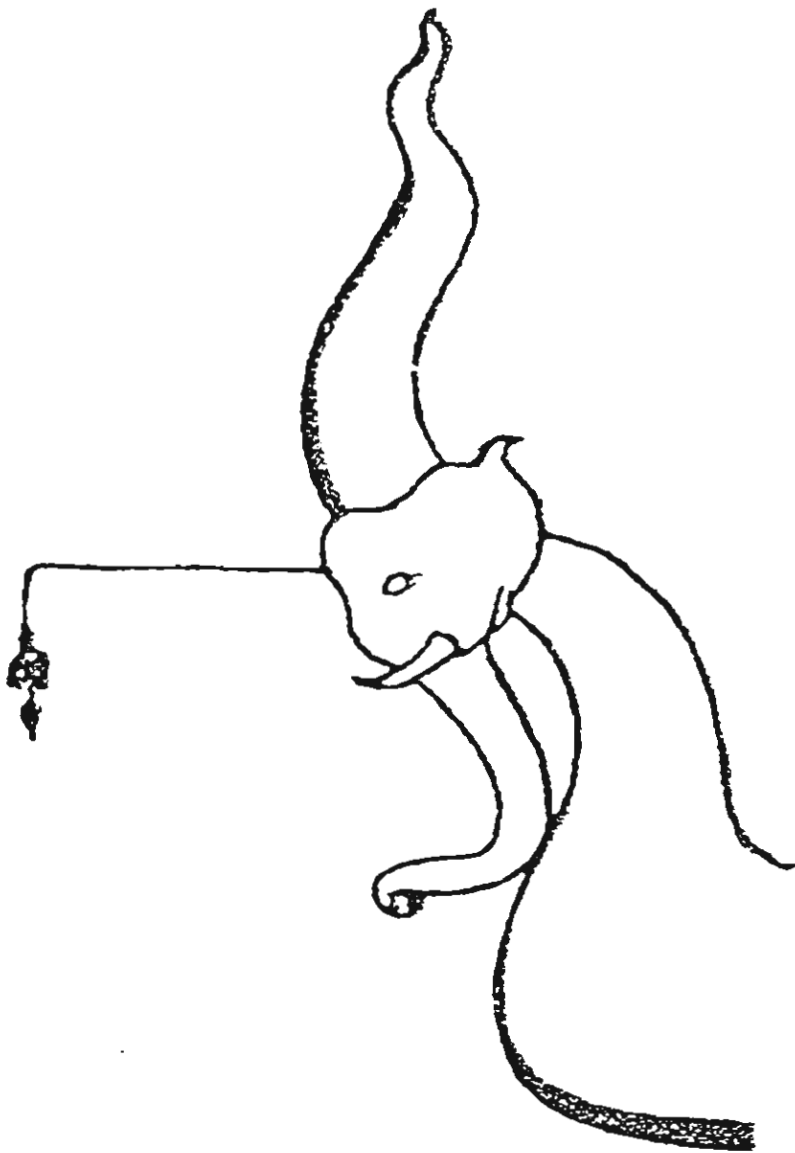
สถานะภาพผลงานการศึกษา

จากการรวบรวมเอกสารการศึกษาวิชาการทางด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทลื้อนั้น ได้พบว่าเอกสารวิชาการดังกล่าวนี้มีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด และเอกสารเกี่ยวข้องที่พบนั้นก็ยังมีเนื้อหาสาระทางด้านศิลปกรรมโดยสังเขปเท่านั้น สำหรับเอกสารการศึกษาสำคัญที่เกี่ยวข้องเท่าที่พบในขณะนี้ได้แก่ การศึกษาแบบแผนทางศิลปกรรมของชาวทลื้อเรื่อง "วิหารทลื้อในจังหวัดน่าน" (ประเชษฐ สุยะนา, 2540) ซึ่งประเด็นสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ก็คือ การค้นหาลักษณะการตกแต่งอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวทลื้อ โดยการศึกษาดังกล่าวนี้ได้กล่าวถึงการประดับลวดลายตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรมจากตัวอย่างของวัดทลื้อในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งก็ได้แก่ วัดต้นแหลง และวัดหนองแดง ซึ่งผลการศึกษานั้นก็ได้ข้อสรุปบางประการเกี่ยวกับรูปแบบลวดลายการตกแต่งอาคารศาสนสถานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวทลื้ออันได้แก่ ปานลม และช่อฟ้าซึ่งเป็นรูปลักษณะของช้างและหงส์รวมกันหรือที่เรียกกันว่า "นกหัสติลิงค์" นั่นเอง ส่วนเชิงชายของอาคารที่ศึกษานั้นก็มีลักษณะเป็นแบบเฉพาะของชาวทลื้ออีกเช่นกัน ก็คือ เชิงชายของอาคารศาสนสถานศึกษาจะมีลักษณะเป็นลวดลายที่ฉลุลงไปในแผ่นไม้และนำมาเรียงต่อเนื่องกันเป็นลวดลายน้ำหยด นอกจากนี้แล้ว เอกสารวิชาการดังกล่าวนี้ก็ยังได้กล่าวถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของงานทางด้านศิลปกรรมของชาวทลื้อในส่วนรายละเอียดอื่นๆ อีก เช่น ฐานชุกชี หน้าบัน กระเบื้องมุงหลังคาเป็นเส้า ฝาเพดาน และคอสอง

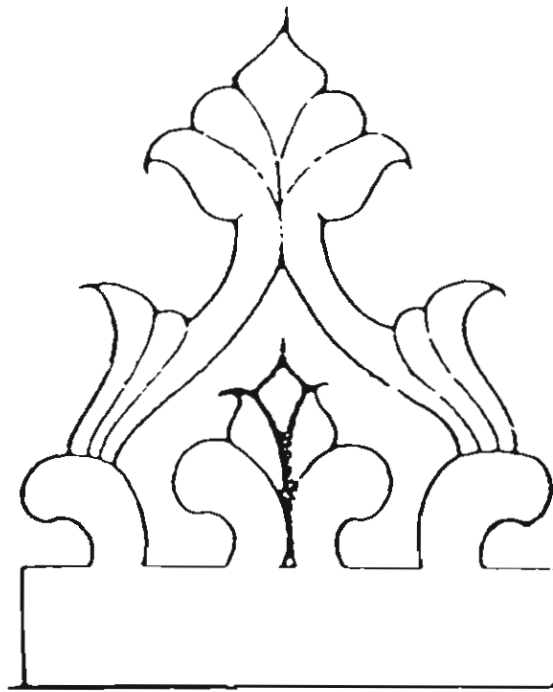
นอกจากเอกสารวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านประติมากรรมของชาวทลื้อแล้ว ก็ได้พบเอกสารการศึกษางานทางด้านจิตรกรรมของชาวทลื้อด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม เอกสารดังกล่าวก็ยัง คงมีจำนวนจำกัดอยู่ค่อนข้างมาก เอกสารวิชาการสำคัญที่เกี่ยวข้องนี้เป็นการศึกษา *จิตรกรรมฝาผนังที่วัดหนองบัว* โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ สน สิมাত্রัง ซึ่งได้พิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยประเด็นเนื้อหาของการศึกษาในครั้งนี้ก็เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เทคนิคและวิธีการเขียนภาพจิตรกรรม เนื้อหาและลักษณะของภาพจิตรกรรม เช่น ลักษณะท่าทางและการแต่งกายของผู้คนภายในภาพ ลักษณะของปราสาทราชวัง อาคารบ้านเรือน ภาพของยานพาหนะ ภาพธรรมชาติ และสภาพลักษณะบรรยากาศ อีกทั้งยังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของภาพเขียนและพื้นที่ภายในอาคาร และลักษณะการจัดองค์ประกอบบนฝาผนังด้วย นอกจากเอกสารวิชาการของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สน สิมাত্রัง แล้ว เอกสารวิชาการอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมของชาวทลื้อก็มีปรากฏอยู่บ้างเช่นกัน ได้แก่ หนังสือเรื่อง *วัดภูมินทร์และวัดหนองบัว* โดย แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2529) แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาในพื้นที่แหล่งเดียวกันคือ จังหวัดน่าน

สรุป

จากการสำรวจค้นคว้าเอกสารวิชาการในด้านศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนั้น อาจกล่าวได้ว่า เอกสารวิชาการที่มีเนื้อหาสาระดังกล่าวยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัด สำหรับเอกสารที่ปรากฏอยู่ ส่วนใหญ่นั้นก็มักจะมีสาระที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของชาวไทลื้อโดยสังเขปเท่านั้น และมักจะเน้น การศึกษาไทลื้อเฉพาะแหล่งเท่านั้น คือ จังหวัดน่าน สำหรับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศิลปกรรมของ ไทลื้อในพื้นที่อื่นๆ ยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนประเด็นเนื้อหาสำคัญในการศึกษาก็มักเกี่ยวข้องกับ สถาปัตยกรรมวัดเป็นหลัก



ลักษณะของข้อฟ้าซึ่งเป็นแบบแผนของชาวไทลื้อ



ลักษณะเชิงชายซึ่งเป็นลวดลายเฉพาะของชาวไทลื้อ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทใหญ่	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา
1	ลายสักไทใหญ่ (ลายสม ธรรมชี่, 2538)	บศกวิเศษ บอชวิเศษ นุ อนุ	ไทอู บทกวีระบบเสียงบอ เสียงเสียงสูงทักไทเขมม เสียงสูงทักอสม รูปเทพเทวณ/กษัตริย์ เสียงสูง	ศิลปะลายสักรูป ศิลปะลายเขมม ศิลปะลายเขมม/ศิลปะสูง บทกวี รูปเทพเทวณ	ศิลปะลาย ศิลปะลายเขมม	
2	วัดจองคำ (ปราณี กล้าสัน, 2532)			ศิลปะลายเขมม ศิลปะลายเขมม/ศิลปะสูง ศิลปะลายเขมม	ศิลปะลาย ศิลปะลายเขมม	
3	เที่ยววัดเมืองเหนือ (พงศธร เกษสำลี, 2535)			ศิลปะลายเขมม ศิลปะลายเขมม/ศิลปะสูง ศิลปะลายเขมม	ศิลปะลาย ศิลปะลายเขมม	

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

คำค้น	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						ประเพณี วัฒนธรรม	ประเพณี วิถีชีวิต	ประเพณี พิธีกรรม	ประเพณี ความเชื่อ
1		ไทย ไท มอญ มลายู	ประเพณี การแต่งกาย ประเพณี การทอผ้า ประเพณี การปลูกข้าว ประเพณี การเลี้ยงสัตว์ ประเพณี การล่าสัตว์ ประเพณี การจับปลา	ประเพณี การแต่งกาย ประเพณี การทอผ้า ประเพณี การปลูกข้าว ประเพณี การเลี้ยงสัตว์ ประเพณี การล่าสัตว์ ประเพณี การจับปลา	ประเพณี วัฒนธรรม	ประเพณี วิถีชีวิต	ประเพณี พิธีกรรม	ประเพณี ความเชื่อ	ประเพณี ความเชื่อ
2									

ไทยใหญ่

สถานะภาพผลงานการศึกษา

เช่นเดียวกันกับการค้นคว้าเอกสารการศึกษางานศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ การสำรวจค้นหาเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นั้นก็พบว่ามีอยู่อย่างจำกัดมากเช่นกัน สำหรับรายงานเอกสารเท่าที่ค้นพบในขณะนี้นั้นก็มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับลักษณะขององค์ประกอบสำหรับตกแต่งตกแต่งงานสถาปัตยกรรม และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมในลักษณะของการสักยานร่างกายมนุษย์

สำหรับเอกสารการศึกษาทางด้านศิลปกรรมเกี่ยวกับงานตกแต่งอาคารทางศาสนาเท่าที่สำรวจพบนั้น ได้แก่ รายงานเรื่องวัดจองคำ โดย ปราณี กล่ำส้ม (2532) และ รายงานเรื่องเที่ยววัดเมืองเหนือ โดย พงศธร เกษลาลี (2535) ซึ่งเอกสารดังกล่าวนี้ก็ได้กล่าวถึง การตกแต่งลวดลายในส่วนต่างๆ ของอาคารศาสนสถานที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ โดยแหล่งพื้นที่ซึ่งทำการสำรวจศึกษานั้นก็เป็นวัดในภาคเหนือของประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม เอกสารการศึกษาดังกล่าวนี้ยังมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของชาวไทใหญ่โดยสังเขปเท่านั้น ยังมิได้มีประเด็นเนื้อหาในการศึกษาที่ลุ่มลึกแต่ประการใด

ส่วนเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษาทางด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่สำคัญเท่าที่สำรวจพบในขณะนี้ก็คือ รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องลายสักไทใหญ่ โดย สายสม ธรรมธิ (2538) โดยได้มุ่งเน้นศึกษาถึงวัฒนธรรมการสักหรือสักยาศของชาวไทใหญ่ ส่วนรายละเอียดในประเด็นของเนื้อหาสาระของการศึกษานั้น ก็ได้กล่าวถึงบทบาทของสาล่าสักยา (ผู้มีความเชี่ยวชาญในการสักยา) การสืบทอดองค์ความรู้ในการสักยา และประเภทในการสัก ซึ่งก็กล่าวถึงรูปลักษณะต่างๆ อันเป็นที่นิยมของชาวไทใหญ่ อันได้แก่ รูปเสือ แมวคำ หมูเขี้ยวตัน หมูหลังหัก หมูหัวอาน วัวกระทิง รูปยันต์ และอักขระคาถา นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ในรายงานการศึกษาวิจัยก็ยังได้กล่าวถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัก และพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสักอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยลายสักไทใหญ่ในครั้งนี้ก็เป็นเพียงการนำเสนอข้อมูลในเบื้องต้นเท่านั้น และข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มานั้นก็มุ่งเน้นเฉพาะบทบาทของสาล่าสัก การสืบทอดองค์ความรู้ประเภทในการสัก อุปกรณ์ในการสัก และพิธีกรรมในการสักเท่านั้น ส่วนประเด็นการศึกษาลายสักของชาวไทใหญ่ในแง่มุมทางด้านศิลปกรรมนั้นยังมิได้มีการมุ่งเน้นแต่ประการใด เท่าที่ผ่านมาก็เป็นเพียงการนำเสนอตัวอย่างรูปแบบลวดลายของการสักเท่านั้น

สรุป

จากการค้นคว้าเอกสารการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย
ใหญ่นั้น พบว่าในขณะนี้เอกสารการศึกษาดังกล่าวนี้นี้มีจำนวนอยู่อย่างจำกัด สำหรับเอกสารการศึกษาที่
ได้สำรวจพบนั้นก็ยังเป็นรายงานการศึกษาทั่วไปเท่านั้น หรือมีฉะนั้นก็มีประเด็นการศึกษาที่มุ่งไปในรูป
แบบอื่นๆ ที่มีใช้ประเด็นเนื้อหาทางด้านศิลปกรรมโดยเฉพาะ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ศาว	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
					ประเภทรูปภาพ ประเภทย่อย	ประเภทรูปภาพ ประเภทย่อย
1	"ภาพจิตรกรรมที่ค้นพบใหม่กับแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมใน ภาคอีสาน" (สุรพล คำวิสุทธิ, 2521)	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ
2		ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ
3		ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ
4		ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ
5		ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ
6		ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ	ประเภทรูปภาพ

ลาว

สถานะภาพผลงานการศึกษา

จากการสำรวจค้นคว้าเอกสารวิชาการในด้านศิลปกรรมของชาวลาวซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วย นั้น อาจกล่าวได้ว่าเอกสารวิชาดังกล่าวนี้ยังมีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด สำหรับเอกสารวิชาการเท่าที่ค้นพบได้ในขณะนี้ ส่วนหนึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบงานจิตรกรรมบนผาผนังในอาคารทางศาสนา สำหรับเอกสารการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เห็นภาพรวมของงานจิตรกรรมลาว ได้แก่ *จิตรกรรม ผาผนังอีสาน* (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2529) ซึ่งประเด็นในการศึกษานี้ก็เพื่อการอธิบายถึงรูปแบบเฉพาะของจิตรกรรมผาผนังอีสาน ส่วนเอกสารการศึกษาวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับจิตรกรรมผาผนังอีสาน ได้แก่ *จิตรกรรมผาผนังอีสาน* ของ ไพโรจน์ สโมสร และคณะ (2532) งานศึกษาวิจัยดังกล่าวนี้ได้ดำเนินงานศึกษาภาพวาดบนผนังอาคารทางศาสนา หรือที่เรียกว่า "ฮูปแต้ม" โดยได้ศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้แก่ เทคนิคและกรรมวิธีในการวาดภาพ การจัดองค์ประกอบของภาพ การใช้สีในงานจิตรกรรม และเรื่องราวเนื้อหาสาระของภาพ

นอกจากเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมแล้ว การศึกษาเกี่ยวกับงานประติมากรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาวก็ได้สำรวจพบที่มีการดำเนินการไปบ้างแล้ว สำหรับเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานประติมากรรมสำคัญที่สำรวจพบในขณะนี้ ได้แก่ การแกะสลักไม้ ในหนังสือ *วิญญานไม้แกะสลัก* โดย นางน้อย ปัญจพรรค และ สมชาย ณ นครพนม (2536) ส่วนประเด็นเนื้อหาสำคัญในการศึกษานี้ ก็เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัสดุไม้ในการสร้างงานประติมากรรมของชาวอีสาน เช่น การใช้ไม้เป็นวัสดุสำหรับแกะสลักเป็นพระพุทธรูป การใช้ไม้เป็นองค์ประกอบสำหรับตกแต่งของบ้านพักอาศัย และการใช้ไม้เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับหุ้มโอง ราวเทียน ธรรมาสน์ และธาดูไม้ เป็นต้น นอกจากนี้เอกสารการศึกษาก็ยังได้กล่าวถึงวิธีการตกแต่งและลักษณะของลวดลายด้วย ซึ่งลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะก็ได้แก่ ลายนก ลายก้านขด ลายกระจัง ลายบั๊กนัต ลายดอกไม้ ลายธรรมชาติ รูปสัตว์ และรูปบุคคล เป็นต้น

ส่วนเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานจิตรกรรมของชาวลาวในประเทศลาวก็มีการสำรวจพบเช่นกัน จากเอกสารการศึกษา *พุทธศิลป์ลาว* โดย สงวน รอดบุญ (2526) ได้บรรยายถึงลักษณะโดยทั่วไปของงานจิตรกรรมในประเทศลาวไว้ว่า งานดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับงานจิตรกรรมของไทยในสมัยรัชกาลที่ 2-3 ซึ่งประเด็นที่ได้หยิบยกมากล่าวถึงก็เกี่ยวข้องกับการใช้สี การจัดภาพ ลักษณะของภาพ และความปราณีตในการตัดเส้น

นอกจากนี้งานทางด้านจิตรกรรมแล้ว เอกสารการศึกษา *พุทธศิลป์ลาว* โดย สงวน รอดบุญ ก็ได้กล่าวถึงงานด้านประติมากรรมของชาวลาวในประเทศลาวไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของพระพุทธรูป ตลอดจนได้อธิบายถึงลักษณะรูปแบบของพระพุทธรูปในประเศลาว

สรุป

จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวนั้น พบว่าเอกสารซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด และเอกสารการศึกษาที่สำรวจพบนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นการศึกษาโดยสังเขปเท่านั้น เนื้อหาสาระของการศึกษาก็มุ่งเน้นไปในประเด็นของลักษณะรูปแบบเป็นหลัก ส่วนประเด็นอื่นๆ เช่น การอนุรักษ์ หรือเทคนิควิธีในการสร้างงานนั้น ยังไม่พบว่ามีการศึกษาอย่างชัดเจน

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ จ้าง	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ						
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา					
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบสังคม	การเกษตร	อุตสาหกรรม/บริการ	มนุษยศาสตร์	
1	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ จ้าง	โทม									
2		ไพ									
		บอธวันละ๒									
		บสทวันละ๒									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก									
		อึ้งกั๊ก							</		

4.4 สาขาหัตถกรรม

เอกสารไทศึกษาในสาขาหัตถกรรมจากการสืบค้นตามเกณฑ์ที่เสนอไว้ในบทที่ 2 อันสามารถจะจำแนกเป็นเอกสารที่ใช้ศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศ ได้ดังนี้

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทเขิน	18	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง	4	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่-ไทอาหม	1	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ซึ่งรวม ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน	29	รายการ

เมื่อได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารทั้งหมดแล้ว ได้นำมาจัดกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยอาศัยตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ระบุไว้ข้างต้น ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้ คือ

- กลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการ
- ลักษณะงาน
- เนื้อหาสาระ
 - ประเภทงาน
 - ประเด็นเนื้อหา

จากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการของหัตถกรรม ซึ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผลสรุปสุดท้ายได้จัดทำตารางสถานภาพไทศึกษาในสาขาหัตถกรรม โดยการสรุปตารางข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดเข้าด้วยกัน อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพไทศึกษาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กับทั้งยังสามารถสรุปการศึกษารวมทั้งหมดของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขานี้ อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพไทศึกษาของสาขาหัตถกรรมได้อย่างชัดเจน และยังสามารถทราบถึงการเน้นหนักในการศึกษาตามประเด็นของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนวัตกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ			ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน		เนื้อหาสาระ						ประเด็นของเนื้อหา		
		ไทย	ญ	บอชญวไลย	บชญวไลย	อึ้งกู่หน	อึ้งกู่หน/อึ้งกู่หน/อึ้งกู่หน	อึ้งกู่หน/อึ้งกู่หน/อึ้งกู่หน	อึ้งกู่หน/อึ้งกู่หน/อึ้งกู่หน	อึ้งกู่หน	ญวไลย	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน	ญวไลย/อึ้งกู่หน
8	ทำเนียบนวัตกรรมในหมู่บ้าน จักสารไม้ และสลักไม้ สิ่งทอและสิ่งประดิษฐ์จากสิ่งทอ จ.ลำพูน (วิระพงษ์ ชื่นกลิ่น และคณะ, 2527)																				
9	นำหม้อและนํ้าดื่มในวิถีชีวิตของชาวด่านนา : กรณีศึกษาจังหวัด เชียงใหม่ (ณัฐวิ ทศรฐ, 2538)																				
10	การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่, 2539)																				
11	Living Decoration Textiles : Tribal Art from Africa Asia and Americas (Bernard, Nicholas, 1989)																				
12	Hand Woven Textiles of South-East Asia (Fraser-Lu, Sylvia, 1988)																				
13	"A Preliminary Note on Some Northern Thai Woven Patterns" (Henriksen Merele, Aagard 1976)																				
14	"Identity and Traditional Based Tai Textiles in Contemporary Thai Society (Howard, Michael, 1996)																				

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนัตถกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
15	Textile and Tai Experience in Southeast Asia (Gillinger, Matibele, Leedom, Lefrent H. Jr. 1992)	บศทญ๖๒	ไทอู	หริลลลลลลลลลลลล	ไทอู	อูลลลลลลลลลลลล กบลลลลลลลลลลลล
		บออลล๖๒	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล
		ลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล
		ลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล	ลลลลลลลลลลลล
16	"Change as the Method of Identification and Dating of Tai Textiles" (Naenna, Patricia (Chessman), 1996)					
17	"Tung' in the cultural life of the northern People" (Tirapat Pisai, 1986)					
18	Lanna Textiles : Yuan, Lue, Lao (Prangwalthanakul, Songsaie, and Patricia Chessman)					

กลุ่มไทยวนและไทเขิน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขิน หรือที่เรียกกันโดยสามัญว่า “คนเมือง” โดยจะมีถิ่นฐานอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในการศึกษาเพื่อประเมินสภาพไทศึกษาด้านหัตถกรรม จะเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือตอนบนเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะรวมไทเขินได้ด้วย

สถานภาพการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขิน

แม้ว่างานหัตถกรรมจะเป็นสิ่งที่คุ้นเคย แต่ในการศึกษาจะพบว่าจะทำกันไม่มากนัก และจะเป็นประเภทงานที่ซ้ำๆ มีบางประเภทงานที่ได้มีการศึกษาเลยใน พ.ศ. 2519 ได้มีบทความในหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะและแบบแผนของผ้าทอในภาคเหนือนั้นคือ “A Preliminary Note on Some Northern Thai Woven Patterns” (Henriksen Merete, Aagard. 1976) อันเป็นจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจในเรื่องหัตถกรรมสิ่งทอ ด้วยความหลากหลายของรูปแบบและลวดลายตลอดจนสีสัน นับเป็นการจุดประกายในการศึกษาที่ดี แต่ว่าการศึกษาย่างลุ่มลึกมิได้มีต่อเนื่องในระยะเวลาอันใกล้ ต่อมาอีก 8 ปีคือใน พ.ศ. 2527 ได้มีการรวบรวมเป็นข้อมูลบัญชีประชากรหัตถกรรมออกมา 2 เล่ม คือ “ทำเนียบหัตถกรรมในหมู่บ้านจักสานไม้ไผ่ แกะสลักไม้ สิ่งทอและสิ่งประดิษฐ์จากสิ่งทอจังหวัดเชียงใหม่” (ณรงค์ แสงนิลานนท์ และคณะ, 2527) และ “ทำเนียบหัตถกรรมในหมู่บ้านจักสานไม้ไผ่ แกะสลักไม้ สิ่งทอและสิ่งประดิษฐ์จากสิ่งทอ จังหวัดลำพูน” (วีระพงษ์ ชูชื่นกลิ่น และคณะ, 2527) ผลงานทั้งสองชิ้นนี้เป็นรายงานการสำรวจครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมทำการผลิตหรือรับจ้างผลิตภายในหมู่บ้านหรือภายนอกหมู่บ้าน การทำการสำรวจในครั้งนี้ทำโดยที่ทำการพัฒนาการชุมชนจังหวัดและอาจารย์นักวิจัยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายจาก International Development Research Centre (IDRC) และสมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งแม้ว่าผลงานทั้ง 2 ชิ้นนี้จะเพียงรายงานการสำรวจแต่ก็ทำให้ภาพลักษณ์ของงานหัตถกรรมภาคเหนือตอนบนแจ่มชัดขึ้น

ใน พ.ศ. 2528 ได้มีรายงานการวิจัยที่น่าสนใจ คือ “รายงานการวิจัย วิธีการผลิตหม้อและน้ำดันเมืองกุง” (อัครพงษ์ สัจจวาทิต และคณะ, 2528) อันเป็นผลงานวิจัยโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการวิจัยในแนวลึกและน่าสนใจ ดังนั้นแง่มุมในการศึกษาจึงมีการเจาะลึกมากขึ้น “‘Tung’ in the Cultural Life of the Northern People” (Tirapat, Pisal, 1986) เป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่ศึกษาหัตถกรรมในส่วนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อ

“สารานุกรมของไร่พื้นบ้านในอดีตจากหัวเมืองฝ่ายเหนือ” (สนม ครูทเมือง และคณะ, 2530) และ “Lanna Textiles : Yuan Lue Lao” (Prangwatthanakul, Songsak and Patricia

Chessman. 1987) เป็นผลงาน 2 ชิ้นที่น่าสนใจใน พ.ศ. 2530 ซึ่งนอกจากจะเป็นการเสนอข้อมูลแล้วยังมีเนื้อหาที่น่าสนใจมากอีกด้วย การศึกษาเปรียบเทียบได้มีการศึกษาอย่างกว้างขึ้นใน "Hand Woven Textiles of South-East Asia" (Fraser-Lu, Sylvia) 1988) ซึ่งได้ตีพิมพ์ออกเผยแพร่ในปีต่อมา

ในปีถัดมาได้มีผลงานที่น่าสนใจตามออกมาอีก 2 ชิ้น คือ "ผ้าโบราณแห่งนครเชียงใหม่" (ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนกุล, 2532) ผลงานชิ้นนี้เป็นผลงานที่รวบรวมข้อมูลและเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ เนื่องจากผู้เขียนได้คลุกคลีกับข้อมูลมาเป็นเวลานานจึงมีเนื้อหาที่ลุ่มลึก และ "Living Decoration Textiles : Tribal Art from Africa Asia and Americas" (Bernard, Nicholas. 1989) เป็นอีกเล่มหนึ่งที่ตีพิมพ์ออกมาในปีเดียวกัน แม้ว่าเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้จะมีลักษณะที่ค่อนข้างกว้าง แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบมุมมองที่น่าสนใจในความเป็นพื้นบ้านและพื้นถิ่นที่มีความเหมือนและความแตกต่างในขณะเดียวกัน

นอกเหนือไปจากเนื้อหาด้านผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าแล้ว ก็ได้มีการศึกษาในเนื้อหาอื่นๆ อีกด้วย "กลุ่มโผบใหม่จากแหล่งเตาล้านนา" (กฤษฎา พิณศรี, 2534) เป็นบทความทางวิชาการที่สะท้อนความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผาแฝงมากับรายงานทางโบราณคดีของภาคเหนือตอนบนได้ ใน พ.ศ. 2535 หนังสือ "Textile and Tai Experience in Southeast Asia" (Gillinger, Mattibell Leedom Leffret H. Jr. 1992) เป็นหนังสือที่กล่าวถึงผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าที่เน้นกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเอเชียอาคเนย์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากเนื้อหาสาระค่อนข้างกว้างจึงไม่สามารถจะเจาะลึกได้มากนัก

นับเนื่องจากครบรอบการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ใน พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา หลายจังหวัดในประเทศไทยได้หันมาสนใจกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ผนวกกับการขยายวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวที่ทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันทำให้มีการจัดทำการแสดงในรูปแบบต่างอันเกี่ยวเนื่องกับศิลปวัฒนธรรมทำให้เกิดรูปแบบที่หลากหลายทางด้านเสื้อผ้า ดังนั้น ใน พ.ศ. 2538 สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปางและศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปางร่วมกับศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏลำปาง ได้จัดแสดงนิทรรศการเผยแพร่พร้อมกับจัดพิมพ์เอกสารประกอบ คือ "เสื้อผ้านุ่งเมือง วัฒนธรรมแต่งกายเมืองลำปาง" (สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏลำปาง, 2538) อันเป็นการสอบถามข้อมูลที่น่าสนใจยิ่ง และในปีเดียวกันได้มีวิทยานิพนธ์สาขาวัฒนธรรมศึกษา เรื่อง "น้ำหม้อและน้ำตันในวิถีชีวิตของชาวบ้านนา : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่" (ณัฐวิ ทศธร, 2538) ซึ่งเป็นแนวศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดเฉพาะกรณีในแนวลึก เป็นการศึกษาถึงความผลานสัมพันธ์ของหัตถกรรมและวัฒนธรรมที่ชัดเจน

ในการประชุมนานาชาติเรื่องไทศึกษา ครั้งที่ 6 ที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในระหว่างวันที่ 14-17 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ได้มีเอกสารที่น่าสนใจและเป็นการโยงการศึกษาในรูปแบบ

หัตถกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทให้เชื่อมโยงกับยุคปัจจุบัน นั่นคือ "Identity and Traditional Based Tai Textiles in Contemporary Thai Society" (Howard, Michael. 1996) อันสะท้อนมุมมองในด้านหัตถกรรมในทัศนะของคนรุ่นใหม่ ในขณะที่เดียวกันนักวิชาการบางท่านที่ให้ความสนใจอย่างสม่ำเสมอในงานหัตถกรรมบางประเภท ก็จะผลิตผลงานที่ต่อเนื่องออกมาตลอด ซึ่งก็จะปรากฏอยู่ในการประชุมนานาชาติครั้งนี้เช่นกัน เช่น "Change as The Method of Identification and Dating of Tai Textiles" (Naenna, Patricia (Chessman). 1996) อันเป็นแง่คิดที่ลุ่มลึกในรายละเอียดที่น่าสนใจมาก นอกจากนี้ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ก็ได้มีการผลิตเอกสาร คือ "การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539) อันเป็นการนำเสนอข้อมูลและจัดประเภทข้อมูลทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

สำหรับเอกสารฉบับสุดท้ายที่จะกล่าวถึง จะเป็นเอกสารที่ตีพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2540 จะได้แก่ "ผ้าจากไท-ยวน-ราชบุรี" (อุดม สมพร, 2540) อันเป็นการนำเสนอข้อมูลเฉพาะแหล่งและเป็นข้อมูลที่น่าไปใช้เปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนของข้อมูลภาคเหนือตอนบนได้ดี

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านเอกสารจากการศึกษาด้านหัตถกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทเขิน

จากการศึกษาเอกสารจำนวน 18 รายการ สามารถจำแนกออกตามความถี่ออกเป็นประเภทได้ดังนี้

- ผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า	12	รายการ
- เป็นเอกสารที่เกี่ยวกับภายในประเทศ	9	รายการ
- เป็นเอกสารเกี่ยวกับนอกประเทศ	3	รายการ
- เครื่องปั้นดินเผา	3	รายการ
- อื่นๆ	3	รายการ

จากข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ ทำให้พอจะสรุปสาระได้ดังนี้

1. นักวิชาการ : จะเป็นผู้เขียนคนไทยอยู่ 12 รายการ ในจำนวนดังกล่าวนี้จะมีทั้งเป็นนักเขียนเดี่ยว นักเขียนกลุ่ม และเป็นองค์กรหรือหน่วยงาน นักเขียนไทยนี้จะมีลักษณะการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่ และหรือเป็นผู้สนใจใฝ่รู้ศึกษาด้วยตนเองมานาน มุมมองในการศึกษาจึงมีทั้งที่เป็นศิลปะ วัฒนธรรม และสังคมศาสตร์ ส่วนนักเขียนต่างประเทศจะมีอยู่ 7 รายการ แนวทางของนักเขียนต่างชาติเหล่านี้จะมีแนวเขียนที่ชัดเจนโดยจะเป็นเนื้อหาของศิลปะและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

2. เนื้อหา : จะพบว่าผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าดูเหมือนจะเป็นเนื้อหาที่ได้รับความนิยมชมชอบมากที่สุด และโดดเด่นที่สุด สำหรับเนื้อหาที่รองลงมาจะได้แก่เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งส่วนใหญ่นั้นนิยมจะศึกษาในสาขาโบราณคดีและมนุษยวิทยามาก่อน ดังนั้นในส่วนหัตถกรรมยังไม่ชัดเจนนัก สำหรับที่เหลือจะเป็นงานที่รวบรวมงานประเภทต่างๆเข้าด้วยกัน จึงมิได้แจกแจงเจาะจงในประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะจากตรงนี้เองก็พอจะมองเห็นว่ายังมีงานอีกหลายๆประเภทที่มิได้รับการนำไปศึกษาสักเท่าไรนัก

นอกจากนี้ในบรรดาเอกสารเหล่านี้ แม้ว่าจะน่าสนใจมากแต่จะพบว่ามีย่อยบางจำนวนที่เป็นเอกสารพิมพ์ดีด และหรือที่มิได้ทำการตีพิมพ์ตามระบบการวิจัย ขาดการอ้างอิง จึงทำให้คุณภาพของงานบางชิ้นด้อยคุณค่าไป

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง

งานด้านหัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไททางภาคเหนือตอนบนนั้นจะมีความคล้ายคลึงและส่งอิทธิพลให้แก่กันและกัน จึงแตกต่างไปจากงานศิลปกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะที่ชัดเจนแตกต่างไปจากกันอย่างชัดเจน สำหรับข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านหัตถกรรม จึงมีเพียง 4 รายการอันจะเป็นการศึกษาในเรื่องผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าเสียทั้งสิ้น

ใน พ.ศ. 2529 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้รวบรวมบทความวิชาการไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งในจำนวนบทความเหล่านี้มีย่อย 2 บทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหัตถกรรม นั่นคือ “ลักษณะการแต่งกาย : ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” (สงบ จิมพลี, 2529) อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า และลักษณะการดำรงชีวิต ส่วนอีกบทความนั้นคือ “ชาวไทลื้อในล้านนา : ข้อสังเกตเบื้องต้น” (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2529) ซึ่งแม้จะมีได้กล่าวถึงงานหัตถกรรมแต่จากข้อมูลจากบทความนี้ ทำให้เกิดความกระจ่างได้ในการศึกษาถึงงานของไทลื้อในภาคเหนือตอนบนได้ดี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับผ้า โดยเฉพาะของกลุ่มยวน ลื้อ และลาว อันเป็นชนกลุ่มใหญ่ในภาคนั้นนั่นคือ “ผ้าล้านนา ยวน ลื้อ ลาว” (ทรงศักดิ์ ปรางค์ วัฒนากุล, แพทริเซีย แนนหนา, 2533) ข้อมูลจากหนังสือนี้ทำให้เกิดความชัดเจนของเอกลักษณ์ในแต่ละกลุ่มอันรวมไปถึงอิทธิพลที่ถ่ายทอดไปสู่กัน ในปี พ.ศ. 2539 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้จัดการสัมมนาในหัวข้อ “มรดกสิ่งทอไทลื้อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในล้านนา” โดยได้มีการจัดพิมพ์เอกสารประกอบการสัมมนา คือ “บทความพิเศษประกอบการสัมมนา มรดกสิ่งทอไทลื้อ กับบริบททางสังคมวัฒนธรรมล้านนา” (ศูนย์

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนวัตกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ไทยอง	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
						ประเภทงาน				
						เทคโนโลยี	ผู้ปฏิบัติงานระบบคอมพิวเตอร์	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในระบบงาน	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในระบบงาน
1	“ลักษณะการแต่งกาย : ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยที่อาศัย เชิงคำ จันทะยะ” (สงบ จันทะยะ, 2529)	นายวิชาญ	เทคโนโลยี	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์					
2		นายวิชาญ	เทคโนโลยี	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์					
3		นายวิชาญ	เทคโนโลยี	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์					
4		นายวิชาญ	เทคโนโลยี	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์	เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์					

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนวัตกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทใหญ่-ไทอาหม	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ		
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา	สรุปประเด็นหลักของเนื้อหา
1	การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539)	มณฑล ไทย ภาคเหนือ ภาคกลาง	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร

วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539) ซึ่งก็เป็นการช่วยเน้นเนื้อหาทอล์ค และการสอดประสานทางวัฒนธรรมล้านนาที่ชัดเจน

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านเอกสารจากการศึกษาด้านหัตถกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในด้านหัตถกรรมจะมีการปะปนทางรูปแบบที่ส่งอิทธิพลเท่าเทียมกันไปสู่อีกกันและกัน ดังนั้นความชัดเจนของเนื้อหาจึงไม่เท่าเทียมกับงานแขนงอื่นๆ การศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าเสียทั้งสิ้น จำนวน 4 รายการ อันพอจะมีข้อสังเกตที่จะสรุปได้ดังนี้

1. นักวิชาการ : จะมีนักวิชาการไทย 4 รายการ และชาวต่างประเทศ 1 รายการ ผู้ที่เขียนทั้งหมดจะเป็นคนในท้องถิ่นและมีความสนใจในเนื้อหานี้มานานแล้ว

2. เนื้อหา : จะไม่พบเนื้อหาอื่นๆเลยนอกจากผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า ทำให้ภาพลักษณ์ในด้านอื่นๆ ไม่ใคร่จะแจ่มชัดเท่าที่ควร

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ไม่ควรกล่าวข้ามก็คือ ระดับความสำคัญของประเภทของเอกสาร ซึ่งจะเป็นเอกสารที่พิมพ์ประกอบการสัมมนา เอกสารที่เป็นหนังสือหรือเป็นการรวบรวมบทความเก่า ทำให้งานโดยทั่วไปไม่โดดเด่นเท่าที่ควร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่-ไทอาหม

แม้ว่าในงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมจะมีหลักฐานให้ได้ศึกษาอยู่พอสมควร แต่ในด้านหัตถกรรมนั้นจะกลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ จะมีแตกต่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ผ้าเครื่องแต่งกายตลอดจนหัตถกรรมอันเกี่ยวเนื่องด้วย

ในปี พ.ศ. 2539 เมื่อศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้จัดพิมพ์เอกสารออกเผยแพร่ คือ “การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่” (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539) นับว่าเป็นเอกสารที่กล่าวถึงเครื่องแต่งกายแบบไทใหญ่อย่างชัดเจน นับว่าเป็นเอกสารที่เสนอข้อมูลเบื้องต้นที่ดี

เนื่องจากพบเอกสารเพียงฉบับเดียวจึงไม่สามารถหาข้อสรุปใดๆในขณะนี้ได้

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว (ผู้ไท, ลาว, ไทดำ และพวน)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว นับได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีข้อมูลพื้นฐานทางด้านหัตถกรรมอยู่มากที่สุด และกระจายอยู่ตามกลุ่มประเภทของงานต่างๆ มากมาย เอกสารที่เกี่ยวกับหัตถกรรมที่ชัดเจนจะได้แก่นั่งหนังสือ “ผ้าอีสาน” (วิมลวรรณ ปิธิวัชรชัย, 2516) ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมและนำเสนอ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนวัตกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยลาว (ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ		
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา	อื่นๆ
		บศญวช	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
		บอชญวช	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
		ญ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
		ภญ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
1	ไท-กะได : เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ไทยดำ-ตั้ง-หลี่ (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
2	ผ้าไทยลายอีสาน (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2534)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
3	จักสานราชบุรี (มานิช กงกะนันท์, 2526)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
4	ผ้าอีสาน (นิมิตพรณ ปิติวิรัชชัย, 2516)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
5	"วิถีไทย : อั้งฮ้อยหรือฮ้อยฮ้อย" (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
6	ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่ (ศศิวรรณ เขียวขิง, 2539)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
7	"ผ้าทอมือของชุมชน" (สุณัย ณ อุบล และ สมชาย นิลอำจิ, 2535)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านหลักสูตร

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย (ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร					ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ					
		ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ประเภทงาน					
														ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ
8	ผ้าทอชาวย้าย อำเภอห้วยโป่ง และบ้านนาโคก จังหวัดสกลนคร (อนันต์สิทธิ์ งามมาตย์ และคณะ, 2536)																		
9	ผ้าทอชาวย้าย อำเภอห้วยโป่ง และบ้านนาโคก จังหวัดสกลนคร (บุญเลิศ สดุดชาติ, 2534)																		
10	ลายปัก (ศูนย์ศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.พ.)																		
11	"วัฒนธรรมเกี่ยวกับผ้าของชาวย้าย" (อุดม บัณฑิต, 2535)																		
12	"สิ่งทอในอีสาน" (สมชาย นิตยาธิ, 2531)																		
13	กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทำผ้าทอชาวย้าย (รัชพล ปัทมรัตน์, 2538)																		
14	ลายปักผ้าทอ อำเภอห้วยโป่ง จังหวัดสกลนคร (พิทักษ์ น้อยวงศ์, 2531)																		

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านหัตถกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยลาว (ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
		บศท.๖๖๒	เอกสารแบบแปลน	หัตถศิลป์แบบแปลน	ไทอุ	เอกสารแบบแปลน
		บศท.๖๖๒	เอกสารแบบแปลน	หัตถศิลป์แบบแปลน	ไทอุ	เอกสารแบบแปลน
		๗	เอกสารแบบแปลน	หัตถศิลป์แบบแปลน	ไทอุ	เอกสารแบบแปลน
		๗	เอกสารแบบแปลน	หัตถศิลป์แบบแปลน	ไทอุ	เอกสารแบบแปลน
22.	ความสัมพันธ์ของการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของวิถีชีวิตจริง ชาวบ้านที่ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม (จัดพิมพ์ แดงสาคน, 2538)					
23.	"Traditional Clothing on Thai Living in Vietnam" (Le Ngoe, Tang 1990)					
24.	Southeast Asian Textiles : The State of The Art (Maxwell, Robyn J. 1987)					
25.	Tissus Royaux, Tissus Villagais de Thailand (Musee de l'Impression d' Eiofies 1988)					
26.	"Labor Organization and Textile Trade in Northern Thailand in Nineteen Century (Bowie, Kahenne A. 1990)					
27.	Laos Textiles : Ancient Symbols Living Art (Naenna, Patricia (Chessman), 1988)					
28.	Costume and Culture : Vanishing Textiles of Some of Tai Groups in Laos (Naenna, Patricia (Chessman), 1990)					

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านหัตถกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย (ผู้ไทย, ลาว, ไทคำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเด็นของเนื้อหา	ประเภทงาน
29	Esarn Cloth Design (Peelathavatchai, Vimolphan, 1930X	ปศุสัตว์	ปศุสัตว์	ปศุสัตว์	ปศุสัตว์	ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์
						ปศุสัตว์

ข้อมูลเบื้องต้นและนับเป็นการจุดประกายที่ดี และในขณะเดียวกันคือมีหนังสือ "Esarn Clothing Design" (Peetathawatchai Vimolphan. 1973) อันเป็นภาคภาษาอังกฤษและตีพิมพ์ในปีเดียวกันออกมาด้วย การศึกษาในช่วงต้นนี้จะทำอย่างช้าๆ เอกสารในลำดับต่อมาคือ "จักสานราชบุรี" (มาโนช กงกะนันท์, 2526) ได้ทำการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการจักสานอันเป็นประเภทหัตถกรรมที่แตกต่างออกไป

ในปี พ.ศ. 2530 ได้มีหนังสือที่เกี่ยวกับผ้าของเอเชียอาคเนย์ คือ "South Asian Textiles : The State of The Art" (Maxwell, Robyn Jr. 1987) อันเป็นเอกสารทางวิชาการซึ่งจัดทำโดยกรมศิลปากรและแพรวพรรณเอเชีย (Department of Asian Art and Textiles) แห่งหอศิลปะแห่งออสเตรเลีย อันเป็นงานที่ศึกษาหัตถกรรมด้านผ้าในฐานะที่เน้นงานศิลปะ ซึ่งสำหรับในประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้ผลิตเอกสารเผยแพร่ เช่น "ลายขิด" (ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ม.ป.ป.) อันเป็นเอกสารที่สั้นและได้เนื้อหาสาระ

พ.ศ. 2531 ได้มีเอกสารข้อมูลที่น่าสนใจถึง 4 รายการ อันได้แก่ "สิ่งทอในอีสาน" (สมชาย นิลอาธิ, 2531) "ลายสานไม้ไผ่ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด" (พิทักษ์ น้อยวงศ์, 2531) "Tissus Royaux, Tissus Villagois de Thaïlande" (Musée de l'Impression d' Etoffes, 1988) และ "Lao Textiles : Ancient Symbol Living-Art" (Naenna, Patricia (Chessman), 1988) จากเอกสารทั้ง 4 รายการนี้จะทำการศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้จะพบว่า มีนักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้ความสนใจในเรื่องหัตถกรรมมากขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2533 ได้มีเอกสารที่น่าสนใจหลายชิ้นอันได้แก่ "Traditional Clothing on Thai Living in Vietnam" (Le Ngoc, Tang, 1990) อันเป็นเอกสารที่กล่าวถึงไทดำภายนอกประเทศคือที่ประเทศเวียดนาม เช่นเดียวกันกับเอกสารอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงหัตถกรรมเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวนอกประเทศ คือ "Costume and Culture : Vanishing Textiles of Some of Tai Groups in Laos" (Naenna, Patricia (Chessman)) 1990) ในขณะที่บทความอีกบทหนึ่งกลับมองหัตถกรรมกับปัญหาแรงงานอันเป็นมุมมองสังคมศาสตร์ที่น่าสนใจ คือ "Labor Organization and Textiles Trade in Northern Thailand in Nineteenth Century" (Bowie, Katherine A. 1990)

การศึกษาด้านหัตถกรรมในเวลาต่อมาได้มีการขยายเนื้อหาไปยังงานประเภทอื่นๆ อีก เช่น "หัตถกรรมไม้ไผ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (บุญเลิศ สดฐชาติ, 2534) หรือ "ศิลปะการทำเทียนพรรษาของช่างจังหวัดอุบลราชธานี" (สมชัย เจียรกุล, 2534) อันเป็นเนื้อหาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่น่าสนใจมาก ซึ่งในปีเดียวกันนี้งานที่ศึกษาเรื่องผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าก็ยังมีต่อ

เนื่องออกมาอีก เช่น “ผ้าไทยลายอีสาน” (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2534) นับว่าเป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่เน้นความเป็นท้องถิ่นให้แจ่มชัดยิ่งขึ้น

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ไท-กะได : เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ไทดำ-ตัง-หลี่” (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535) อันเป็นหนังสือที่ได้รับการกล่าวขวัญในฐานะที่เป็นหนังสือในทางไทศึกษาที่ดี และในปีนี้งานกาชาดของจังหวัดขอนแก่น ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึกจากศูนย์วัฒนธรรมอีสาน คือ “วัฒนธรรมเกี่ยวกับของชาวอีสาน” (อุดม บัวศรี, 2535) นอกจากนี้ยังมีบทความจากอาจารย์สถาบันราชภัฏมหาสารคามที่น่าสนใจอีกด้วย คือ “ผ้าทอเมืองอุบล” (สุนัย ณ อุบล, สมชาย นิลอาธิ, 2535) ซึ่งการศึกษาในลักษณะเจาะลึกในทำนองนี้ได้มีการทำต่อมาก็คือ “ผ้าทอชาวย้าย อำเภอพังโคน และวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร” (อนันตสิทธิ์ ชามาศย์ และคณะ, 2536) ในขบวนการศึกษารูปแบบการแต่งกายในอดีตเป็นแนวทางที่สาขาโบราณคดีนิยมกัน และสำหรับในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิดหัวข้อในการวิจัยขึ้น คือ “การศึกษาเครื่องแต่งกาย จากภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปากธงชัย จังหวัดนครราชสีมา” (เสนอ อนุรักษ์วิชัยกุล, 2536)

โลหะเป็นธาตุที่ถูกกล่าวถึงน้อยมากใน พ.ศ. 2537 ได้มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับโลหะออกมาคือ “เครื่องทองเหลืองที่บ้านปะอาว ตำบลหนองซอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” (วีระคุณารักษ์, 2537) ในขณะที่หัวข้อเกี่ยวกับหัตถกรรมด้านผ้าได้หันมาศึกษาควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เช่น “ความสัมพันธ์ของการทำพื้หมทอผ้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้านเชียง ตำบลเชียง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด” (ลำไพ ทองบุราณ, 2537)

พ.ศ. 2538 เป็นปีที่มีการศึกษาเรื่องหัตถกรรมอย่างมาก และจะมีในหลากหลายประเภทอันได้แก่ “วิถีไทย : อั้งอ้อยหรือโฮงอ้อย” (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538) “กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ” (รัชพล บัณฑิตกุล, 2538) “การทอผ้าแพรวาที่บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์” (สุภาวดี ตุ่มเงิน, 2538) “ความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของวิถีชีวิตของชาวบ้านกำที่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” (ฉัตรชัย แฝงสาเคน, 2538) แต่ที่แปลกและน่าสนใจก็คือ “เครื่องแต่งกายหมอลำเพลิน” (อุบล นฤดารา, 2538) เหล่านี้ล้วนแต่แสดงถึงแง่มุมต่างๆ ในการศึกษาที่ขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น

ผลงานทั้ง 2 ชิ้นสุดท้ายที่ได้ทำการศึกษาถึงชาติพันธุ์ไทลาว จะปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จะได้แก่ “ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่” (ศศิวรรษ เขียวยิ่ง, 2539) และลายปักหวายในเครื่องสานไม้ไผ่ของชาวยุไทย บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์” (นิตยา เวียสุวรรณ, 2539) ซึ่งทั้ง 2 ชิ้นได้ศึกษาลงไปในรายละเอียดซึ่งทำให้ทราบถึงความซับซ้อนที่จะพบในขณะทำการศึกษา

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านเอกสารจากการศึกษาด้านหัตถกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว (ผู้ไทย, ลาว, ไทยดำ และพวน)

จากการศึกษาเอกสารจำนวน 29 รายการ และสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

- ผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า	22	รายการ
- เป็นเอกสารเกี่ยวกับในประเทศ	16	รายการ
- เป็นเอกสารเกี่ยวกับนอกประเทศ	6	รายการ
- เครื่องจักสาน	3	รายการ
- เครื่องไม้	2	รายการ
- เครื่องโลหะ	1	รายการ
- อื่นๆ	1	รายการ

จากข้อมูลเหล่านี้ ทำให้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. นักวิชาการ : จะเป็นนักวิชาการไทยอยู่ 23 รายการ มีทั้งที่เป็นเดี่ยว คู่ และหมู่คณะ ส่วนนักวิชาการต่างประเทศจะมีทั้งสิ้น 6 รายการ

2. เนื้อหา : หัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลายจะมีความหลากหลายแต่อย่างไรก็ดี จะค่อนข้างเน้นหนักในเรื่องผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าเช่นเดียวกันข้อมูลที่หายไปคือเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งอันที่จริงในวัฒนธรรมไทย-ลาวจะมีเนื้อหาในเรื่องนี้พอสมควร แต่การศึกษาถึงวัสดุบางประเภทคือ ไม้ และโลหะนั้นนับว่าน่าสนใจมาก ทำให้เห็นความหลากหลายของวัสดุที่มากมายในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว

บทที่ 5 แผนการดำเนินงานในขั้นต่อไป

- การดำเนินงานตั้งแต่มิถุนายน 2540 ถึง กุมภาพันธ์ 2541 ได้ดำเนินการแล้วเสร็จในขั้นตอนต่างๆ อันประกอบด้วย

- การเก็บรวบรวมเอกสารวิชาการไทศึกษา สาขาเมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรมจากแหล่งข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
- จัดหมวดหมู่ จำแนกรายละเอียดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของแต่ละสาขาวิชา
- จัดทำตารางข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการแต่ละสาขาวิชาการ แยกกลุ่มชาติพันธุ์ และตารางสรุปสถานภาพไทศึกษา
- วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละสาขา

- การดำเนินงานขั้นตอนสุดท้าย (เดือนมีนาคม – เมษายน 2541 คือ

5.1 การวิเคราะห์สรุปการประเมินสถานภาพไทศึกษาของทุกสาขาวิชาในโครงการ อันประกอบด้วย

- สาขาเมืองและชุมชน
- สถาปัตยกรรม
- สาขาศิลปกรรม และ
- สาขาหัตถกรรม

5.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเอกสารวิชาการ และเนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาในแต่ละสาขา

5.3 วิเคราะห์ผลงานความสัมพันธ์ระหว่างเอกสารวิชาการของทั้ง 4 สาขา

5.4 สรุปและเสนอแนะเพื่อการศึกษาในลักษณะต่อเนื่องเนื้อหา และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังขาดการศึกษาค้นคว้าในสาขาเมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม รวมทั้งเนื้อหา และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ควรศึกษาเพิ่มเติมทั้งทางกว้างและลึก เพื่อให้ได้การศึกษาค้นคว้าที่สมบูรณ์ในอนาคต

ตารางแผนการดำเนินงานในช่วงเวลา มีนาคม 2541 – พฤษภาคม 2541

ลำดับ		มีนาคม 2541				เมษายน 2541				พฤษภาคม 2541			
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1	วิเคราะห์สรุปในแต่ละสาขา	←→											
2	ประชุมคณะทำงาน 4/2541												
3	วิเคราะห์นิมิตาน 4 สาขา					←→							
	ปรับปรุง บรรณานุกรมขั้นสุดท้าย												
4	ประชุมคณะทำงาน												
5	ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ตรวจแก้								←→				
6	เสนอการประชุมแสดงความคิดเห็น												

- กฤษฎา พิณศรี. "กลุ่มโหลบใหม่จากแหล่งเตาล้านนา". วารสารเมืองโบราณ 17,2 (เมษายน-มิถุนายน 2534) : หน้า 63-67.
- เกรียงศักดิ์ ชานนารอด และคณะ. "ลักษณะสถาปัตยกรรมล้านนาบางประการ." วารสารภาษา 4 (2520) : หน้า 12-23.
- ไกรศรี นิมมานเหมินท์. "เรือนแบบล้านนาไทย." ใน ศิลปล้านนาไทย. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงรัก พงศ์พิพัฒน์ นางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. อีสานเบิ่งล้านนา.ขอนแก่น:แก่นคำออฟเซ็ท, 2539.
- คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ไท-กะได : เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับสตรีไทดำ-ดั่ง-หลี่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- คมเนตร และเกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช. ชิด การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติของล้านนาในอดีต. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6 14-16 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- คำแพง เกตะวง. "งานสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม" ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ความคล้ายคลึงในชีวิต" 26-28 มิถุนายน 2539. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. พระเจดีย์เมืองเชียงแสน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. กระหนกล้านนา. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. "ห้วงพื้นที่ห้าท่งหก : ชนชาติและความขัดแย้งในประวัติศาสตร์" วารสารศิลปวัฒนธรรม 8,9 (กค.2530) : หน้า 110-120.
- จาง หมาน, ประดิษฐ์ รตนะพน (แปล). ด่านลี้เมืองโบราณมหัศจรรย์. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2537.

จุ เหลียง เหวิน. งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). "สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีใดใน
สิบสองพันนา." ชนชาติไท. กรุงเทพฯ : โจ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, 2538.

เจีย แยนจอง. "เสียงร่ำไห้จากเวียงผาครอง." วารสารสารคดี 5, 52 (มิถุนายน 2532) : หน้า
70-72.

เจีย แยน จอง และ รัตนพร เศรษฐกุล. ระบบการปกครองของสิบสองพันนา. เอกสารประกอบการ
สัมมนา เรื่อง "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไท" 7-9
มิถุนายน 2540. โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์, เชียงใหม่.

เจียง ยิง เหลียน (เขียน) ทุนจิงดาว และทองแถม นาถจำนง (แปล). "เล่าเรื่องประวัติเมืองมา"
วารสารเมืองโบราณ, 3 (กค.-กย.2532) หน้า

เจ้าพญาธรรมมาเต้ (แต่งภาษาไทยถิ่น) กงซู เจิ้นและหยาง หย่งเจิน (แปลจีน) จ้าว หงหยินและ
สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ (แปลไทย). พงศาวดารเมืองไท : โครงการประวัติศาสตร์
สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท. สกว. 2540.

เจลิยว ปิยะชน. เรื่องกาแล. 2532.

เจลิยว ปิยะชน "กาแล." วารสารอาษา (มีนาคม-เมษายน 2538) : หน้า 62-66.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. ลัวะเมืองน่าน. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2530.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และชัยสิริ สมุทวณิช. ตามรอยสวัสดิการ : สลาวก่าเนิดไทย-ลาว. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด, 2540.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. "การสืบสานประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมไปเยว." เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่อง "ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไท" 7-
9 มิถุนายน 2540. โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์, เชียงใหม่.

ชนัญ วงษ์วิภาค. ตัวแบบและวิธีการศึกษาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. ภาควิชา
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร : มปป.

ชนัญ วงษ์วิภาค. "บันได." วารสารหน้าจั่ว ฉบับที่ 6 (ปีการศึกษา 2529) : หน้า 51-60.

เจิ่นจี (เขียน) ประสาน ภัทรวัฒน์ (แปล). "ถางหนิง : อาณาจักรโบราณของลาว" วารสารศิลป
วัฒนธรรม 8,9 (กค.2530) : หน้า 112-120.

ณัฐวิ ทศรฐ และ สุริยา รัตนกุล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ละว้า. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด,
2539.

จิตติ เสงี่ยมมี, ธนุ พลวัฒน์ ธาดา สุทธิธรรม. รายงานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์รูปแบบบ้านพักอาศัยในชนบทภาคอีสาน แถบลุ่มแม่น้ำชี." ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.

จิตติ เสงี่ยมมี. "สถาปัตยกรรมในอีสาน." ในสถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ:เมฆาเพรส, 2530. หน้า 97-106.

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มาลาปรี (ผิวดองเหลือง อดีต-ปัจจุบัน (ศค 1924-1995). เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

น. ณ.ปากน้ำ. "ปูนปั้นล้านนา." วารสารเมืองโบราณ 17, 2 (เมย.-มิย. 2534) : หน้า 68-94.

น. ณ.ปากน้ำ "ทองแดงลือสองพันนา." วารสารเมืองโบราณ 15, 3 (กค.-กย. 34). หน้า

นฤมล เรืองรังษี. "ตุ๊กตาวรรณกรรมพื้นบ้าน." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 73-82.

แน่นน้อย ปัญจพรรค เครื่องเงินในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เจริญชัย, 2534.

แน่นน้อย ปัญจพรรค. เสน่ห์ไม้แกะสลักล้านนา. 2537.

แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, มรว. "วังไทย-วังลาว." วารสารอาษา ตุลาคม 2537 : หน้า 95-100.

นิวัฒน์ พ. ศรีสุวรรณนท์. ไทย ลาว อีสาน. กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2529.

บั๊กหนาน ถงกู่. "มโหระทึกกรุป้าและคนขี่ม้า." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 76-79.

บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ผ้าไทย : พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ : บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2530

บันเทิง พูลศิลป์. "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 107-108

ปัญญา ชุ่มเกษร, วนิดา พึ่งสุนทร, Qin Cailan. "การเปรียบเทียบการอยู่อาศัยของไทยและจ้วง." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติเรื่องวัฒนธรรมไทยจ้วง. กรุงเทพฯ. (7-9 ตุลาคม), 2539.

บุญเสริม สาดราภัย. "เชียงใหม่เมื่อวันวาน." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 104-112.

บำเพ็ญ ณ อุบล. "อุบลราชธานี 200 ปี เท่านั้นหรือ." วารสารศิลปวัฒนธรรม 13, 9 (กรกฎาคม 2535) : หน้า 162-173.

ปฐม พัวพันธ์สกุล. "วิหารبيب, วิหารหักจ็อก, ล้านนา. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษาครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

ปีแอร์ โอไรต์ (พิชญ์ จันทรวิทัน แปล). ล้านนาในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ การ์รันด์, 2539.

ประชัน รักพงษ์. "ตลาดนัดเมืองเชียงตุง." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 57-66.

ประชัน รักพงษ์. "การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทลื้อในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษาครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

ประพฤทธิ์ ศุกลรัตน์เมธี และ วินัย พงศ์ศรีเพียร. "ปาปัสสิฟู" : ความสัมพันธ์โยนรัฐ-มองไกล." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ และคณะ. "การศึกษาขั้นต้นด้านชุมชนและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นจังหวัด แม่ฮ่องสอน." วารสารหน้าจั่ว เล่มที่ 3 (ปีการศึกษา 2526) : หน้า 195-230.

ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. "ตึกลองร่งรำในเชียงตุง." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 67-72.

เปรี๊ญ กุมุด. ผ้าไหมพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2517.

ปราณี กล้าส้ม. "วัดจองคำ." วารสารเมืองโบราณ 15, 3 (กค.-กย.2532) : หน้า

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. เพ็ชรล้านนา เล่ม 1-2 พิมพ์ครั้งที่ 2, 2538.

ปรานอม ดันสุขานันท์. "เอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ." วารสารอาษา กันยายน 2539 : หน้า 44-47.

ผานิต ณ ลำปาง. "ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีโรติก (Erotic) ในล้านนาไทย." ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2517.

- เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี. "รูปแบบเรือนพักอาศัยในภาคอีสานริมฝั่งแม่น้ำโขง." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530.
- พงศธร เกษล่ำลี. "เที่ยววัดเมืองเหนือ." วารสารมรดก 5, มปป.
- พยุร โมสิกรัตน์. "หมวกสานบ้านเรา." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 38-39.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. ภูมิศาสตร์และโบราณคดีอีสาน-อีสานของเรา. กรุงเทพฯ : เอส.ซี.พับลิเคชั่น, 2528.
- พิษณุ จันทรวีทัน. "ตามรอย ปีแอร์ โอรัต " สู่เชียงใหม่สมัยพระพุทธเจ้าหลวง." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 132-139.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. "เมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทยจีน." ใน เที่ยวเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 83-94.
- พิบูลย์ จินาวัฒน์, บัญชา ชุ่มเกษร, วนิดา พึ่งสุนทร, ชัยชาญ ถาวรเวช. "สิ่งปลูกสร้างตามแบบแผนประเพณีของไทยและจ้วง." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ เรื่อง วัฒนธรรมไทย-จ้วง. กรุงเทพฯ : (7-9 ตุลาคม), 2539.
- พีระเดช จักรพันธ์, ม.ร.ว. และคณาจารย์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา 11,4 (พย.2525) : หน้า 96-100.
- พีระเดช จักรพันธ์, ม.ร.ว. และคณาจารย์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา 11,5 (ธ.ค.2525) : หน้า 90-94.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. "ยันต์ล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร. "คติความเชื่อและพิธีกรรมในการปลูกเรือน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530 : หน้า 9-23.
- พระคุณเจ้าบุญประเสริฐ ณ เชียงใหม่. ห่ายนต. เชียงใหม่ : บัณฑิตสตูดิโอ (ผู้จัดพิมพ์)
- พระเทพวิสุทธิเวที (แปล). "36 พันนาของเมืองพะเยา." วารสารศิลปวัฒนธรรม 12, 5 (มี.ค.2534) : หน้า 82-86.
- ไพโรจน์ สโมสร. "ลิม" ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ:เมฆาเพรส, 2530.หน้า 191-196.
- โพธิ์ แรมล่ำเจียก. วัฒนธรรมและประเพณีไทยพวน. กรุงเทพฯ:หจก.จงเจริญการพิมพ์, 2538.

ภัททิยา ยิมเรวัต. "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมสิบสองจุไทย." ในการสัมมนาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไต 7-9 มิถุนายน 2540. สกว : เชียงใหม่.

ภาชิต จิตภาษา. "พจนานุกรมนิรุกติศาสตร์ ท่องเที่ยวทั่วไทย." วารสารศิลปวัฒนธรรม 8, 11 (กย.2530). หน้า 76-78.

ม. ศรีบุษรา. หนังสือและภาษาไทยจ้วง." วารสารศิลปวัฒนธรรม 16, 10 (สค.2538). หน้า 225-229.

มณฑิรา เขียวยิ่ง. พิธีกรรมอยู่ไฟในชนบทอีสาน. 2537.

มาลินี ชาญวิภาส (แปล). ประเพณีความเป็นอยู่ของชาวจ้วง. 2539.

มานิช กงกะนันท์. จักสานราชบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท, 2526.

ไมเคิล ไรท์. "เที่ยวเมืองล้านนา." วารสารศิลปวัฒนธรรม 7, 9 (กค.2529). หน้า 45-47.

รณฤทธิ์ ธนโกเศศ. "ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมในจังหวัดเชียงใหม่." วารสาร อาษา พฤศจิกายน 2537 : หน้า 53-56.

รณฤทธิ์ ธนโกเศศ. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ." วารสารอาษา พฤศจิกายน 2537 : หน้า 57-63.

รัชนี จินตวานิช. เครื่องใช้จากมะพร้าว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

รัตนพร เศรษฐกุล. "ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537. หน้า 51-56.

รัตนพร เศรษฐกุล "ประเพณีสักการะบูชาอารักษ์บ้าน." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537. หน้า 51-56.

รัตนพร เศรษฐกุล. และเจ้ามหาชนธวงศ์. "พัฒนาการของรัฐไทในข้อมูลประวัติศาสตร์ลื้อ." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

เรืองศักดิ์ กันตะบุตร. "บ้านไทยบ้านไต." จากอดีตสู่ปัจจุบัน." วารสารหน้าจั่ว เล่มที่ 4 (ปีการศึกษา 2527) : หน้า 73-80).

ลมูล จันทรหอม. การศึกษาเปรียบเทียบสุภาษิตล้านนากับสุภาษิตไทลื้อ. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. เชียงใหม่. (14-17 ตุลาคม), 2539.

ล้อม เพ็งแก้ว. "วันสร้างเมืองเชียงใหม่ : ปัญหาอดีตจนปัจจุบัน." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 113-117.

วงสักร์ ณ เชียงใหม่. เจ้าหลวงเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : 2539.

วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสรีญ. "สี่แขวงภาคใต้ ส.ป.ป.ลาว ความงามที่ขสนและไหล." เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไท. เชียงใหม่. (7-9 มิถุนายน), 2540.

วนิดา พึ่งสุนทร. "เรือนไต้ล้อในสิบสองปันนา." วารสารหน้าจั่ว. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10 (2533) : หน้า 12-35.

วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. "การศึกษาหน้าบันวิหารล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.

วรารุณ ศรีโสภาค. "การศึกษาร่องรอยชุมชนเมืองพะเยาสมัยโบราณ." วารสารเมืองโบราณ. 17,2 (เมย.-มิย. 2534) : หน้า

วาริน ลีรพันธ์ และคณะ. "บ้านภาคเหนือ รายงานการค้นคว้า." วารสารอาษา. 2 (2506) : ไม่มีเลขหน้า

วิจิต คลังบุญครอง และไพโรจน์ เพชรสังหาร. "เอือนอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 129-136

วิชั่น (VISION). "อาษาพาเที่ยว : เวียงจันทร์." วารสารอาษา. 27 (2536) : หน้า 92-93.

วิชั่น (VISION). "เอือนสองเมืองหลวงลาว." วารสารอาษา. (มีค.-เมย.2538) : หน้า 100-101.

วิถี พานิชพันธ์. จิตรกรรมเวียงต้า. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, มปป.

วินัย วิริยะปานนท์. เครื่องจักสาน. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2527.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. สิมเก่าภาคอีสาน-ศิลปน่ารู้ในสองศตวรรษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์คนเศ, 2525.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ผ้าไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2531.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. เครื่องจักสานในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : บ.พับลิคปีสเนสพริ้นส์ จก. 2538.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. กลองข้าว กระติบและแอบข้าว." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 17, 7 (พฤษภาคม 2539) หน้า 42-43.

วิมลพรรณ ปิติวัชชัย. ผ้าอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2516.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "สถาปัตยกรรมสกุลลำปางที่วัดปางยางคก." วารสารอาษา. 3, 4 (2518) :
หน้า 67-74.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ประเพณีการปลูกเรือน." ในเรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2521. หน้า 23-37.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ภูมิหลังทางวัฒนธรรม การสร้างบ้านแปงเมืองของพระเจ้ามังราย. วารสาร
เมืองโบราณ. 13, 3 (กค.-กย.2530) : หน้า

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." ในสถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "สังเขปความการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในภาคอีสาน." ในสถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 79-95.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "เรือนไทยภาคเหนือ." ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทฉลองรัตน์ จำกัด,
2536. หน้า

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ความสำคัญของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น." เอกสารประกอบการสัมมนาวิชา
การเรื่อง การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตย
กรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เมษายน 2540.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของแหล่ง
พำนักอาศัยและเรือนล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ เรื่อง
การอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. 13-18 พฤษภาคม 2540.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2540.

วิโรฒ ศรีสุโร. "การพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบัน." เอกสารการประชุมวิชาการ
เรื่อง เมืองและชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 26-29 สิงหาคม
2529. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิโรฒ ศรีสุโร. "สมณะสถาปัตยกรรม." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530.
หน้า 109-115.

วิโรฒ ศรีสุโร. และธาดา สุทธิธรรม. "หลักบ้านในภาคอีสาน." ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534

วิโรฒ ศรีสุโร. สิมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2536.

วิโรฒ ศรีสุโร. รายงานวิจัยเรื่อง ส่วนระดับของสถาปัตยกรรมอีสาน กรณีศึกษาจังหวัด
อุบลราชธานี. ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2536.

วิโรฒ ศรีสุโร. "เรือนไทยภาคอีสาน." ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : บริษัททองรัตน์ จำกัด, 2536.

วิโรฒ ศรีสุโร. วิกฤตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในดินแดนอีสาน. วารสารอาษา. พฤศจิกายน 2537 :
หน้า 81-85.

วิโรฒ ศรีสุโร. "อาษาพาเที่ยว : ล่องน้ำอู ภูดอยเสียดฟ้า สุดทางพงสาลี." วารสารอาษา.
พฤษภาคม-มิถุนายน 2538 : หน้า 112-115.

วิโรฒ ศรีสุโร. "วิถีไทย : อี้อ้อยหรือโง้อ้อย." วารสารอาษา. กรกฎาคม-สิงหาคม 2538 : หน้า
45-46.

วิโรฒ ศรีสุโร. "วัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา." วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง. 3, 1 (มค.-
เมย.2538).

วิโรฒ ศรีสุโร. "รายงานการเดินทางเชื่อมมิตรภาพสถาปนิกไทย-ลาว ณ นครเวียงจันทน์ และนคร
หลวงพระบาง." วารสารอาษา. มกราคม 2540 : หน้า 54-61.

วิโรฒ ศรีสุโร. "รายงานการเดินทางเชื่อมมิตรภาพสถาปนิกไทย-ลาว ณ นครเวียงจันทน์ และนคร
หลวงพระบาง." วารสารอาษา. กุมภาพันธ์ 2540 : หน้า 38-44.

วิโรฒ ศรีสุโร. "สถาปัตยกรรมกลุ่มสายวัฒนธรรมไต-ลาว. ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มปป.

วิโรฒ ศรีสุโร. ชาติอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส จำกัด, มปป.

วิโรฒ ศรีสุโร. บ้านไทยภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : บริษัทหลักทรัพย์กองทุนรวมจำกัด (มหาชน)
จัดพิมพ์, มปป.

วิโรฒ ศรีสุโร. การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาศิลปะพื้นถิ่นอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, มปป.

ศรีศักร วัลลิโภดม. "วัฒนธรรมสิบสองพันนา." วารสารเมืองโบราณ. 15, 3 (กค.-กย.2532).
หน้า 27-42.

ศรีศักร วัลลิโภดม และปราณี วงษ์เทศ. จ้วง : พี่น้องเผ่าไทยเก่าแก่ที่สุด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
เรือนแก้วการพิมพ์, 2536.

ศศิวรรณ เขียวยิ่ง. ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่. 2539.

ศิลป์ พีระศรี. เครื่องไม้จำหลัก. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2540.

ศิลปากร, กรม, กองโบราณคดี. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานในภาคเหนือ. กรมศิลปากร (จัด
พิมพ์), 2525.

ศิลปากร, กรม. ชนวนาน. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ จำกัด, 2530.

ศิลปากร, กรม. ฝายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรม. การสำรวจแหล่งประติมากรรม
เล่ม 1 (ภาคเหนือตอนบน). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

ศิลปากร, กรม. ฝายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรม. การสำรวจแหล่งประติมากรรม
เล่ม 2 (ภาคเหนือตอนบน). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

ศิลปากร, กรม. ฝายอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม. วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2539.

ศิลปากร, กรม. เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัทกราฟิคฟอร์เมท (ไทย
แลนด์) จำกัด, 2540.

สงวน รอดบุญ. ศิลปกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2529.

สน สีมাত্রัง. "จิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัว." ใน ศิลปลานนาไทย ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นาย
จรงัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์. วัดเทพศิรินทราวาส : 26 มีนาคม, 2521.

สน สีมাত্রัง. โครงสร้างจิตรกรรมฝาผนังลานนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, มปป.

สนไชย ฤทธิโชติ. เครื่องไม้ไผ่-หวาย. 2539.

สมคิด พรหมจ้อย. "เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้." เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ประวัติ
ศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไทย. 7-9 มิถุนายน 2540. สกว. :
เชียงใหม่.

สมชาย นิลอาชี. "เรือนโง้ง บ้านโง้ง ตำบลสระยายโสม อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี." สาร
นิพนธ์ประกาศนียบัตรชั้นสูง สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519

สมชาย นิลอาธิ. "เสาข้าว" ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 147-154.

สมชาย นิลอาธิ. เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย. ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2539. หน้า 137-140.

สมพงษ์ คันธสายบัว. "ภาพเขียนสีภายในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

สมพงษ์ ฝ่ายจำปา. "ลีลาลาว." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 16, 9 (กค.2538) : หน้า 136-139.

สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไต(ไทยใหญ่)." เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไต. 7-9 มิถุนายน 2540. สกว : เชียงใหม่.

สมหมาย เปรมจิตต์, กมล ศรีวิชัยนันท์ และสุรสิงห์สำราจ จิมพะเนา. พระเจดีย์ในลานนาไทย : งานวิเคราะห์และอนุรักษ์ศิลปและสถาปัตยกรรมลานนาไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.

สมใจ นิ่มเล็ก. "เรือนไทยและเรือนชาวเขาบางเผ่า." วารสารหน้าจั่ว. เล่มที่ 2 (ปีการศึกษา 2525) : หน้า 1-10.

สมใจ นิ่มเล็ก. "เรือนเครื่องผูก." วารสารหน้าจั่ว. เล่มที่ 3 (ปีการศึกษา 2536): หน้า 247-268.

สมใจ นิ่มเล็ก. เรือนเครื่องผูก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536.

สมโชติ อ๋องสกุล. "เชียงใหม่ 700 ปี รูปธรรมพื้นอำนาจท้องถิ่น." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 15, 9 (กค.2537) : หน้า 76-91.

สมโชติ อ๋องสกุล. "ผังเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

สมโชติ อ๋องสกุล. "รอยอดีตบน"สายคือเมือง"700 ปี ช่วงหลวงช่วงเมือง" วารสารศิลปวัฒนธรรม. 17, 7 (พฤษภาคม) : 62-103.

สมัย สุทธิธรรม. น่าน : ถิ่นทองของไทย. 2539.

สว่าง เลิศฤทธิ์. เรื่องครั้งเก่าก่อน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2532.

สันติ เล็กสุขุม. ความงามกับความหมายของปูนปั้นวัดเจ้ายอดเมืองเชียงใหม่. วารสารเมืองโบราณ. 17, 2 (เมย.-มิย. 2534) : หน้า 76-81.

สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย-ล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2538.
สามารถ จันทรแจ่ม. "หุ่นขี้ผึ้ง, ศิลปะชื่อแปลก." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 16, 9 (กค.2538) :
หน้า 31-32.

สามารถ สิริเวชพันธ์. วิหารโถง ชุ่มโขง สกุลช่างลำปาง. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ :
หน่วยพิมพ์เอกสารวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.

สามารถ สิริเวชพันธ์. ธีรธานนท์. สถาปัตยกรรมไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน. สถาบันวิจัย
สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (จัดพิมพ์), 2530.

สามารถ สิริเวชพันธ์. สมพงษ์ ชิวสันต์, เลียม ธีรธานนท์. สถาปัตยกรรมพะเยาและน่าน.
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (จัดพิมพ์), 2531.

สามารถ สิริเวชพันธ์. "วิเคราะห์สถาปัตยกรรมล้านนา." วารสารอาษา. 21 (กย.-ตค.2534) :
หน้า 62-68.

สามารถ สิริเวชพันธ์. "วิเคราะห์สถาปัตยกรรมล้านนา." วารสารอาษา. 22 (พย.-ธค.2534) :
หน้า 64-73.

สายสุรีย์ สุขนคร. อีตลิลสอง-อีสานของเรา. กรุงเทพฯ : เอส.ซี.พับลิเคชั่น, 2528.

ลีลา วีระวงศ์ (สมหมาย เปรมจิตต์ แปล). ประวัติศาสตร์ลาว. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (บรรณาธิการ). วันภูมิทร์และวัดหนองบัว. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์พล
ชัย, 2529.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "เปิดแหล่งอารยธรรมโลกที่อีสาน." วารสารศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2530.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "กำเนิดเมืองเชียงใหม่ ไทยทั้งดุ้นจริงๆ หรือ." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 15, 9 (ก
ค.2537) : หน้า 11-20.

สุดภณ จังกาจิตต์. "พระพุทธศาสนานาฮายานในล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมงานา
ชาติ ไทยศึกษาครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

สุมาลย์ โทมัส. รายงานการวิจัยเรื่องผ้าและประเพณีการใช้ผ้าไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

- สุนทร ตุลยะสุข. "ชุมชนชนบทและบ้านชนบทในภาคอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 29-77.
- สุนัย ณ อุบล และ สมชาย นิลอาธิ. "ผ้าทอเมืองอุบล." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 13, 9
(กรกฎาคม 2535).
- สุรพล ดำริห์กุล. แผ่นดินล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2539.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. "การบูรณะพระบรมธาตุศรีจอมทอง และข้อสังเกตบางประการ." วารสารเมืองโบราณ. 17, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2534) : หน้า 117-125.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. "ราชายตนเจดีย์ ? ที่วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) เชียงใหม่." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 14, 3 (มค.2536) : หน้า 162-165.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, มล. "การอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539.
เชียงใหม่.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. "ถนนซูเปอร์ไฮเวย์กับวัดเจ็ดยอด." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 14, 3 (มค.2536) : หน้า 158-165.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. เวียงกุมกาม : การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณในล้านนา. 2537.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2539.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. พื้นเมืองน่านฉบับวัดพระเกิด : ประชุมพงศาวดารฉบับราษฎร์ภาคที่ 2.
กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2539.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. "ชุมชนโบราณในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- สุวรรณา เกรียงไกรเพชร. "เทศกาลร้องเพลงของชาวจังหวัดอุทัยธานี." วารสารเมืองโบราณ. 13, 3
(กค.-กย. 2530) : หน้า
- สิทธิพร ณ นครพนม. "พระธาตุบังพวน ล้ำค่าควรเมืองหนองคาย." วารสารศิลปวัฒนธรรม.
16, 10 (สค. 2538) : หน้า 165-166.
- สิทธิพร ณ นครพนม. "เพิ่มเติมประวัติศาสตร์ลาวของมหาสิลา วีระวงศ์." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 18, 8 (มิถุนายน 2540) : หน้า 69-73.

- สุวิทย์ จิระมณี. "ประเพณี คติความเชื่อถือมีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 1-7.
- สุวิทย์ จิระมณี. สิมพื้นถิ่นอีสานตอนกลาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.
- เสนอ นิลเดช. "เรือนไทย.. วารสารอาษา. 2 (2506).
- เสนอ นิลเดช. "วัดพันเตา." วารสารอาษา. 2 (2511) : หน้า 69-71.
- เสนอ นิลเดช. "วัดพระธาตุลำปางหลวง." อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเกษม จีระพันธ์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร 25 กันยายน 2515. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2515. หน้า 55-58.
- เสนอ นิลเดช. "วัดพันเตา." อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเกษม จีระพันธ์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร 25 กันยายน 2515. นครหลวงกรุงเทพ ธนบุรี : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2515. หน้า 55-58.
- เสนอ นิลเดช. "เรือนไทยลื้อ." ใน ศิลปลานนาไทย. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงรัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521. : หน้า 197-202.
- เสนอ นิลเดช. "ภาพชุดศิลปลานนาไทย." ใน ศิลปลานนาไทย. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงรัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521. : หน้า 51-136.
- เสนอ นิลเดช. "เรือนไทยโบราณทางภาคเหนือ." ใน ศิลปลานนาไทย. หนังสือที่ระลึกในงาน ฌาปนกิจ นายจรงรัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521. : หน้า 173-196
- เสนอ นิลเดช. "ศิลปสถาปัตยกรรมเชียงใหม่." ใน ศิลปสถาปัตยกรรมไทย. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ 2526 : หน้า 87-117.
- เสนอ นิลเดช. ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, บำรุงนุกุลกิจ, 2526.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย และ สุตาร่า สุขฉายา. "เงาอดีตที่ลึบสองปันนา." วารสารสารคดี. 5, 52 (มิถุนายน 2532) : หน้า 54-62.

แสงว มาละแซม. คนยongย้ายแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เสรีयरโกเศศ. ปลุกเรือน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2539.

เลวลักษณ์ พงษธา. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคอีสาน." วารสารอาษา. พฤศจิกายน 2537 : หน้า 57-63.

สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตสถาน. วิหารจามเทวี วัดปงยางคก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2530.

หลี่ ฟู เซิน, ฉิน เซียน อาน, ฟาน ชี ชือ (เขียน) หลิง หยวนหลิง (แปล) รัตนพร เศรษฐกุล (บรรณาธิการ). ชาวจ้วง. กรุงเทพฯ : สุริวงส์บุคเซ็นเตอร์, 2539.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "วัดอินทราวาส และวัดหางดง." วารสารอาษา. 1, 2 (ธค.2515) : หน้า 48-54.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "เรือนล้านนา หมู่บ้านสแห่ง และเรือนนายอ่อน." วารสารอาษา. 3, 4 (2518) : หน้า 61-66.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "เรือนไทยในภาคเหนือ." ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2519. หน้า 29-53.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "จุดเด่นในงานสถาปัตยกรรมอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 197-210.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "จุดเด่นในงานสถาปัตยกรรมอีสาน." วารสารหน้าจั่ว ฉบับที่ 7 (ปีการศึกษา 2530) : หน้า 21-48.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "สภาพล้านนาศึกษา : สถาปัตยกรรมล้านนา." วารสารหน้าจั่ว ฉบับที่ 11 (ปีการศึกษา 2534) : หน้า 56-86.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์. เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อภิรักษ์ บัวหนักดี. "ไหว้พระเวียงแพร์ ขึ้นขอแะ แห่กินสลาก." วารสาร อสท. 33, 4 (พฤศจิกายน 2535) " หน้า 38-52.

อรศิริ ปาณินท์. "ตลาดพื้นบ้านล้านนา." ใน วารสารหน้าจั่ว เล่มที่ 3 (ปีการศึกษา 2526) : หน้า 231-246.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 2 วัดในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 วัดในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2530.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. "การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด : วัดในภาคอีสาน." วารสารหน้าจั่ว. ฉบับที่ 7 (ปีการศึกษา 2530) : หน้า 49-79.

อรศิริ ปาณินท์. "กล่าวถึงวัดบ้านถิ่น สิบสองพันนาอีกครั้ง." วารสารหน้าจั่ว. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10 (2533) : หน้า 37-55.

อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านจีนฮ่อ อำเภอปาย แม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. กรกฎาคม 2537 : หน้า 76-80.

อรศิริ ปาณินท์. "วัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มที่บ้านแม่สามแลบ." วารสารอาษา. กันยายน 2537 : หน้า 92-99.

อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านลัวะ แม่ละอูบ จังหวัดเชียงใหม่." วารสารอาษา. กันยายน 2537 : หน้า 92-95.

อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านและบ้านไต่ (ไทใหญ่) ที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. ตุลาคม 2537 : หน้า 84-93.

อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านไต่ (ไทใหญ่) ที่บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. พฤศจิกายน 2537 : หน้า 96-107.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไต่ลื้อ สิบสองพันนา." วารสารอาษา. ธันวาคม 2537 : หน้า 84-95.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไต่ลื้อ ที่บ้านปางสา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน." วารสารอาษา. มกราคม-กุมภาพันธ์ 2538 : หน้า 92-104.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไถยวน ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่." วารสารอาษา. (มีนาคม-เมษายน 2538) : หน้า 102-110.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น." กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อรศิริ ปาณินท์. "สถาปัตยกรรมใด." กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประชาชน, 2539.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. รายงานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน และบริเวณเกี่ยวเนื่อง. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. "การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง." วารสารหน้าจั่ว. ฉบับที่ 13 (ปีการศึกษา 2538-2539) : หน้า 117-172.

อรศิริ ปาณินท์. "อิทธิพลของวัฒนธรรมในงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ เรื่อง วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์-ความคล้ายคลึงในวิถีชีวิต. 26-28 มิถุนายน 2539. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. วัดร้างในเวียงเชียงใหม่. 2539.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ ศรีเลา เกษพรหม. "พระพุทธรูปแนวคิดของล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6 (14-17 ตุลาคม 2539) เชียงใหม่ : หน้า 1-26.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. ผ้าไทยในวิถีชีวิตไทยกูย ไทยเขมร. สุรินทร์:ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2536.

อัน นิมมานเหมินท์. "เรือนไทย." วารสารอาษา. 2, 2506.

อัน นิมมานเหมินท์. "เรือนไทยแบบดั้งเดิม." วารสารอาษา. 2, 2511 : หน้า 69-71.

อ้ายคาง. "การศึกษาเบื้องต้นเรื่องประวัติพุทธศาสนาสิบสองปันนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

เอนก บุญภักดี. เครื่องจักรสานด้วยไม้ไผ่. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2526.

อุดม บัวศรี. "เขื่อนอีสาน." วารสารอาษา. 9 (มค.-กพ.2532) : หน้า 61-67.

อุดม สมพร. ผ้าจกไทย-ฮวน-ราชบุรี. 2540.

- อุษณีย์ ธงไชย. "เส้นทางของน้ำต้นแห่งบ้านเหมืองกุง." วารสารศิลปวัฒนธรรม 16, 9 (กค. 2538) : หน้า 202-209.
- อุษณีย์ ธงไชย. "ศาสนากับการเมืองล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย." เอกสารประกอบการประชุม นานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- โสภาส วัลลิภากร. "สถาปัตยกรรมลานนาร่วมสมัยรัตนโกสินทร์." วารสารอาษา. 11, 7 (กพ.2526) : หน้า 109-112.
- ฮันท์ เพนธ์. ประวัติความเป็นมาของล้านนาไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม, 2526.
- ฤทัย ใจจงรัก. "เยี่ยมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. 4, (2520) : หน้า 26-33.
- _____. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา. 11, 2 (กย.2525) : หน้า 112-119.
- _____. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา. 11, 3 (ตค.2525) : หน้า 74-77.
- _____. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา. 11, 7 (กพ.2526) : หน้า 125-127.
- Alec Gordon. "Thai Historical Mural Paintings of Women as Evidence of Change in Thai Society." In Proceeding of the 6 th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Amara Prasitthratsint. "A Comparative Study of the Thai and Zuang Kinship Systems." In Proceeding of the 4 th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Aimya King Gohain. "The Tai-phake of Assam; A Comparative Study of their Culture." In Proceeding of the 6 th International Conference on Thai Studies. Chiangumai. (14-17 October), 1996.
- An Chunyang and Lui Bohua. Where the Dai Pople Live. Beijing : Dalian Printing House, 1985.
- Bell Barry and Team. Mae Hong Son'95 : Development and Cultural Ecology. Canada : Carleton University School of Architecture, 1995.
- Cheah Yanchong. "More Thoughts on the Ancient Culture of the Tai Peole." In Proceeding of the 4 th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990

- Chen Jianming. "The Dai's Primitive Taboos as a Mosaic." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Cheng Ruiyao. "On Tattoo of the Dai Nationality." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Dao Guodong. "Aesthetic Standards and Life Customs of the Dai People." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Dumaray, Jacques. The House in South-East Asia. Michael Smiths, trans. and ed., Singapore : Oxford University Press, 1987.
- Haaqensen, Hans. "Ban Mae Mai, A Northern Thai Village : A Socio-Architectural Case Study." In Lampang Report, Soren Egerrod and Per Sorensen, eds. Bangkok : Craftman Press, 1976.
- He Siqiang. "On the Rice and Bamboo in Dai Culture." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Henriksen, Merete Aagaard. "A Prehinary Note on Some Northern Thai Woren Patterns." In Lampang Report. Soren Egerrod and Per Sorensen, eds. Bangkek : Craftman Press, 1976.
- Howard, Michael. "Identity and Tiradional and Traditional Based Tai Textiles in Comtemporary Thai Society." In Proceeding of the 6th Intenational Conferecnce on Thai Studies. Chiamgmai. (14-17 October), 1996.
- Hu Hau Sheng. The Nauzhao's Culture in Architecture and Its Comparison to the Architectural Style of the Dai Nationality." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Huang Hui Kun. "A Research on Ancient "Siam-Dai" Kingdom." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990

- Joya Boragohain. "The Transition of a Traditional Tai Society : A Case Study of the Tai Aitions." In Proceeding of the 2nd International Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Joya Boragohain. "Some Aspects of Culture of the Buddhist Tais of North-East India." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Krisri Nimmanahaeminda. "Ham Yon, the Magic Testicle." in the Kamthieng House : An Introduction. Bangkok : the Siam Society, 1966.
- Kumpheng Tipmoondali. "A Few Features on the Communal of Rice Field System of the Thai Minority in Huaphaan Province of P.D.R.Lao." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Kwyatt, David. "Palm-leaf Manuscripts and Historical Writing in Premodern Northern Thailand." In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Le Ngoc Tang. "Traditional Clothing of the Thais Living in Vietnam." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Le Sy Giao. "About Some Customs of Water Use of Thai People in Vietnam (in Comparison with Thai people in Thailand.)" In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Liangwen, Zhu. The Dai or the Tai and their Architecture & Customs in South China. Bangkok : Aksorn Samphan, 1992.
- Lisec Albert. "Chiangtung : Important Place Names and Ternns." In Chiangtung. Chiagmai : Mingmaung Print, 1994.

- Lui Yan. "South-Spreading Buddhism and Traditional Culture of the Dai." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Maul, Robert Bruce. "Comment on the History and Culture of Haripunchai." In Proceeding of the 2nd International Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Naenna, Patricia Cheesman. Costume and Culture : Vanishing Textiles of some of the Tai groups in Laos P.D.R. Bangkok : Amarin Printing Group, 1990.
- Ngo Von Doanh. "Relations Between Vietnamese and Thailand Arts in the Ancient Times." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Nitaya Onazawa. "Marriage and Transaction of the Black Tai in Petchburi." In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Nyberg, Tore. "Position of Temples in Chiangmai and Lampang : A Contribution to the interpretation of City Plans." In Lampang Report. Soren Egerrod and Per Sorenson, eds. Bangkok : Craftman Press, 1976.
- Ornsiri Panin. "The Study for the Conservation of Tourism Attraction in Maehongson and It's Vicinity : Case Study of Ban-Maung-Pon." In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Ornsiri Panin. "Thai Vernacular Architecture." In Proceeding of the International Conference on Conservation and Revitalization of Vernacular Architecture. Bangkok. (13-18 May), 1997.
- Ottome Klein Hutheesing. How Does a "Tai" Spirit Come to Be on A Lisu Home Altar. In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.

- Patricia Chcesman Naenna. "Change as the Method of Identification and Dating of Tai Textiles." In Proceeding of the 6th Intenational Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Penth Hans. "Inscriptions and Images on the Pra Maha That in Lamphun." In Proceeding of the 2nd Intenational Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Penth Hans. "The Date of Wat Bang Sanuk Inscription." In Proceeding of the 6th Intenational Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Piriya Krairiksh. "The Earliest Datable Buddha Image of Lan Na Thai." In Proceeding of the 2nd Intenational Conference on thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Pham Nhu Cuong. "Role and Place of Tay Thai Inhabitants in Vietnam." In Proceeding of the 4th Intenational Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Phasook Indra wooth. "The Ancient Civilization in Lamphun Province Prior to the Mid 13th Century Based on the Archeological Evidence." In Proceeding of the 6th Intenational Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Phookan, M.N. and Singh T. Shyamacharan. "A Comparative Study on Some Thai Group of People of Assam, India." In Proceeding of the 4th Intenational Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.